

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 23

FÖRSTA KAMMAREN

1960

1–3 november

Debatter m. m.

Onsdagen den 2 november

Sid.

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition	4
--	---

Torsdagen den 3 november

Vissa åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd	51
Svar på interpellation av herr Ringaby ang. kontanthjälp till vissa jordbrukare i anledning av skador å 1960 års skörd	60
Kamrarnas remiss av två likalydande motioner, föranledda av kungl. proposition om vissa åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd	69

Samtliga avgjorda ärenden

Torsdagen den 3 november

Jordbruksutskottets utlåtande nr 36, ang. försäljning av kronoegen- domen Tjugby Boställsgård 3 ¹ i Östergötlands län m. fl. fastig- heter	50
— nr 37, ang. vissa åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd	51
— memorial nr 38, ang. kamrarnas remiss av två likalydande mo- tioner, avseende utredning rörande vissa ändringar i skatte- författningarna	69

Tisdagen den 1 november

Kammaren sammanträdde kl. 16.00.

Justerades protokollet för den 26 nästlidne oktober.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 171, angående ökning av det högsta belopp intill vilket staten må åtaga sig betalningsansvar i form av statsgaranti för exportkredit;

nr 172, med förslag om statlig garanti för Aktiebolaget Atomenergis förpliktelser enligt atomansvarighetslagen; och

nr 174, angående försäljning av viss allmänna arvsfonden tillfallen fast egendom.

Föredrogos och lades till handlingarna den av bankoutskottet jämlikt § 21 riksdagsstadgan gjorda anmälan att till utskottet inkommit framställningar

dels från fullmäktige i riksbanken angående försäljning av riksbankens fastighet i Mariestad,

dels ock från fullmäktige i riksgäldskontoret angående firande av representationsreformens 100-årsjubileum.

Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade propositioner:

nr 175, med förslag till lag om parkeeringsbot, m. m.;

nr 176, rörande godkännande av europeisk överenskommelse om skydd för televisionsutsändningar;

nr 177, angående förhöjd ersättning till före detta rådmännen i Västervik Helge Teodor Anderson och Sven Viktor Schierbeck; samt

nr 179, angående bidrag till Förenta Nationernas fond för Kongo.

Anmälades och bordlades jordbruksutskottets utlåtanden och memorial:

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m., såvitt avser Tjugby Boställsgård 3^a i Östergötlands län m. fl. fastigheter;

nr 37, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 38, i anledning av kamrarnas remiss av två likalydande motioner, avseende utredning rörande vissa ändringar i skatteförfattningarna.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.04.

In fidem
K.-G. Lindelöw

Onsdagen den 2 november

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Upplästes två till kammaren inkomna ansökningar, vilka jämte därvid fogade läkarintyg voro så lydande:

Till riksdagens första kammare

Under återopande av bifogade läkarintyg får jag härmed vördsamt anhålla om ledighet från riksdagsarbetet under tiden 1/11—7/11 1960.

Björnsäter den 1 november 1960

Carl Eskilsson

Att riksdagsman 06 07 30 *Eskilsson, Carl*, Björnsäter, som i och för sökande av intyg om sjukdom denna dag blivit av mig undersökt, befunnits lida av luft-rörskatarr och på grund av denna sjukdom är förhindrad att delta i riksdagsarbetet från och med den 1/11 till och med den 7/11 1960, intygas.

Atvidaberg den 1/11 1960

O. de Val

Prov.läkare

Till riksdagens första kammare

Med hänvisning till här bifogat läkarintyg anhåller undertecknad om ledighet från riksdagsarbetet under den tid intyget angiver.

Göteborg den 1 november 1960

Gustaf Henry Hansson

Att ledamoten av riksdagens första kammare *Gustaf Henry Hansson* vårdas på Sahlgrenska sjukhuset sedan den 1 november på grund av gallstenssjukdom, och att han på grund därav är oförmögen att delta i riksdagens arbeten från och med den 1 november t. o. m. november månads utgång, intygas härmed.

Göteborg den 1 november 1960

B. Norbäck

leg. läkare

De begärda ledigheterna beviljades.

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

Föredrogs Kungl. Maj:ts proposition nr 169, med förslag till förordning angående beskattning av ränta å svenska statens sparobligationer.

Herr **EWERLÖF** (h):

Herr talman! När vi nu möts till höstriksdagens första allmänna debatt, har vi inte något särskilt ämne att knyta den till. Intresset kommer väl i första hand att kretsa kring valutgången och dess konsekvenser.

Om man trots allt får anse, att vattendelaren i svensk politik går mellan borgerlig och socialistisk samhällssyn, är det bara att konstatera att valet röstmässigt blev en betydande och väl knappast förutsedd framgång för den sistnämnda sidan. Jag tilltror mig inte att kunna bedöma, vilken andel i framgången som tillkommer den hittills förda och för framtiden utlovade politiken i och för sig. Under alla förhållanden är det uppenbart att en dryg andel måste tillskrivas splittringen på den borgerliga sidan, som kom till så flagranta uttryck under valrörelsen. God hjälp hade man också av att valet kom att förrättas under en markerad högkonjunktur. Vad det betyder för den sittande regimen har de tidigare valen i Västtyskland och England givit vid handen, där till förmån för en borgerlig politik. Hur som helst måste man ge sitt oförbehållsamma erkännande åt den skicklighet och effektivitet varmed socialdemokraternas överlägsna valapparat fungerade.

Men trots allt detta blev det inte någon verklig seger, utan snarast återigen ett dött lopp. Vårt parlamentariska läge är alltså lika oklart och labilt, nationen delad mellan borgerlighet och socialdemokrati i två praktiskt taget lika stora hälfter med kommunisterna som

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition tungan på vågen. Detta har varit och förblir ett djupt otillfredsställande förhållande. Men regeringen tycks vara beredd att med en promilles övervikt i väljarunderlaget och en rösts övervikt i andra kammarerna fortsätta att regera över den andra hälften med hjälp i nödfall av kommunisterna.

Utvecklingen har nu under åtskillig tid visat, att denna hälftindelning av nationen med endast smärre förskjutningar från val till val hotar att bli bestående på längre sikt. Från vårt håll har både tidigare och senast under den gångna valrörelsen hävdats, att en sådan situation, som föga passar in i ett regelrätt parlamentariskt system, borde lösas med en samlingsregering mellan de demokratiska partierna. En sådan lösning borde självfallet enligt vår mening ha eftersträvats i första hand, även för det fall att de borgerliga partierna vunnit en knapp majoritet. Vi hänvisar till de goda erfarenheterna från Schweiz, som i så många hänseenden befinner sig i ett läge, liknande vårt. Exempel kan också hämtas på närmare håll, från vår svenska kommunalförvaltning, som med framgång bedrivs i samregerandets form.

Socialdemokraterna ställer sig tyvärr avvisande till tanken på en samlingsregering, som anses böra reserveras för mera trängande lägen. Men är inte världsläget i dag tillräckligt allvarligt för att i och för sig göra en kraftsamling önskvärd? Lägg här till den fara för vår demokrati som utestängandet av nationens ena hälft från medansvar i regeringsmakten i längden innebär. Per Albin Hansson gav vid flera tillfällen uttryck åt sin förståelse av detta problem.

Om en breddning av regeringsunderlaget nu inte kommer till stånd, borde det åtminstone kunna förväntas, att regeringen på allvar bemödar sig om att i väsentliga frågor söka uppnå samlande lösningar. I det fallet har regeringen många försummade tillfällen bakom sig. Att driva igenom skickeligare beslut med hjälp av några kommuniströster eller en och annan ned-

lagd röst har mera med diktatur än med demokrati att göra.

Framför allt gäller det att aktsamt tillvarataga den enighet i det väsentliga som finns i fråga om vårt lands utrikespolitik. Vi har inte råd att, medan det allmänna världsläget undergår en fortskridande försämring, av ovidkommande skäl upprätthålla skenet av att djupgående meningsskiljaktigheter skulle föreligga. Det är å andra sidan inte heller i utlandets intresse att utarma debatten genom krav på hundraprocentig likriktning.

I FN sluter vi upp kring Dag Hammarskjöld i hans kamp mot våld och våld. I Kongo är vi under allmän medverkan djupt engagerade i ett vittutseende och riskfyllt företag i världsfredens intresse. Våra landsmän där ute följs hemifrån med stor uppskattning och goda önsningar. I den med skodunkningar ackompanjerade kakofoni, som spelats upp i FN:s generalförsamling, har vi med allmänt instämmande lyssnat till vår utrikesministers lugna utläggning av Sveriges syn på de aktuella problemen. Glöm inte att vårt ord i laget väger tyngre om det får stå klart att bakom finns ett praktiskt taget enigt folk.

Lika angeläget som det är att bevara enigheten kring utrikespolitiken, lika angeläget är det att göra detta när det gäller försvaret. De två är ett! Den överenskommelse om försvarskostnaderna för en tvåårsperiod, varom dagens tidningar förmäler, har det kostat oss stor självövervinnelse att biträda. Vi har dock för enighetens skull gjort det under den förutsättningen, att 1958 års målsättning för försvaret icke rubbas.

Utvecklingen i världen går raskt mot ökad internationalisering av handel och vandel länderna emellan. Utrymmet för nationell självtillräcklighet krymper stadigt. Suveräniteten naggas undan för undan i kanten genom internationella överenskommelser av olika slag. Själva har vi dristigt och i fullt samförstånd beträtt samma väg, senast genom vår anslutning till EFTA, som vi betraktar som en etapp på vägen mot samverkan

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

på ett än vidare plan. Detta tvingar oss att tänka internationellt även när det gäller vår inhemska politik, särskilt på det ekonomiska området. Våra möjligheter att föra en autonom ekonomisk politik begränsas ytterligare, och vi måste acceptera allt flera av de spelregler, som gör sig gällande inom det integrerade Europa.

Den hårdare konkurrens, som blir en följd av integrationen, kommer att ställa ökade krav på näringslivet att göra investeringar både här hemma och i utlandet. Samtidigt finns det risk för att näringslivets egna möjligheter att finansiera sina investeringar kommer att försämrats. Den hårdare konkurrensen kommer troligen att medföra minskade vinstmarginaler och därmed ett minskat företagssparande. De skärpta lagervärderingsreglerna och de förlorade möjligheterna att göra skattefria avsättningar till pensionsstiftelser verkar i samma riktning. Det gäller därför att söka genom sparstimulerande åtgärder öka den totala tillgången på sparande inom landet och att på en någorlunda frigjord kapitalmarknad leda detta sparande till de mest räntabla investeringsobjekten. Vågar jag tro att det var detta finansministern åsyftade när han i årets finansplan skrev, att vi i fortsättningen måste i högre grad än hittills genom aktiva insatser underlätta överflyttning av kapital till de mest effektiva näringsgrenarna? I den mån så erfordras bör det kunna övervägas att bereda företagen friare tillgång till de utländska kapitalmarknaderna. Kan Sverige fortsättningsvis isolera sig från de tendenser till frigörelse av kapitalrörelserna som gör sig gällande i hela Västeuropa? Jag tror mig väl få läsa direktiven för den utredning som nu skall igångsättas angående vår valutalagstiftning så, att finansministern i varje fall avser att man genom denna utredning skall få tränga detta problem in på livet, även om det förefaller som om han tills vidare velat från revisionen av valutalagstiftningen avskilja frågan om ökade möjligheter till kapitalrörelser länderna emellan.

Jag skall i detta sammanhang inte ingå på de lättnader i näringslivet i skatteväg som särskilt i en nedåtgående konjunktur kan bli nödvändiga att vidta för att hålla vår konkurrenskraft uppe.

Först som sist gäller som förutsättning för att vi skall kunna utnyttja de vidgade marknaderna att vi inte får en kostnadsutveckling som är i otakt med utvecklingen i konkurrentländerna. En hemmalagad inflation är att betrakta som fienden nr 1.

Vårt helhjärtade deltagande i de europeiska integrationssträvandena har tillkommit under föredömlig samverkan mellan alla berörda myndigheter och intressen här i landet. Det gäller nu att i vår ekonomiska politik dra de riktiga slutsatserna av vad vi varit med om på det internationella planet. Vi lär väl inte bli lika eniga, när det skall sägas B som vi varit när det sagts A. Men jag har ändå — med hänsyn till sakens fundamentala vikt — velat redan på detta stadium vädja till regeringen att verkligen satsa hårt på att uppnå största möjliga samförstånd vid de avgöranden som förestår.

Högerpartiet drabbades vid senaste valet av en kännbar motgång. Hur vi bedömer orsakerna till att så blev fallet, är icke här platsen att närmare utveckla. Det kommer att visa sig allteftersom vi blivit färdiga med våra slutsatser. I vissa särskilt omstridda frågor har emellertid högerens partiråd redan genom en kommuniké av den 11 oktober 1960 angivit sitt ställningstagande.

I fråga om ATP tolkar högerpartiet valutgången så, att partiet har att böja sig för ATP som ett politiskt faktum. Det innebär naturligtvis inte att partiet övergivit sin uppfattning, att det skulle varit ur landets synpunkt lyckligare, om partiets tidigare ståndpunkt kunnat vinnas gehör. Denna ståndpunkt vidhölls, så länge möjlighet ansågs föreligga att omvandla ATP till ett frivilligt system. Valet kan betraktas som en ny folkomröstning i pensionsfrågan och har givit ett klart utslag till förmån för ATP. Därtill kommer att de under sommaren träf-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

fade avtalen för stora tjänstemannagrupper anpassats till ATP på ett sätt, som svårligen skulle kunnat förlikas med ett annat system. För högerpartiet återstår nu för framtiden att söka verka för ett avhjälpande av de enligt partiets uppfattning mest påfallande bristerna i det nya systemet.

Vad barnbidragsfrågan beträffar kommer partiet icke att vidhålla sitt förslag om indragning under några år av första barnbidraget. Tankegången var ju den, att härigenom skulle även i barnfamiljernas intresse en snabbare allmän skattesänkning kunna åstadkommas och att genom budgetsaneringen möjlighet snart nog skulle uppstå att ersätta barnbidragssystemet med avdragsrätt för barn vid beskattningen i kombination med barnbidrag för de inkomsttagare som inte kan utnyttja avdragsrätten fullt. Partiet kommer även i fortsättningen att verka för en reform enligt sistnämnda alternativ.

Vårt ställningstagande mot omsättningsskatten förestavades i första hand av att den innebar en höjning av ett totalt skattetryck, som enligt vår uppfattning redan förut var för högt. I debatten i denna kammare i november förra året i samband med beslutet om omsättningsskattens införande tillät jag mig framhålla, att vårt motstånd icke vore av principiell natur och att jag väl kunde tänka mig en medverkan från vår sida till en omsättningskatt, om det vore fråga om en omfördelning mellan direkt och indirekt skatt i lämplig proportion utan höjning av det totala skattetrycket.

Eftersom de tre borgerliga partierna hittills varit på samma linje i omsättningskattfrågan, bör naturligtvis ställningstagandet i det nya läget tillkomma först efter samråd dem emellan. Men efter den ur den samlade borgerlighetens synpunkt bedrövliga valrörelse, vi har bakom oss, borde det vara lika naturligt, att detta område utsträcker även till andra väsentliga frågor. Utan att blanda mig i den föga fruktbara diskussionen om hur skulden till splittringen fördelar sig tycker jag att man inom

alla tre partierna nu borde ha kommit underfund med att det i den borgerliga sakens intresse måste göras allvarliga försök att åstadkomma en viss samordning i väsentliga ting utöver vad hittills kunnat ske, utan att det därför behöver bli fråga om att ge upp de olika partiernas särart. Om tanken på en samlingsregering icke kan realiseras, måste uppenbarligen någonting som kan kallas ett borgerligt alternativ föreligga, för att det skall finnas utsikt att bryta det socialistiska allenarådandet. På vår kant råder en allmän mening om det önskvärda, för att inte säga nödvändiga, i att söka nå ett sådant samförstånd mellan jämställda parter. Vad det kan leda till beror naturligtvis inte bara på oss. Frånsett de modifikationer, om vilka jag nyss talat, kommer högerpartiet att följa i stort sett samma politiska kurs som tidigare. Vi vill framför allt värna de enskilda människorna mot ett ständigt växande statligt förmynderskap. Under den socialdemokratiska ledningen har staten år för år skurit till sig en allt större del av den gemensamma kakan med ett ständigt stigande skattetryck som följd. Ideologiskt riskeras härigenom sådana dyrbara värden som frihet och självansvar i den enskilda sfären. Materiellt försvåras möjligheterna att föra en produktions- och sparfrämjande politik på marknadshushållningens grund. Om det får fortsätta på detta vis går det inte att se något annat slut på utvecklingen än ett statskapitalistiskt samhälle, även om ingen så önskar. Vi kommer oförtrutet att arbeta vidare på att söka successivt nedbringa det samlade skattetrycket och tror oss därmed på de grunder jag nyss antytt ta fatt i den måhända angelägnaste uppgiften inte blott för dagens utan i än högre grad för morgondagens samhälle.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Sedan riksdagen skildes åt i våras har den utrikespolitiska situationen allmänt sett försämrats. Visserligen är Sveriges förhållande till främmande makter alltjämt så gott som man

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

någonsin kan begära. Men de geografiska gränserna i världen mellan olika länder omsluter ju numera — som herr Ewerlöf så riktigt påpekade — inga isolerade områden, vilkas affärer är helt deras egna. Svenska folket är också nu långt mer medvetet än förr om det internationella läget och samhörigheten i världen. Jag tror att inte minst TV-programmen om vad som händer och sker utanför våra egna gränser har bidragit till detta. Förståelse för nödvändigheten av bistånd åt de s. k. u-länderna finns nu i de vidaste kretsar, och TV-appeller om hjälp till nödlidande i främmande länder, till flyktingar, till barn, till sjuka, ger omedelbara och glädjande reaktioner. Ett typexempel hade vi häromdagen när programmet om kampen mot spetälskan gick i TV.

I det kalla krigets värld utgör varje mer betydande komplikation på något håll i realiteten också en angelägenhet för varje land och varje folk till uppmärksamhet, aktsamhet och beredskap. Sällan har därför behovet och nödvändigheten av en världsomfattande fredsorganisation av Förenta Nationernas art framstått så klart som nu. Även om man måste notera, att organisationen ännu ej lyckats bemästra det kaos, som råder i Kongo, är det uppenbart att FN hittills hindrat elden att sprida sig vidare över världen. I ögonblicket verkar situationen — förefaller det en utomstående och osakkunnig åskådare — mer förvirrad och hopplös än någonsin, och ingen kan säga hur detta väldiga äventyr skall sluta. Vi kan inte göra annat än att söka stärka de krafter som oförtrutet arbetar på fredens sida. Med tillfredsställelse och beundran följer vi generalsekretären Hammarskjölds uttröttliga strävan. Man frågar sig hur han kan orka med den enorma arbetsbörda och det tunga ansvar, som vilar på hans axlar. Hans vilja att göra det bästa och hans förmåga att stå emot de krafter, som från skilda håll önskar utnyttja Kongokrisen för egna syften, är utan tvekan i denna tid FN-organisationens största tillgång. Om man bortser från kommunisterna, vilkas intressen i Kongoaffären, som i

alla andra affärer, som bekant alltid överensstämmer med sovjetblockets, skulle jag tro, att den svenska nationen enligt slutet upp bakom generalsekreterarens strävanden.

Med tillfredsställelse noterar man regeringens under sommaren fattade beslut att i den omfattning vårt land förmår söka tillgodose FN:s önskemål om bistånd vid upprätthållandet av ordningen i Kongo och för att bringa landets hälsovård och ekonomi på fötter igen. Det är ett beslut som regeringen fattat efter enhälliga tillstyrkanden i utrikesnämnden, vilket klart markerar var svenska folket står i dessa frågor. Jag är övertygad om att riksdagen i samma anda skall pröva det förslag om särskilt anslag till Kongo-hjälpen, som i dag ligger på kammarens bord.

Kongo är emellertid inte den enda del av världen där oro råder just nu. De komplikationer som i dessa dagar inträffat i Algeriet inger stora farhågor, asiatiska och sydamerikanska oroshärder finns också, och i Europa har vi det ständiga problemet Berlin alltså olöst.

Beklagligast är dock att ned- och avrustningssträvandena ännu befinner sig i samma återvändsgränd där de har varit under flera år. Från alla håll i världen blåser man fredsfanfarer åt höger och vänster, men mer blir det inte. Det är ett säreget skådespel att se hur den sovjetryske regeringschefen jämsides härmed sammankopplar varje väsentligt krav på andra med hotfulla uttalanden. Följer man andra vägar än dem han utpekar, så blir det krig, säger han, och samtidigt målar han upp hur Sovjetunionen producerar robotar på löpande band som korvar på ett snöre. Syftet med denna skräckpropaganda är uppenbart. I ett litet land som vårt, som har varken anledning eller vilja att kasta ut hotelser mot andra, framstår dessa sovjetryska toner som ett häpnadsväckande sätt att föra fredspropaganda. Likheterna med hotelser från annat håll före andra världskriget — också då i yrande egen maktmedvetenhet — är slående, ja, jag vill tillägga nedslående.

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

Det är väl fullkomligt klart, att skall en världsomfattande nedrustning verkligen komma till stånd, måste den — inte minst mot det kalla krigets bakgrund — också kombineras med en effektiv kontroll. Det är beklagligt, att man på sovjetryskt håll inte tycks förstå detta. Medan man därifrån beskyller motsidan för att bara intressera sig för kontroll men inte för nedrustning, tycks ryssarna själva bara intressera sig för nedrustning men inte för kontroll. Att man från svensk sida skall göra allt som i vår förmåga står för att medverka till en god lösning av nedrustningens stora problem, det är självklart; i detta avseende kan jag instämma i herr Ewerlöfs uttalande beträffande vad som förekommit från svensk sida i Förenta Nationerna.

Sedan riksdagen åtskildes i våras har också EFTA-överenskommelsen trätt i kraft. Tullar och andra handelspolitiska hinder har börjat justeras på planerat sätt. Såvitt man förstår, har ikraftträdandet skett utan några oförutsedda komplikationer av större betydelse. Till de komplikationer som i förväg var kända kan hänföras vissa länders beteckning av en del av sina tullar som s. k. fiskaliska tullar, vilket på något håll har medfört problem för svensk export. Detta gäller t. ex. bilindustrien. Jag tar för givet att överläggningar förs med berörda länder för att komma till rätta med dessa problem.

I det sammanhanget vill jag erinra om folkpartiets motion vid vårriksdagen om livsmedelsindustriens råvarukostnader. Denna motion avböjdes av riksdagen med hänvisning till att förhandlingar skulle upptas rörande de ifrågavarande näringsgrenarnas behandling. Jag skulle nu vilja spörja handelsministern, som här är närvarande, om sådana förhandlingar kommit i gång och kan väntas medföra nödvändiga lättnader för bagerinäringen och malt- och läskedrycksindustrierna.

Det övervägande intrycket av EFTA-organisationen efter dessa första månaders praktiska verksamhet är att den klart visat sin funktionsduglighet, såväl

inåt som utåt. Det stora problemet om en ytterligare integration har visserligen inte förts närmare sin lösning, men inte heller motsatsen har skett. Snarare tycker man sig skönja att även inom sexstatsgruppen allt fler börjat befara skadeverkningar, om en extrem utveckling skulle skärpa gränsdragningen mellan två stora handelsblock. Det vore av värde att få veta, om man från svensk sida gjort någon extra ansträngning inom EFTA:s ram och i så fall vad, för att EFTA skall kunna skapa den ytterligare good-will i och utanför Europa — jag tänker då främst på Amerika — som måste till för att försvaga gränserna mellan de sex och de sju och eventuellt så småningom åstadkomma ett upphåvande av dessa gränser.

Att den integrerade marknadens problem för det svenska näringslivets vidkommande är starkt bundna till den ekonomiska politik som kommer att föras inom vårt land är en sak som jag skall tillåta mig återkomma till.

Det rekordartade deltagandet i årets riksdagsval är ur demokratisk synpunkt glädjande. Flera rent tekniska skäl torde ha bidragit till resultatet, särskilt den personliga påståötning som varje väljare erhöll genom röstkortens införande över hela landet och dessa korts användbarhet som röstlängdsutdrag, vidare televisionens och radions kompakta anhopning av propaganda under sista veckan före valet. Därigenom skapades säkerligen en valspänning av tidigare sällsynt intensitet.

Rent parlamentariskt har valutgången emellertid inte medfört någon ny situation i förhållandet mellan regeringsunderlag och opposition. Som herr Ewerlöf påpekade, blir ju regeringen såväl vid avgöranden i andra kammaren som vid gemensamma voteringar alltså beroende av röststöd från annat parti. Inom den demokratiska oppositionen har vissa omkastningar skett, vilket bl. a. har lett till att folkpartiet röstmässigt och mandatmässigt även i andra kammaren återtagit ställningen som det största oppositionspartiet. Med erfarenheterna från den socialdemokratiska valpropagandan

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

i friskt minne må man tillåta sig den reflexionen, att denna omkastning orsakat någon besvikelse i de socialdemokratiska leden. Därifrån drevs under hela valrörelsen den tesen, att om oppositionen segrade, skulle det bli högern i egenskap av största parti som skulle komma att sätta sin prägel på den nya regimen. Låt mig — utan att kverulera — i detta sammanhang, herr talman, säga att påståendet som jag nyss nämnde, från socialdemokratisk sida både till form och innehåll emellanåt framfördes på ett sätt som enligt min och många andras mening överskred gränsen för det tolerabla t. o. m. i en valrörelse. Det var bl. a. på denna utstuderade finurlighet som regeringspartiet gjorde sina största röstvinster. Den socialdemokratiska partiledningen torde mer än väl inse att denna skrämseltaktik inte längre är gångbar sedan högern förlorat sin nuvarande position.

Givetvis är det en besvikelse för hela den demokratiska oppositionen, att den inte vunnit erforderlig majoritet för att kunna bereda den nuvarande regeringen välbehövlig vila och ge landet en ny regering. Vi i folkpartiet tror alltså att det för det demokratiska styrelseskicket funktionsduglighet är av vikt att skiften sker vid makten utan alltför stora mellanrum. Härför talar inte bara rent allmänt de risker för de styrandes egen uppfattning om sitt eget omdömes och sina egna metoders överlägsenhet, som ligger i ett långvarigt maktinnehav, utan också önskvärdheten av att ge även landets regering del av den förnyelse och stimulans som alltid ligger i att pröva nya grepp och friska initiativ. Det är nu bara att konstatera att valutslaget ger regeringen möjlighet att sitta kvar och att förverkligandet av dessa nyssnämnda önskemål får lov att anstå ytterligare några år.

Inför detta faktum knyter sig intresset starkast till frågan hur den regerande socialdemokratien i fortsättningen kommer att handla. Vilka slutsatser drar den av valutfallet? På vilket sätt ämnar den begagna sina nya fullmakter? Valrörelsen gav därvidlag inte särskilt tydbara

ledtrådar. Jag fann till och med i några av de största socialdemokratiska tidningarna undrande röster, som sporde, om regeringspartiets framtidsprogram inskränkte sig bara till allmänna hänvisningar till den kollektiva sektorns behov under 60-talet.

Men vad därutöver? På vilket sätt — för att nu bara ta ett exempel — skall regeringen forma och utveckla det positiva näringspolitiska program som är alldeles ofrånkomligt med hänsyn till den tekniska utvecklingen, de vidgade marknaderna och över huvud taget den våldsamma utveckling som vi befinner oss i? Skall kanske väljarnas förtroende ånyo aktualisera den skördetid som socialdemokraterna bespetsade sig på men som avskrevs efter 1948 års valutgång? Skall den regerande socialdemokratien alltfört vara sig själv nog eller skall den söka i så måtto nydana sig, att den verkligen är villig att också ta hänsyn — och då menar jag en reell, inte bara formell hänsyn — till den andra hälften av nationen?

Socialdemokraterna fick i årets val 2 033 000 röster. Den socialdemokratiska oppositionen fick 2 027 000 röster. Jämnare än det genom valet skapade styrkeförhållandet mellan regeringspartiet och den s. k. borgerliga oppositionen kan läget knappast bli. De representerar var sin halva av väljarkåren. Detta förhållande understryker betydelsen av den sista fråga som jag nyss ställde: Skall det vara socialdemokratisk statskonst, att halva nationen icke skall kunna påräkna någon hänsyn för vad den önskar och kräver? Eller skall regeringspartiet nu inte bara i ord, utan också i gärning, göra allvar av sitt tal om »medborgarnas gemensamma intressen»? Att ett sådant hänsynstagande inte behöver inkräkta på eller sudda ut de principiella politiska skiljelinjerna mellan regerings- och oppositionspartierna är ju självklart.

Min frågeställning bottenar i en tyvärr hos oss tämligen dyster erfarenhet av regeringens och regeringspartiets tidigare handlingssätt. Deklarationer med samförståndsönsknings har sannerligen

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

inte saknats. Men åtminstone vår erfarenhet på oppositionssidan är, att i en mängd väsentliga ting har det vid överläggningar mellan partierna från socialdemokratisk sida inte varit fråga om strävan efter ömsesidigt hänsynstagande, utan i verkligheten om en oppositionens kapitulation för socialdemokratiska förslag. Jag är väl medveten om att ett och annat undantag från den regeln förekommit, och jag noterar med tillfredsställelse att man i den nu mycket aktuella försvarsfrågan har kunnat nå ett glädjande och värdefullt samförstånd mellan alla de demokratiska partierna.

Det saknas emellertid inte ämnesområden, där en verklig strävan från regeringens sida att åstadkomma samlande lösningar under de närmaste åren kommer att ha särskild aktualitet och mycket stor betydelse. Så är inte minst fallet inom den ekonomiska politikens ram, som jag nyss berörde, ett område där regeringsinitiativ är fränkomliga. Den enorma betydelse dessa spörsmål har för hela vårt samhälles utveckling borde göra det naturligt att här söka i all möjlig utsträckning forma en politik som vilar på samförstånd mellan partierna.

Utän att gå närmare in på detaljer kan jag därvidlag helt kort nämna kapitalbildnings problem, där det väl i dag är uppenbart att sparfrämjande åtgärder av betydande verkan måste komma till stånd. Vi har i det sammanhanget också kreditproblemen och frågan om kapitalregleringen, där vissa utredningsplaner föreligger som sannerligen tål att övervägas i en anda av samverkan. Och vi har naturligtvis frågan om skatteutformningen som också sammanhänger med näringslivets framtida arbetsförhållanden och nationalinkomstens därav beroende utvecklingskurva. Vi har stora skolfrågor, och vi har problemet om valsättet. Det är väl rätt naturligt, om spelreglerna för hur demokratin skall fungera här i landet dras upp i samförstånd.

Jag kan i detta sammanhang också erinra om att även om ATP ligger fast, så är detaljerna ingalunda fullkomliga.

Alla är säkert på det klara med — även socialdemokraterna, av gjorda uttalanden att döma — att en så omfattande och ingripande lagstiftning som denna ingalunda är färdig på en gång. Åtskilliga reformer krävs innan lagen har fått sin slutliga och fullt ändamålsenliga utformning. Från folkpartiets sida har några viktiga önskemål framförts. Man kan förmoda att även från andra håll förslag i reformerande riktning beträffande lagstiftningens detaljer — men givetvis inom den antagna lagens ram — kommer att föras fram. Även här har socialdemokraterna tillfälle att visa i vilken utsträckning de är villiga att lyssna till önskemål från andra än den egna väljarkåren.

Någon längre uppräknig av de fält, där möjligheter till samförstånd mellan regering och opposition bör föreligga, behövs säkert icke.

Vad förhållandet mellan oppositionspartierna inbördes beträffar — nyss berört av högerns talesman och mycket omskrivet och omdiskuterat såväl under som efter valrörelsen — är det väl alldeles klart att jag från våra utgångspunkter i folkpartiet finner ett bättre samarbete inom oppositionen önskvärt. På vilket sätt och i vilken omfattning detta kan ske kommer — liksom i nyssnämnda fall beträffande samarbetet med regeringspartiet — att visa sig vid behandlingen av de konkreta frågorna. Den icke-socialistiska synen hos de s. k. borgerliga partierna ger en gemensam grundval för ställningstagandet i viktiga frågor. En förutsättning är givetvis att den politik som föres vilar på en verklig grund.

Det kan för övrigt vara värt att ytterligare understryka, att vi ju har att göra med olika partier. Varken svensk demokrati eller en framgångsrik oppositionspolitik torde ha något att vinna på att av de nuvarande tre icke-socialistiska oppositionspartierna göres något slags jämngrå massa.

Innan jag slutar kan jag inte underlåta att notera de bokslut för det sistförflutna budgetåret som i olika turer under sommaren och hösten gjorts av

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

riksgäldsfullmäktige och riksräkenskapsverket. De har allesammans haft det gemensamt, att de klart givit vid handen hur i grunden felaktig den av finansministern gjorda inkomstprognosen i följd var. Uppenbarligen var den från vårt håll framförda konjunkturbedömningen långt riktigare. Den sista budgetredovisningen, som kom så sent som härom dagen, visade en förbättring av det beräknade budgetutfallet med nära en miljard. Härav bidrog omsättningsskatten med 367 miljoner, men borträknar man vissa kostnader kommer man fram till ett netto för omsättningsskatten på i runt tal 250 miljoner kronor. Med hänsyn till att folkpartiets förslag till besparingar och budgetförbättringar motsvarade i stort sett detta belopp, kan man utan att ge sig in på en närmare diskussion här konstatera att de reella förutsättningarna faktiskt förelåg för en uppgörelse om att klara budgetbalansen utan omsättningsskatt, om några sådana verkliga förhandlingar hade kommit till stånd.

Folkpartiet har som ett liberalt och frisinnat parti alltid sökt verka för det sociala ansvar som ingår i ett sådant partis grundsyn. I enlighet härmed har vi redan under riksdagens vårsession i motioner och ställningstaganden till aktuella frågor markerat, att partiet icke är villigt delta i sådana beslut, som skulle underminera eller försvaga den trygghet medborgarna i vårt land på olika områden har rätt att kräva. Detta gäller såväl inrikes- som utrikespolitiken. Under valrörelsen underströks denna folkpartiets hållning i valappellen och i olika uttalanden av partiledaren. Även från centerpartiets sida gjordes uttalanden av delvis liknande innebörd.

Redan före valet hade därför fastslagits, att välfärdssamhället icke är i fara. Valutslaget har bekräftat detta faktum.

På denna grund kan därför 60-talets arbetsuppgifter angripas. Det är klart att de problem som sextioalet bjuder delvis blir av annan art än tidigare. Men även om nya problem och de nya levnadsförhållanden, som kommande tider kan medföra, otvivelaktigt kommer att kräva

förutsättningslös prövning, tror vi dock att den grundval på vilken folkpartiets arbete hittills vilat, också är hållbar för framtiden.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp):

Herr talman! Det kan synas ganska överflödigt att jag här upprepar, vad som har sagts tidigare om vårt lands förhållande till de utrikespolitiska spörsmålen. Det finns, som jag ser det, från vårt håll inga som helst meningsskiljaktigheter på den punkten, och det kanske ändå bör sägas. Men det är ju faktiskt så, att det på den internationella fronten dyker upp den ena konfliktanledningen efter den andra, och det kan då i sammanhanget synas olämpligt att till diskussion ta upp en fråga, som har nära anknytning till den överenskommelse som under gårdagen träffades i försvarsfrågan. Vissa röster i pressdebatten har också velat tolka den diskussion som förts i anslutning till försvarsförhandlingarna såsom ett uttryck för om inte försvarsovilja så dock ett kriterium på en allmänt kritisk inställning som man menar — i varje fall för dagen — inte hör hemma i samband med försvaret.

Låt mig redan från början försäkra att ingenting av försvarsovilja och ingenting av negativism finns i min uppfattning, att behandlingen av försvarsfrågan ändå inte är sådan den borde vara. Det är min bestämda uppfattning, att om vi menar allvar med vår alliansfria politik och vår neutralitet, så har vi att betala priset härför med ett så vitt möjligt starkt försvar.

Men, herr talman, även med den mest positiva inställning till försvarsfrågan och försvarets krav på statskassan, kan jag inte undgå den uppfattningen att riksdagen i sitt arbete med dessa tre- och tvåårsuppgörelser icke handlar som sig bör. Varje år nagelfar riksdagen nog så detaljerat även de minsta utgiftsbelopp under andra huvudtitlar. Inte en tusenlapp går förbi ogranskad. Men när vi kommer fram till den verkligt stora utgiftsposten, som tar i anspråk

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

nära nog en fjärdedel av hela budgeten, så nöjer vi oss med att detaljgranska och väga den vart tredje eller vartannat år. Det råder ingen tvekan om att den kritik mot försvaret, som då och då framkommer, sammanhänger med att man genom dessa flerårsuppgörelser undandrar allmänna opinionen den insyn i försvarets allmänna status och kostnader, som man med fullt fog menar borde vara för handen.

Om man menar att sådan kritik som den jag nu framför är ägnad att skada försvaret, så tror jag fullt och fast, att man i lika hög grad skadar försvarstanken hos de djupa leden genom att undandra försvarsfrågan den årliga granskningen. Om man vill bevara försvarets good-will hos folket och hålla försvarstanken levande, tror jag det är nödvändigt att det sker en ändring på denna punkt. Riksdagen måste, såsom jag ser det, återgå till att årligen granska försvarsutgifterna, och för att göra detta möjligt, liksom för att säkra riksdagens fortlöpande insyn i försvarets organisation och arbete, torde det vara nödvändigt, att man har tillgång till en permanent parlamentarisk försvarsberedning. Den skulle göra det möjligt för riksdagen och partierna att ständigt stå i kontakt med försvarsproblemen, möjliggöra snabbare ställningstaganden till nyheter och förändringar på området och skapa förutsättningar för att de ständigt växlande uppfattningarna om försvarsgrenarnas vikt och betydelse i olika försvarslägen kunde komma till synes. En permanent försvarsberedning skulle säkerligen hälsas med glädje i stora kretsar. Den skulle undanröja mången anledning till missförstånd och skulle kunna bidra till att behålla försvaret som en hela folkets angelägenhet, en position som vi alla, som inser nödvändigheten av ett starkt försvar, måste slå vakt om.

Om det nyss förrättade valet till andra kammaren kan väl sägas, att knappast något val sedan början av 30-talet — eller med andra ord under hela den tid socialdemokratien suttit ensam eller med partner i regeringen — föranlett

så mycket efterdiskussion. Men så var ju också utgångsläget före uppgörelsen liksom också slutresultatet av valet av den art, att man haft svårt att hålla känslorna i styr.

Det mesta av efterdebatten måste väl ändå hänföras till önsketänkandets något dimmiga nejder. De många förnumstiga förslagen att sammanslå de tre icke-socialistiska partierna måste hänföras dit, ty knappast någonting skulle i dagens läge verka så förvirrande på väljarna som en sådan operation. Den skulle under alla förhållanden icke på något sätt jämna vägen till det mål som man uppenbarligen vill främja: en växling i regeringsinnehavet. En dylik sammanslagning skulle säkerligen för lång tid framåt göra det möjligt för socialdemokratien att hålla regeringspositionen. Tiotusentals väljare skulle i det ögonblicket vända de tre — högern, centerpartiet och folkpartiet — ryggen, ty trots den gemensamma nämnaren för de tre partierna i fråga om samhällets funktioner och den enskildes intressen är det ändå mycket som skiljer.

Det är väl i första hand *en* lärdom man kan dra av valutgången. Om man menar allvar med sitt resonemang om att åstadkomma ett regeringsskifte, så går vägen dit inte över ett program, som för blott ett mindretal i samhället ter sig tilltalande. Om de som känner sig tillfreds med ett sådant program anser sig vilja och kunna kräva ett »regimskifte», så måste de också ge sitt bidrag till underlaget för ett sådant krav och acceptera den av folkets stora massa omfattade principen, att man måste tillgodose även de smås intressen i samhället.

Inom det väljarunderlag, som företrädes av de tre oppositionspartierna i dag, finns företrädare för alla samhällsgrupper. En politik och ett program som man menar skall föra fram till ett övertagande av regeringsinnehavet måste givetvis ta all hänsyn till detta faktum. Sker icke detta, får man avstå från kravet på regimskifte, detta ord som det gått trolt i under valrörelsen. Som jag ser det tror jag det var värdefullt, att val-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

utgången gav ett klart besked på denna punkt, ty hädanefter bör åtskilligt vara klarare i denna fråga. Det finns säkerligen ingen anledning att tolka den ökade uppslutningen kring socialdemokratien endast som ett ökat förtroende för den socialdemokratiska politiken. Den är lika mycket ett bestämt besked om att man icke kan bygga ett icke-socialistiskt regeringsinnehav på krav, som anses träda den enskildes legitima intressen för nära.

Med hänsyn härtill, herr talman, bör man säkerligen inte heller övervärdera ATP:s roll för valutgången. ATP är icke och kommer i varje fall inte på länge att vara en sådan hjärtesak för stora väljar-skaror — exempelvis husmödrarna — som barnbidrag och fria skolmåltider, som ligger nära och är gripbara på ett helt annat sätt. Vem vill annars förklara, att högern skulle ha förlorat på sitt krav på avskaffande av ATP, medan centerpartiet samtidigt kunnat öka sin röstsiffra med sin principiella inställning i frågan? I valdebatten ansträngde man sig dessutom att söka påvisa, att det inte fanns några större skillnader mellan högerns och centerns uppfattningar på denna punkt. Ingen torde heller ha kunnat visa, att folkpartiet tog hem några särskilda vinster genom sin nära nog i elfte timmen retuscherade position i tjänstepensionsfrågan.

När därför högerpartiet efter valet ansett det viktigt att, som det heter, »acceptera ATP» och därmed gett de dryga 50 000 som man förlorade förment rätt men diskriminerat de 700 000 som röstade på partiets program, föranleder denna reträtt ingen panik i centerpartiet. Man har rätt svårt att förstå den förnumstiga frågvishet som nu på olika håll visats gentemot centerpartiet. Var står centerpartiet, var står herr Hedlund? — har det hetat och heter det alltjämt. Svaret är givetvis, att centerpartiet står där det alltid stått i pensionsfrågan. Vi vill alltjämt ha en folkpension, som tillgodoser grundbehoven på ålderdomen och som skyddar de familjer som råkat i svårigheter på grund av familjeförsörjarens död. Vi vill där-

utöver alltjämt ha en pension, som var och en själv bestämmer över. Sedan är det ett faktum, att numera både högern och folkpartiet accepterat den av socialdemokrater och kommunister genomförda tjänstepensionen, ett faktum som det inte går att komma förbi.

Men måste det ovillkorligen betyda att centerpartiet oreserverat skall ansluta sig till och acceptera ATP, sådan den av riksdagens fyra övriga partier godtagits? Bör det inte i en demokrati finnas utrymme för olika meningar, och bör man därför inte också ge centerpartiet en möjlighet att förfäktat sin mening? Centerpartiet förbehåller sig rätten att ta ställning, när frågan prövats i partiets beslutande instanser, och vidta de mått och steg i riksdagen som den prövningen kan ge anledning till.

Till valets eftermäle hör också debatten om möjligheterna till ett samarbete mellan de tre icke-socialistiska partierna. Från centerpartiets sida har vid många tillfällen och icke minst av partiets ordförande understrukits partiets beredvillighet till samarbete. Och man kan kanske tillägga, att hela centerpartiets och dess föregångares historia visar beredvilligheten till samarbete så länge de från början uppdragna riktlinjerna hållit. Det finns ingenting som säger att centerpartiet i dag skulle vara ovilligare att samarbeta kring ett politiskt program som ger utrymme för intressena hos de grupper partiet företräder. Men det må vara oss förlåtet, om vi i dagens situation står en smula frågande. Våra frågetecken härrör sig av högerpartiets nya inställning till en lång rad viktiga politiska frågor — inte så att vi inte med tillfredsställelse hälsar de flesta av dessa nya signaler, men vi frågar oss om dessa nya linjer är inledningen till en bestående ändring i uppfattningarna om de aktuella problemen, eller om de är en svala som flyttar på sig vid första lilla köldknäpp, för att inte säga innan köldknäppen kommer. Vi har inte glömt den lilla svala från i våras som flög sin kos då kylan på partisekreterarplanet blev kännbar.

Vid folkpartiets höstkonferens utta-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

lade man sig, av tillgängliga referat att döma, för att utforma »en ny politik». Sex arbetsgrupper skall nu komma fram med nya riktlinjer för partiets arbete.

Ingen må förtänka oss i centerpartiet om vi i den situationen som sagt står en smula frågande. Men trots denna tveksamhet tror jag mig kunna försäkra, att centerpartiet är berett att allvarligt pröva varje gott uppslag till samarbete. Det bör i detta sammanhang understrykas att ett sådant samarbete i och för sig inte är något nytt. Det har prövats under de senaste riksdagarna och befunnits hålla på många viktiga punkter, och det är mycket möjligt att ett noggrannare inträngande i med ett sådant samarbete sammanhängande problem skulle kunna ge reella utgångspunkter.

Sedan tycker jag nog, herr talman, att tiden borde vara inne att man på oppositionssidan återigen börjar erinra sig sin huvuduppgift: att opponera mot regeringen och dess politik. Här har nu alltsedan valet knappast talats om annat än »borgerlighetens dilemma» — vad det nu kan vara för något. Finns det inte något dilemma på den socialdemokratiska sidan? Jo, förvisso finns det så. Valutgången gav ingen förlösning för socialdemokratien, utan kommunisterna finns där alltså — och tacknämligt nog i icke ökat antal, men de finns där i alla fall. Och de är givetvis oförsynta nog att påminna om sin existens. Före valet ställdes frågan till socialdemokraternas företrädare, hur det efter valet skulle bli med socialdemokraternas förhållande till kommunisterna i riksdagen. När frågan ställdes, fick man beskedet att vänta tills efter valet. Nu är vi där, och det är inte utan att man med stort intresse avvaktar svaret på frågan, i all synnerhet som valutgången som sagt icke löste problemställningen. Jag tror att det skulle vara av allra största intresse att få den frågan belyst från regeringsbanken, liksom också frågan huruvida socialdemokratien är beredd att ta vederbörlig hänsyn till de från oppositionen framförda synpunkterna för att minska det kommunistiska inflytandet i riksdagen.

Av största intresse är därvidlag socialdemokratiens fortsatta operationer på skattefältet. För centerpartiet är det uppenbart, att det samlade skattetrycket i dag är för hårt. Särskilt de små inkomsttagarna pressas hårt av i första hand den allmänna varuskatten. Det gäller naturligtvis därför i fortsättningen att finna vägar för att lätta det samlade skattetrycket. Därvidlag är givetvis socialdemokratiens allmänna inställning till skatteproblemet av avgörande betydelse. Hittills efter valet har vi inte hört någonting i denna fråga. Jag skulle gärna vilja ställa det spørsmålet: kommer socialdemokratien att ta sin valframgång till intäkt för att dess hittills förda skattepolitik är den rätta, eller är man intresserad av modifieringar? Jag upprepar min uppfattning att socialdemokratiens ökade röstsiffror mer var ett uttryck för ovilja mot ett program under knapphetens kalla stjärna än ett ökat förtroende för regeringspartiets politik.

Vi vet alla att skattesänkningar a priori inte är möjliga, om man inte vill gå hårt fram över social- och kulturpolitiken. I valet sade väljarna nej till en sådan politik. Vi har därför att pröva den av centerpartiet redan tidigt rekommenderade vägen att med klok sparsamhet och en rigorös granskning av nya utgifter undvika nya skattebördor och om möjligt lätta på gamla. Därvid måste i första hand de små inkomsttagarnas intressen beaktas och omsättningskatten prövas. Jag antecknade med intresse att högerpartiets företrädare, herr Ewerlöf, därvid förutsatte en prövning på en bredare bas.

Tyvärre har inrikesministern, efter vad jag kan se, lämnat kammaren. Jag hade gärna velat ställa en fråga till honom. Men jag tycker ändå, herr talman, att frågan är så viktig att jag gärna vill ta upp saken, även om den ligger litet utanför det resonemang vi har här.

Det allmänna samtalsämnet i dag ute i bygderna och givetvis alldeles särskilt bland kommunalmännen är den signerade nyindelningen av våra kommuner. Det hela började nog så bra med

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

att inrikesministern deklarerade, att en ny kommunindelning helt skulle bli beroende av frivilliga överenskommelser om samgående mellan kommunerna. Sedan har under hand sipprat ut sådana upplysningar, eller rättare sagt förmodanden, att man ute i kommunerna kommit att med bekymmer och oro betrakta händelseutvecklingen.

Vi har alla i färskt minne det motstånd, som restes mot kommunindelningsreformen för tio år sedan. Men vi kan i dag också konstatera, att reformen slagit igenom. De nya kommunernas olika delar har vant sig vid att samarbeta, och det kommunala arbetet flyter bra. De tio åren har lärt kommunalmännen, att reformen var nödvändig men också att den i största allmänhet var otillräcklig. Särskilt har enhetsskolans organisation härvid skapat problem.

Det finns alltså på de allra flesta håll förståelse för behovet av större kommuner. Den förståelsen är i sammanhanget så värdefull, att man har all anledning att vara mycket rädd om den. För en aktiv kommunalman blir ju hans kommun så att säga ett levande väsen, som han på bästa sätt månar sig om. Kommunens väl blir hans enda ledstjärna i arbetet. Han kan aldrig betrakta sin kommun enbart som ett administrativt område, vars gränser man reglerar efter behag.

Med hänsyn till de oroande ryktena om »mallar» för kommunindelningen, om »minsta kommuner», om bestämda direktiv för en kommunsammanslagning, den plötsligt påkomna brådskan i arbetet o. s. v. vore det ytterst tacknämligt, om kommunalmännen kunde bli lugnade med en försäkran att frivilliglinjen (alltjämt gäller som ledstjärna för den blivande kommunreformen.

Det kan annars inte råda några mer påtagliga meningsskiljaktigheter om behovet av en indelningsreform. Det har ju alltmer blivit klart, att de nuvarande kommunerna inte kan klara av åtskilliga uppgifter, som åvilar dem. Utan att ingå på dessa kan det väl emellertid

vara anledning fastslå, att i synnerhet avfolkningskommunerna befinner sig i en mycket besvärlig situation. Skall det bli möjligt för dem att behålla människorna, så att det blir fler som bär kostnaderna för de anordningar, som är ofrånkomliga för gemenskapen och trivseln, måste man också skapa större administrativa enheter. Redan nu och ännu mer i en framtid kommer en av de kommunala bygdeangelägenheterna att vara att ordna sysselsättningen för medborgarna. Detta kan knappast ske på ett rationellt sätt utan att de tätorter som finns är ägnade att utgöra rätta lokaliseringsorter för den företagsamhet, som skall ge kommunens invånare arbete. Alla tätorter kan inte bli sådana lokaliseringsorter — det ligger i sakens natur — utan det måste till större kommunala enheter, som inom sig får möjligheter att rymma sysselsättningsobjekten och dra nytta av såväl företagen som de anställda i deras egenskap av skatteobjekt. Redan nu är skattebelastningen stor inom avfolkningskommunerna, och den kommer att bli ännu större, om ingen ändring sker. En kommunreform är i hög grad ägnad att utgöra inkörsporten till den skatteutjämning på det kommunala planet, som torde bli ofrånkomlig, om man inte vill fortsätta att hålla avfolkningskommunerna i ett avgjort handikapp.

Det man i första hand sålunda vill uppnå med en kommunreform visar på att man kanske borde söka sig fram efter näringsgeografiska linjer. En tätort och dess uppland är beroende av varandra i olika avseenden, i synnerhet i ekonomiskt hänseende, och de bör också generellt höra ihop. Men hur man än går fram med den nya kommunindelningen och vilka principer som än kommer att bli gällande, måste man gå fram med varsamma händer. Mycket av kulturarvet, samarbetet och samhörigheten på landsbygden är avhängigt av det kommunala arbetet, och dessa värden betraktar vi som synnerligen dyrbara.

För att så återgå till föredragningslistan ber jag, herr talman, att slutligen

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition
få yrka remiss av propositionen nr 169!

Herr förste vice talmannen STRAND (s):

Herr talman! Formellt har höstens remissdebatt knutits till remissen av propositionen nr 169 angående beskattning av den ackumulerade räntan å sparobligationer. Det är väl inte så särskilt många, som har räknat med att debatten i detta ämne skulle kunna fylla ut en dags meningsutbyte. Nu har ju emellertid remissdebatten — som herr Ewerlöf mycket riktigt betecknade som den allmänna debatten i riksdagen — alltid haft karaktären av ett fritt meningsutbyte. Det finns ju så mycket annat att tala om än just den proposition, som i dag är föremål för remiss.

Herr Ewerlöf har också understrukt, att det förmodligen är det förrättade valet och resultatet av detta som i större utsträckning skulle kunna fånga intresset. Det tror jag också. I synnerhet efter ett val finns det väl mycket att tala om. Valresultatet speglar ju i viss utsträckning inte bara folkets reaktion inför vad som inträffat i tiden intill valet utan också vad som politiskt betraktas såsom realistiskt inom den närmast ligande framtiden, d. v. s. de närmast följande fyra åren.

Herr Ewerlöf har också understrukt att de borgerliga partierna har ett behov av att sinsemellan diskutera valresultatet och den valpropaganda som från deras sida har bedrivits. Men det vill de göra sinsemellan och inte här. Det kan jag förstå, eftersom vi från socialdemokratisk sida ju inte gärna kan bidra med något värdefullt i syfte att bringa reda i den förvirring som har rått i det borgerliga lägret.

Jag tror också att man kan konstatera att de hittills presenterade analyserna har varit byggda på ett material som inte har hunnit studeras något mera ingående. De är inte entydiga, och det är i och för sig ganska naturligt, ty de bygger väl på vitt skilda utgångspunkter. De borgerliga partierna vill gärna var

för sig ha ryggen fri och kan inte låta analyserna utmytna i ett konstaterande av att det på något sätt har brustit i den politiska bedömningen av betydelsefulla aktuella frågor och att propagandan därför mist en del av sin slagkraft. Vägen till mittenalternativet har visat sig svårframkomlig, och den har inte kunnat göras mera inbjudande under den tid som har stått till förfogande. Det har inte hjälpt med goda föresatser, och alla de stenar som legat i vägen har man inte kunnat rulla undan.

Det har sagts att socialdemokraterna tydligen har en betydligt effektivare valapparat än något av de andra partierna, en valapparat som ger möjlighet att nå ut till de stora väljarmassorna med en rent personlig påverkan i valrörelsen. Jag vill inte förneka att det ligger något i ett sådant påstående. I det avseendet är onekligen våra resurser något större än de borgerliga partiernas. Ett sådant erkännande tar dock inte bort vad som också har sin riktighet, nämligen att vi har haft ett avsevärt bättre realistiskt underlag i valrörelsen än vad de borgerliga har kunnat prestera trots att de har haft omsättningsskatten såsom ett värdefullt argument i debatten mot regeringen.

Jag håller med herr Ewerlöf om att splittringen på den borgerliga kanten har verkat förvirrande på väljarna, och möjligheterna att efter valet göra något slag av matnyttig politisk pytt i panna av dessa meningsskiljaktigheter i väsentliga ting har trots uttalanden därom tydligen inte vunnit den tilltro som man hade väntat. Löftena i valrörelsen gick ju ut på att de meningsskiljaktigheter som fanns antingen skulle utjämnas eller skjutas åt sidan om de borgerliga fick majoritet, och det skulle vara möjligt att träffa en överenskommelse som skulle innebära ett hållbart program för en regeringssamverkan. Detta har varit något för orealistiskt för väljarna att ta på allvar.

Själv tycker jag också att det har gjorts ganska betydande missbedömningar ifrån de borgerliga partiernas sida. Exempelvis folkpartiets uttalande om att slå vakt

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

om ATP har inte gått in, ty vid tilläggs-pensioneringens genomförande vill folkpartiet ha vissa förbättringar. Det ville framför allt ha ett helt annat system. Sedermera har folkpartiet ändrat det till att vilja ha vissa förbättringar som skulle kunna innebära större valfrihet med mera sådant. När man nu uttalar sig till förmån för att ATP skall stå fast hade man givetvis också ett behov av att ge till känna sin önskan att förbättra pensioneringen, men väljarna hade väl ändå klart för sig att man skulle försöka åstadkomma denna förbättring med hjälp av de två andra borgerliga partierna, som ingenting hellre önskade än att riva upp hela beslutat om ATP. Var och en som har någon erfarenhet av vad som kan åstadkommas i förbättringssyfte har väl ändå klart för sig att resultatet måste bli mindervärdigt om en, som inte orkar själv, skall ha till hjälp två som vill förstöra det som redan gjorts. Man bör inte bortse från att en sådan reaktion har kunnat komma hos väljarna. Det har funnits en misstro till möjligheterna att göra något bättre med hjälp av två som inte vill någonting annat än riva upp. Man måste ha förståelse för denna sak då det redan under valrörelsen kunde konstateras att de löntagargrupper, som under kampanjen för ATP hade varit motståndare till en sådan lagfäst pensionering och motarbetat den under hela den tid då frågan var på ett förberedande stadium, vid tidpunkten för valrörelsen hade träffat en uppgörelse med Svenska arbetsgivareföreningen som innebar en samordning av de tidigare pensionsanordningarna med den nu lagfästa pensionen. Det var väl ganska orealistiskt att tänka sig att det skulle vara möjligt att få någon förståelse för att det nu kunde vara lämpligt och ändamålsenligt att riva ett beslut som hade fått konsekvenser så långt, att det nu för samtliga löntagare förelåg en lagfäst pension till grund för pensionssystemet hela vägen igenom.

Så upplevde vi under valrörelsen vad jag skulle vilja beteckna som torsdagsdeklarationen från herr Ohlin och herr Hedlund. Den gick ut på att deras två

borgerliga partier var beredda att ta regeringsansvaret om det skulle bli borgerlig majoritet i valet, och under förutsättning att en trepartiöverenskommelse inte skulle vara inom räckhåll, som skulle utgöra ett gemensamt program för en regeringsamverkan. Kunde en sådan överenskommelse inte åstadkommas, var herr Ohlin och herr Hedlund beredda att ta regeringsansvaret själva.

I uttalandet kände herr Ohlin ett behov av att säga ifrån, att i programmet måste ingå ATP:s fortbestånd. Herr Hedlund sade ingenting om pensionsfrågan, och så var det tyst under fredagen och lördagen. På söndagen talade herr Hedlund om någonting annat, nämligen om önskvärdheten av en samlingsregering.

Detta förde mina tankar till en gammal historia om en ung pojke och en ung flicka, som gick i sällskap. Pojken var mycket fåordig av sig, flickan litet mera pratsam. Till slut kom deras gemensamma strävanden ändå så långt att pojken friade och fick ja. Sedan var han tyst igen, och flickan, som tyckte det var besvärande, frågade: »Har du ingenting mer att säga?» — »Nej, en har kanske redan sagt för mycket!» Jag tror herr Hedlund hade samma känsla på söndagen, när han började tala om samlingsregeringen.

I dag har herr Ewerlöf talat om önskvärdheten av en samlingsregering, och visst finns det en massa skäl för en samlingsregering. Men jag är inte säker på att det är rätta tidpunkten att ta upp ett sådant resonemang nu, när de tre borgerliga partierna har misslyckats i sin innersta strävan under i varje fall mer än tio år: att stjälpna den sittande arbetarregeringen. Inte kan man väl börja tala om samförstånd och samregering sedan man har slagits tappert i tolv år — och förlorat!

Jag är inte heller säker på att man bör eftersträva samlingsregering annat än i en situation, då det är låt oss säga naturligt att man slår in på en sådan väg. Ur demokratisk och parlamentarisk synpunkt kan det väl inte precis vara något att sträva efter att få en samlings-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

regering, vilket väl i stort sett kommer att betyda att oppositionen försvinner, att det regeringen beslutar sig för har riksdagen endast att säga ja och amen till. Jag tycker att en opposition som driver en saklig kritik mot vad som händer och sker är ut demokratisk synpunkt nyttig. Om de borgerliga partierna nu har kommit till den slutsatsen att deras opposition har varit både meningslös och verkningslös under dessa år, får de ta upp detta problem vid den interna överläggning de skall ha rörande utfallet av det senaste valet, de metoder som har tillämpats i valpropagandan och de respektive partiernas politik under den tid som har föregått valet.

Jag delar alltså den uppfattningen att frågan om en samlingsregering om möjligt bör sparas till mera kritiska situationer än vi nu befinner oss i.

Herr Lundström sade att han fann det glädjande att deltagandet i årets val hade varit så stort, och jag tror också det är glädjande och värdefullt att det valresultat som vi nu kan blicka tillbaka på inte har sin grund i likgiltighet från väljarnas sida. Årets val har tvärtom resulterat i ett valdeltagande som jag tror att vi inte någon gång tidigare har varit med om. Detta måste väl innebära ett stort och starkt intresse från väljarnas sida för vad som händer och sker i riksdagen.

Sedan kan man ju alltid ha delade meningar om vad som varit anledningen till det resultat som vi nu har att respektera för de närmaste fyra åren. Det kan vara, som herr Andersson sade, att man inte bör tolka framgången för socialdemokratien såsom ett uttryck för ett ökat förtroende för regeringens politik till den del denna skulle ha ett socialistiskt ursprung, eller vad det nu var han fann för ord för den saken — jag kunde inte riktigt höra hur han utformade det. Jag kan mycket väl ge mitt erkännande åt ett sådant påstående. Det behöver inte vara ett sådant förtroende för det socialistiska underlaget i den förda politiken. Allting är relativt här i världen, och valutslaget kan också vara en relativ bedömning mellan de alternativ, som de

borgerliga partierna har rullat fram och socialdemokratiens. Man måste då väl konstatera, att socialdemokratien och den sittande regeringen har fått ett ökat förtroende i förhållande till vad de borgerliga partierna har orkat prestera såsom ett alternativ, eller tre alternativ, vilket man vill.

Herr Lundström tyckte att den socialdemokratiska propagandan inför valet i vissa fall överskridit det som borde vara tillåtet, och såsom sådant betecknade han påståenden som i vissa fall hade gjorts, att högerens politiska linje skulle bli den vägledande och dominerande om det blev en borgerlig majoritet i valet. Herr Lundström tyckte att detta var att dra alltför långtgående konsekvenser av högerpartiets ställning såsom det största oppositionspartiet, men jag vet inte om det kan anföras såsom exempel på någon överdrift. Tre borgerliga partier kan väl bedöma möjligheterna att driva igenom ett alternativ olika, på samma sätt som tre människor kan vara oense, och det kan finnas många som tycker att det mest troliga är att det största partiet får det största inflytandet vid utformningen av programmet. Jag kan inte finna att det skulle vara så illa gjort att hävda detta i en valrörelse. Jag har själv, om jag också inte har använt precis samma uttryck, sagt att ingen vet vad som kan bli programmet för en borgerlig regering, eftersom inte de borgerliga själva i valrörelsen kunnat prestera någonting som kan ligga till grund för en bedömning och det alltså finns utrymme för olika tolkningar.

Herr Lundström konstaterade också i sitt anförande att det fortfarande är så att halva nationen har stött socialdemokratien och den andra halvan de tre borgerliga partierna tillsammans — det skiljer bara några tusen röster — och han uttalade att det från demokratisk synpunkt skulle vara värdefullt om ett skifte i kanslihuset hade kommit till stånd. Det är väl i ett demokratiskt system naturligt att partierna strävar efter att i varje fall någon gång få pröva stolarna i kanslihuset, men vi kan ju inte bara för demokratiens skull ha något slags am-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

bulerande och t. ex. bestämma att inget parti får sitta i regeringen mer än en, två eller tre andrakammarperioder, utan partierna får väl mäta sin styrka och själva försöka flytta undan dem som verkar från kanslihusets horisont — »från ovan», som det ofta sagts. Nu har inte detta blivit resultatet av årets valrörelse, och därför vill herr Lundström ha svar på frågan om man kan räkna med att socialdemokraterna i fortsättningen tar större hänsyn till den hälft av nationen som nu inte har något inflytande i kanslihuset.

Jag vet inte vad som ligger bakom detta uttalade önskemål. Det har tidigare konstaterats att den politik som har förts i det här landet inte varit uteslutande inriktad på att tillgodose de socialdemokratiska väljarna. Det är endast i ytterst få angelägenheter som det rätt några större meningsskiljaktigheter i riksdagen, och det har då alltid gällt frågor som varit politiskt färgade. Det skulle väl inte ha varit till någon fördel om man visat större tillmötesgående mot den andra halvan av nationen, om jag får använda det uttrycket, genom att varannan gång rösta efter sin övertygelse och varannan gång låta den andra halvan få sin mening igenom. Det skulle bli en haltande politik, som inte skulle vara till fördel för någon. Det finns ingen anledning att räkna med en politik med annan innebörd än den som har förts med så gott resultat, att socialdemokratien trots omsättningsskatten, som betraktades såsom ett verkningsfullt slagträ i valrörelsen, har kunnat få väljarnas förtroende i så stor omfattning som nu har skett.

Herr talman! Jag skulle vilja sluta det här lilla anförandet i dagens debatt med att utala min tillfredsställelse över vad herr Ewerlöf gav till känna i början av sitt anförande samtidigt som han erkände att högern har lidit allvarliga motgångar i valet. Han tyckte inte att den här platsen var lämplig för en diskussion om anledningen till motgångarna, men han meddelade att partirådet redan har beslutat att acceptera ATP, vilket dock icke innebär — sade han visser-

ligen som reservation — att partiet givit avkall på sin uppfattning att det varit lyckligare om frågan lösts på ett annat sätt. Jag tycker det är värdefullt att högern har accepterat det beslut som är fattat. När det inte har kunnat bli något annat beslut vid avgörandet om på vilket sätt pensionsfrågan skulle lösas, är det lyckligast att beslutet får stå fast.

Det är också värdefullt, att såsom herr Ewerlöf gav till känna, frågan om indragning av det första barnbidraget icke kommer att aktualiseras under de närmaste åren. Jag tror det skulle vara värdefullt om högern i sina fortsatta överläggningar kom till det resultatet att det är klokt att låta första barnbidraget stå kvar även i fortsättningen. Barnbidraget är numera så uppskattat inom skilda läger, att jag tror det är politiskt oklokt att börja röra vid det. Vi har funnit en lösning som är accepterad, och då bör man inte göra om den.

Sedan till sist endast några ord om herr Lundströms konstaterande att budgetutfallet för närmast föregående budgetår har blivit betydligt bättre än vad finansministern räknade med under föregående år i samband med debatten om omsättningsskatten. Att budgetutfallet i verkligheten skulle bli bättre än vad man räknade med vid den tidpunkten är väl egentligen bara naturligt, eftersom omsättningsskatten har givit åtskilliga hundra miljoner kronor. Det var ju en inkomstkälla som finansministern ansåg nödvändig för att klara balansen inte bara för det nu gångna budgetåret, utan även för de kommande, vilka väl närmast stod i blickpunkten vid omsättningsskattens genomförande. Man kan alltså nu konstatera att vi haft större inkomster för staten både genom omsättningsskatten och tack vare den stigande konjunkturen. Vi har importerat för två miljarder kronor mer under en period i år än under motsvarande period föregående år, varjämte vi under årets gångna månader exporterat för 1 400 miljoner kronor mer än under samma tid i fjol. Det tyder väl om något på att vi har en betydligt livaktigare

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition konjunktur i år än i fjol, och denna större rörlighet medför naturligtvis att det flyter in mer pengar till statskassan. Vi bör också hålla i minnet att de stora utgifterna, framför allt de betydande utgifterna för folkpensionerna, inte trädde i kraft förrän den 1 juli, och dessa utgifter har följaktligen inte haft någon inverkan på det nu avslutade budgetåret.

Jag vill även erinra om att 1958 års socialförsäkringskommitté fortfarande är sysselsatt med frågor som aktualiserats av de principbeslut som riksdagen tidigare fattat. Närmast gäller det invalidpensionerna. Den förbättring av dem som riksdagen har beslutat kommer att kosta mycket pengar. Varken herr Lundström eller någon annan behöver därför hysa större oro för att det inte kommer att finnas användning för de pengar som inflyter genom omsättningsskatten under de närmaste budgetåren. Finansministern torde tvärtom närmast ha vissa farhågor för att vi skall vara alltför frikostiga så att han inte kan hålla den balans som han anser vara nödvändig och som också är nödvändig framför allt under en period av mycket god konjunktur.

Herr talman! Jag har ingenting att säga om den proposition som skall remitteras i dag.

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag betvivlar inte ett ögonblick att det finns möjligheter att göra av med hur stora statsinkomster som helst. Det är därför i och för sig inte överraskande att en ökning av statens inkomster med tre kvarts eller en miljard kronor gått åt. Frågan är i stället om man från statsledningens sida har vilja och förmåga till sådana inskränkningar, sådan sparsamhet och återhållsamhet som är nödvändig för att alla dessa inströmmade pengar inte skall förbrukas. I stället bör skapas underlag för en sänkning av skattebördan, då det visar sig att pengarna strömmar in så bra som de gjort.

Jag har med stort intresse lyssnat till

herr Strand och hans kommentarer till de anföranden som hållits här. Jag saknade dock hos den socialdemokratiska gruppledaren någon antydning om hur socialdemokraterna tolkar valutfallet när det gäller socialdemokratiska initiativ och åtgärder i framtiden. Det är ju av stort intresse att den saken kan diskuteras, eftersom socialdemokraterna är de maktägande, är regeringspartiet här i landet.

Vad sedan beträffar den socialdemokratiska propagandan under valrörelsen vill jag bara slå fast att vad jag sade i mitt förra anförande var att denna propaganda *ibland* gav anledning till anmärkningar. Jag är fullt medveten om att det under en valrörelse kan förekomma en mängd saker som partiledningarna sannerligen inte kan lastas för — det har jag lång erfarenhet av. Men under den gångna valrörelsen förekom det faktiskt en del ting som nog är värda att uppmärksammas även i en sådan här diskussion efter valet. Eftersom jag väntade mig vissa invändningar har jag tagit med mig hit en broschyr som utgivits av det socialdemokratiska partiet. Jag tycker nog att man med vad som där propageras som jag sade överskrider gränserna för det toleråbla. Jag tillåter mig citera: »Om ifall att... de borgerliga vinner valet: Mister pensionärer, invalider, änkor och deras barn sin rätt till lagfäst tjänstepension. Försämras ungdomens utbildningsmöjligheter, ersättningen till de arbetslösa, karensvillkoren för de sjuka, standarden för barnfamiljerna. Höjs hyrorna för hyresgästerna. Kan vår alliansfria utrikespolitik äventyras. Detta sker om du låter de borgerliga vinna valet. — — —» Detta är, med förlov sagt, den mest missvisande broschyr, för att i denna sobra församling inte använda ett fulare och kanske mera korrekt adjektiv, som jag har sett i årets valrörelse. Praktiskt taget hela uppräkningsen av vad som skulle ske om socialdemokraterna förlorade valet är grundlös. Punkterna är ju uppbyggda på vad som kunde ske om högern ensam fick majoritet i riksdagen. Både folkpartiet och centerpartiet hade

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

ju klart tillkännagivit att dessa partier inte skulle komma att medverka till genomförandet av de extrema högerkraven. Trots vetskapen härom gav socialdemokraterna spridning åt dessa osanna påståenden.

Jag har ytterligare några exempel, men jag skall nöja mig med detta som jag anser är av den art att det hör på-talas.

Med anledning av herr Strands tillfredsställelse med den socialdemokratiska attityden gentemot de andra partierna, när det gäller avgörandet av konkreta frågor, vill jag påpeka att det har förekommit en mängd betydelsefulla och viktiga spörsmål, där man efter långvariga s. k. förhandlingar har fått intrycket av direkt ovilja till uppgörelse från regeringsidan. Det mest flagranta fallet är de s. k. omsförhandlingarna i höstas. Regering och opposition träffades ett par gånger, men ingenting annat blev klart än frågeställningen: Vill ni på oppositionssidan acceptera omsättningsskatten eller inte? Något verkligt försök att resonera om huruvida budgeten kunde klaras på *annat* sätt förekom såvitt jag vet inte. Det finns andra exempel — budgetpolitiken och hela komplexet av sparfrämjande åtgärder — där det från borgerligt håll har visats ett mycket stort intresse, även om vissa skiljaktigheter beträffande rent detaljmässiga spörsmål har förekommit. Det finns också andra saker, t. ex. arvskattereformen 1958 osv. Skall därför den samling kring en framstegsvänlig politik, som herr Erlander har talat om inför partistyrelsen, bli någonting av, får väl också från regeringens sida och från det socialdemokratiska partiets sida viljan markeras i annat än vackra men till intet förpliktande uttalanden.

Herr EWERLÖF (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag har som vanligt med stort intresse lyssnat till vad herr förste vice talmannen haft att säga. Det var intressanta synpunkter som han anlade på

läget. Jag kan i vissa hänseenden ansluta mig till dem och finner i varje fall inte något behov av att polemisera mot vad han hade att säga i de delar, där jag inte är av samma uppfattning.

Jag begärde ordet närmast för att göra två påpekanden med anledning av herr Strands anförande. Först skulle jag vilja säga att när vi har önskat att regeringsfrågan i första hand skulle lösas i form av en samlingsregering, så är det ju inte något nypåkommet intresse utan någonting som för vår del har varit bestående. Alltsedan revideringen av vårt program på 1940-talet har vi haft en samlingsregering såsom ett politiskt riktmärke, och jag erinrar om att när frågan om regeringsbildningen senast var föremål för överläggning, nämligen år 1958, förordades mycket bestämt från vårt håll en samlingsregering såsom det i den situationen riktiga alternativet. Det är således inte någonting som tillkommit på grund av den senaste valutgången.

Vidare vill jag säga att jag tydligen har uttryckt mig oklart, om herr förste vice talmannen tolkade mig så, att vi med avseende på barnbidragen bara avsåg att för två år framåt avstå från att yrka avskaffande av det första barnbidraget. Det var inte på något sätt innebörden av vad jag sade, utan jag ville göra klart att när vi har yrkat på detta indragande av första barnbidraget, har vi tänkt oss att det bara skulle komma att gälla under en tvåårsperiod. Under den tvåårsperioden skulle vi med hjälp av denna indragning kunna dels slippa omsättningsskatten, som ju inte minst skulle drabba barnfamiljerna, dels sänna budgeten, så att vi efter två år skulle kunna övergå till ett system med barnavdrag vid beskattningen såsom fullständig ersättning för barnbidragen. Det är dit vi strävar, och det är dit vi har strävat under den tid vi har yrkat på barnbidragens indragning. Det har bara varit tänkt som ett provisorium för att underlätta övergången till ett system, som i stället går ut på barnavdrag i beskattningen, och det kommer vi i fortsättningen att sträva efter.

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Det finns inget skäl för mig att polemisera i någon större utsträckning. Jag begärde ordet närmast av den anledningen att herr Strand här från talerstolen gav en så utomordentlig belysning av den lilla tråta som uppstått mellan honom och herr Lundström beträffande den socialdemokratiska argumentationen under valrörelsen. Han sade att man, om det hade blivit en borgerlig seger, haft anledning att vänta sig ungefär »vad som helst». Nej, herr Strand, det hade man nog inte haft. Det är ett påstående som socialdemokratien i hög grad har ridit på under valrörelsen, och jag tycker att det hade varit tillräckligt, om man ridit på det under valrörelsen, och inte nu fortsatt och försökt inbilla svenska folket att så skulle blivit fallet.

Herr Strand berörde också mittenalternativet. Det var väl ändå ett inslag under valrörelsen, som gjorde det klart för stora väljarskaror att det inte fanns något underlag för påståendet att »vad som helst» skulle komma att hända.

Så antecknar jag med intresse, att herr förste vice talmannen ansåg att den ökade framgången för socialdemokratien skulle kunna bero på en relativ bedömning av situationen från väljarkårens sida. När herr Strand sedan konstaterar att valutgången inte på något sätt har gett socialdemokratien anledning att ta sin politik under omprövning utan att valet kan betraktas såsom ett carte blanche för fortsättningen, tycker jag nog att man borde tänka på det förhållandet att denna framgång enligt herr Strands egen uppfattning beror på en relativ bedömning av situationen bland väljarna. Jag har uppfattat herr Strands uttalande så, att jag hade rätt när jag påpekade att socialdemokratiens framgång inte innebar ett godkännande av den förda politiken utan någonting annat.

Herr förste vice talmannen STRAND (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inga kommentarer att göra till replikerna från herrar Ewerlöf och Andersson.

Däremot vill jag gärna säga till herr Lundström att sanningen tydligen är det beskaste piller man över huvud taget kan bli serverad. Den broschyr som utsänts från partiet innehåller idel fakta, hämtade ur de förslag som presenterats i riksdagen. Att framställningen har fått den formen, att det inte bara blivit risk för en sådan politik utan att sannolikheten talar för detta, beror på att högers budgetalternativ är det enda av de i riksdagen presenterade alternativen som varit så konstruerat att det skulle bli möjligt att undvara omsättningsskatten. Folkpartiets och centerns budgetalternativ haltade i högsta grad, och därför fanns det all anledning räkna med risken att ett regeringsprogram i händelse av borgerlig majoritet inte skulle kunna utformas på annat sätt än att de båda partier, som hade brist i sina budgetalternativ, fick släppa efter på sina principiella synpunkter — om de har några sådana — och falla undan för högers politik, som gick ut på besparingar i större utsträckning.

Det är inga överdrifter i broschyren, herr Lundström, utan jag tror att allsammans är fakta.

Herr statsrådet STRÄNG:

Herr talman! Efter talman Strands inlägg skall jag försöka vara så koncentrerad som möjligt, men oppositionen har ju i debatten ställt en del frågor som kanske också i viss mån varit adresserade till regeringsbänken.

Jag har naturligtvis med stort intresse avlyssnat de kommentarer till valresultatet som här gjorts från oppositionens sida. Man har sökt argument, av ganska skiftande slag. Herr Ewerlöf konstaterade att valresultatet, som gick emot den borgerliga oppositionen, väl i allt väsentligt har sin grund i de borgerliga partiernas splittring, i deras skilda program och deras framgångslinjer, som va-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

rit så pass disparata och många gånger motsägande. Om jag sedan sökte få något grepp på vad centerpartiets talesman anförde, blev mitt intryck närmast att han betraktade det såsom nödvändigt ur borgerlig synpunkt — om programmet är att få till stånd ett regimskifte — att man håller sig med en så vid flora av skiftande ståndpunkter att man på det sättet lyckas kamma in största möjliga antal väljare. Han avböjde tanken på den partisammanslagning som väl också kan uttryckas med orden: en uniformering av den borgerliga oppositionens program; han betraktade detta från rent taktiska utgångspunkter som en olycklig väg.

Ja, det sagda är väl en demonstration av att den borgerliga oppositionen inte bara när det gäller alternativ till regeringens politik utan även i fråga om kommentarer till ett valutslag fortfarande är lika oense, lika splittrad och lika delad vad beträffar vägar och uppfattningar. Kan det ändå inte helt enkelt vara så — något som jag tyckte att talman Strand rätt tydligt angav — att den förda politiken är det avgörande för hur väljarna tar ställning i ett allmänt politiskt val?

Jag tror inte att man liksom herr Lundström skall slå sig för bröstet och säga att socialdemokraterna har vunnit väljare genom ett broschyrskrivande som — enligt herr Lundströms uppfattning — inte är tolerabelt. Jag skall inte öppna någon process mot herr Lundström, men nog är det åtskilligt av fari-seism om man från folkpartiets sida tar slikt tal i sin mun. Vi har inte haft någon valrörelse så länge jag varit med — och jag gjorde min första valrörelse 1928 — där man inte mer eller mindre accentuerat beskyllt socialdemokratien för att leda svenska folket in i tvångshushållningens samhälle och talat om denna statskapitalism som tar ifrån människorna deras individuella frihet; ett tal som ju har figurerat även i dagens debatt. Hela utvecklingen har dock visat att socialdemokratiens maktinnehav givit människorna större personlig frihet, frihet från nöd och fruktan. Det har

varit en dementi på alla de spådomar om resultaten av fortsatt socialdemokratiskt maktinnehav, vilka även i den senaste valrörelsen presterats från borgerligt håll. Skall vi lägga ned hela den processen i dag? Jag har ingenting emot det; jag har bara velat erinra om detta för att inte herr Lundström i det avseendet skall vara alldeles oemotsagd. Det är naturligtvis — jag vill där understryka vad herr Strand sade — den förda politiken som är avgörande för hur människorna tar ställning. Man skall inte underskatta människornas förmåga att dra slutsatser av politiken och ta ställning därefter.

Jag fäste mig vid ett uttryck i herr Ewerlöfs inlägg. Han sade att vi från socialdemokratiens sida under de senaste åren har tvingat fram beslut med ytterst smala marginaler. Jag vet inte om man skall använda uttrycket »demokratisk diktatur», men i herr Ewerlöfs inlägg fanns ett yttrande någonstans åt det hållet. Vad är det då för beslut som vi har drivit igenom med smala marginaler? Dessa beslut kan sammanfattas därmed att de gällt de stora politiska stridsfrågor som har ventilerats i det här huset under senare år. Vi har drivit fram ett beslut om en allmän tjänstepensionering. När det beslutet väl är fattat, har man ju från oppositionens sida accepterat det, men det betyder väl inte att man har accepterat »diktaturen» — för att använda herr Ewerlöfs terminologi — utan det betyder väl helt enkelt att man har kommit underfund med att beslutet var riktigt. Man har kommit underfund med att de svenska väljarna ansåg det vara riktigt och följaktligen — och det är jag den förste att ge ett erkännande åt — har man också rättat sig efter vad väljaropinionen har givit för utslag.

Det andra beslutet som vi har drivit igenom med smala marginaler — alltså den där formen av diktatur att man inte tar hänsyn till oppositionen — gällde den skatteförstärkning som befunnits nödvändig när regeringen har bedömt det ekonomiska läget. Även det beslutet har fått sin sanktion av de svenska väl-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

jarna, eftersom vi har kunnat redovisa alternativet, därest denna skatteförstärkning inte hade skett.

Det här valets signaturlodi har varit frågan om samhället skall driva sin politik i solidaritetens tecken eller om man skall ha den individuella privategoismen som rättesnöre för det politiska handlandet. Vid det avgörande ställningstagandet har svenska folket valt den solidaritetsbetonade politiken, och vad som är speciellt glädjande är väl att väljarna även har förstått att vill man driva den politiken, så kommer det att innebära vissa personliga uppoffringar. Väljarna har varit beredda att ge sin anslutning inte enbart till förmånerna utan även till uppoffringarna.

Vad jag egentligen närmast vill med det här lilla inlägget är emellertid att säga några ord till herr Lundström med anledning av hans försök att argumentera i fråga om det förflutna budgetåret och det faktum att inkomsterna har blivit så mycket större än vad man räknade med för två år sedan — jag vill minnas att utgångspunkten var den proposition som lämnades till riksdagen den 11 januari 1959. När man nu konstaterar att inkomsterna har blivit så mycket större drar herr Lundström den slutsatsen att följaktligen skulle man ha sluppit ifrån omsättningsskatten och klarat sig med tämligen blygsamma prutningar på budgeten enligt folkpartiets förslag.

Detta är ju att se budgetpolitiken ur ett mycket trångt perspektiv. I den mån jag har presenterat budgetpolitiken har jag försökt så långt det har stått i min förmåga att presentera den som ett led i den allmänna ekonomiska politiken och med den funktion som budgetpolitiken har i stabiliseringssyfte. Herr Lundström kan ju övertyga sig om att under år 1960 och även i slutet av 1959 har vi haft en allmän konjunktur som har tvingat samhället till vissa ingrepp av återhållande natur för att vi skall kunna bibehålla den prisstabilitet och med prisstabiliteten den konkurrenskraft som är nödvändig, bland annat med hänsyn till de europeiska ekono-

miska perspektiv som vi nu ser framför oss.

Vad är det då som har kännetecknat året 1960? Det är statsmakternas oförtrutna kamp mot att inflationstendenserna på nytt skulle komma loss. Vi har med obligationslån torkat upp och sanerat likviditeten på penningmarknaden med en dryg miljard. Vi har genom speciella åtgöranden på investeringsfondernas område ytterligare sanerat likviditeten och begränsat efterfrågan med i runt tal 770 miljoner. Vi har genom åtgärder på arbetsmarknadspolitikens område begränsat byggnadsverksamheten under denna sommar, en begränsning som kan utläsas i att arbeten som var planerade för ytterligare 3 000 byggnadsarbetare helt enkelt lades på is och i stället kommer att sättas i gång under vintern. Allt detta är exempel på åtgärder för att dämpa ned temperaturen i ekonomin, en temperatur som i annat fall skulle ha blivit för hög med en följd som ingen av oss önskar.

En av de avgörande faktorerna är att vi under 1960 har haft en omsättningsskatt som från den 1 januari och till dags dato har pacificerat en efterfrågan på i runt tal en miljard kronor. Tag bort omsättningsskatten, herr Lundström, och den miljarden skulle ha fått pacificeras på andra vägar — t. ex. genom investeringsbegränsningar på industri- och företagarsidan, någonting som jag inte är beredd att utan vidare betrakta såsom den riktiga vägen just med hänsyn till de europeiska ekonomiska perspektiv vi står inför. Man skulle också kunna tänka sig att den där miljarden hade pacificerats genom ytterligare upptorkning av banklikviditet, genom ytterligare räntefavoriserade statsobligationslån. Jag försäkrar herr Lundström att man på bank- och företagssidan redan nu börjar gruva sig tydligt och hörbart över den likviditetsåstramning som har skett genom de åtgärder jag nyss beskrev. Tag bort omsättningsskatten — jag utgår ifrån att herr Lundström inte vill ha inflation och prisstegringar, utan liksom jag är intresserad av ekonomisk stabilitet — tag bort omsättningsskatten, och

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

en annan åtgärd av samma valör måste sättas in och skulle ha satts in under år 1960, en åtgärd som penningmässigt kan värderas till en miljard kronor. Vad har herr Lundström att erbjuda i den vägen? Det blir min motfråga och den givna, logiska motfrågan, när herr Lundström med utgångspunkt från det gågna budgetåret och en mycket trång budgetpolitisk analys försöker göra gällande att omsättningsskatten var onödig. Vill man se budgeten och finanspolitiken såsom element i det samhällsekonomiska skeendet och i stabiliseringsåtgärderna, så kan man inte resonera på det sätt som herr Lundström här gjorde.

Jag skall kanske säga några ord även i diskussionen om samlingsregering.

Det har från vår sida många gånger deklarerats att samlingsregering är ett instrument som bör användas vid speciella tillfällen och för speciella ändamål. Jag delar inte herr Ewerlöfs uppfattning att det utrikespolitiska läget i dag skulle vara sådant att samlingsregeringen vore det naturliga uttrycket för regeringsmakten i vårt land. Jag tror att herr Ewerlöf är ganska ensam om att bedöma det utrikespolitiska läget såsom så allvarligt att en samlingsregering skulle vara erforderlig och att det vanliga fria, parlamentariska skeendet inte längre skulle vara tillfredsställande.

Det måste nog finnas några andra skäl till att man fört fram frågan om samlingsregering. Jag har allvarligt funderat över vad det kan vara som gjort samlingsregeringen så attraktiv för oppositionen. Kanhända är skälet mycket enkelt. När man nu under åtskilliga tiotal år har varit i opposition och inte kunnat attrahera väljarna med sina program, börjar det kanske bli så trist — om jag får använda det uttrycket — att fortsätta den karga ökenvandringen i oppositionsställning, att man helt enkelt börjar fråga sig: »Kanske vi kan attrahera väljarna mera, om vi får vara med i regeringen, när vi nu inte lyckas attrahera dem såsom opposition.»

Ett sådant resonemang kan ju emellertid inte ändra vår ståndpunkt till frågan om samlingsregering som princip och

som praktiskt problem. Möjligheten skall finnas där i bakgrunden för exceptionella förhållanden. Dessa exceptionella förhållanden föreligger inte i dag, och därför får de parlamentariska reglerna gälla för lösningen av frågan om rege- ringsinnehavet.

När man från oppositionens sida i debatten vidare tar upp frågan om kapitalbildningen under 1960-talet, så vill jag säga att jag är den förste att understryka att detta är en av de allra viktigaste frågorna. Men jag håller inte med herr Ewerlöf, när han vill lösa den frågan på det enkla sättet att man bara skulle säga: »Det är helt enkelt räntabilitets- kriteriet som skall vara avgörande för vart kapitalströmmarna bör gå.» Det är närmast en gammal manchesterliberal uppfattning som nu omfattas även av högern och som går ut på att de ekonomiska lagarna egentligen bör få sköta sig själva. Låter man bara ekonomin ha sin gång kommer samhället enligt denna mening att vinna på det i längden. Jag tror inte på den där filosofien i vårt moderna samhälle. Vi har ju kommit dithän att den offentliga sektorn *måste* försörjas med kapital. I denna kammare och i medkammaren sitter kloka damer och herrar och fattar politiska beslut som alla har det gemensamt att de kräver kapital för att kunna realiseras. Då kan vi inte ställa oss i den situationen att riksdagens beslut blir slag i tomma luften. De måste effektueras av den regering som är det verkställande organet. Regeringen måste skaffa pengar i konkurrens och strid med andra intressen som också är ute efter de kapitaltillgångar vi har. Skulle räntabilitetskriteriet vara avgörande för vart pengarna skall gå, hamnade vi under 1960-talet i en samhällssituation som ingen av oss önskar, det tror jag vi ganska snart skulle komma underfund med.

Här har det understrukits — kanske inte så mycket i denna kammare som i andra kammaren, där jag intermittent lyssnat till debatten — vilka stora krav 1960-talet ställer på riksdagen och regeringen. Man vill ha en progressiv skolpolitik och en progressiv utbildnings-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition
politik, och det råder det väl i stort sett inga delade meningar om. Alla är vi på det klara med vad en sådan politik betyder för vår konkurrenskraft och de allmänna framstegen i landet. Man vill vidare ha en aktiv arbetsmarknadspolitik. I andra kammaren refererade herr Ohlin en rad önskemål på det socialpolitiska området. Vi är alla överens om att på det mycket kostsamma sjukvårdsområdet driva en klart framåtsyftande politik.

Plocka ut alla dessa avgörande områden och försök lägga räntabilitetssynpunkter på dem? Man finner då att de kommer mycket långt ned på skalan. Jag har vid något tillfälle i en ekonomisk debatt uttalat att om räntabilitetssynpunkten skall vara avgörande kommer åtskilliga relativt umbärliga konsumtionsartiklar att ta hand om kapitalet med åtföljande underförsörjning av de strategiskt viktiga områden som är grunden för hela samhällsutvecklingen.

Nu för tiden sitter det stora flertalet av oss och tittar på en TV-ruta som ger en bild i svart och vitt. Det dröjer inte länge förrän det finns möjlighet att se TV-bilden i alla de färger som färgskalan bjuder. Den som löser det problemet och inför färg-TV i vårt land kommer inte att sakna kunder för nya TV-apparater. Det kommer att gå i det närmaste lika fort som det gick för den svart-vita televisionen. Det blir väldiga kapital som investeras där. Den som hittar på någon speciell finess på våra moderna bilar och som producerar bilar med denna extra finess har alla möjligheter att dra kapitalet till sig.

Dessa båda exempel kan emellertid i vikt och betydelse inte jämföras med de stora investeringar inom bostadsbyggandet, kraftverksbyggandet, vägbyggandet, sjukvården och utbildningen som kommer att ligga under den offentliga sektorn och som vi måste ha ansvaret för. Jag tror man kan uttrycka det hela på det sättet, att den privata industrien bör vara mycket tacksam för att den offentliga sektorn tar på sig dessa till synes oräntabla investeringar, som är nödvändiga för att den privata industrien

skall kunna leva och expandera och visa sina räntabilitetssiffror.

Vad jag med denna lilla utläggning har velat säga är bara att vi inte får av bara farten tillägna oss en filosofi, där man låter räntabilitetskravet vara helt avgörande för vart kapitalströmmarna skall gå under 1960-talet. Gör vi det, lurar vi oss själva.

Under 1960-talet har vi framför oss väldiga engagemang på arbetsmarknadspolitikens område, på utbildningspolitikens område och på socialpolitikens område. Talman Strand har här anmält behov på det tredje av dessa avsnitt, och socialministern har i ett anförande presenterat ett program på jag vill minnas tio punkter, som jag förutskickar att man i detta hus i stor utsträckning kommer att vilja vara med om.

Vi har bostadsbyggandet med allt vad det kräver i ett samhälle, där strukturförändringarna inom industrien är påtagliga. Bostadsbyggandet kommer helt enkelt att få rätta sig efter industriens krav och den omställning av industrien som blir en följd av att den skall inpassas i en större ekonomi, i en Europamarknad.

Allt detta skall vi göra inom ramen för en aktivitet som är så hög som den kan vara med bibehållen stabilitet och med bibehållen konkurrenskraft. Vi skall dessutom med övriga länder ha ett sådant handelsutbyte som gör att vi får en anständig valutareserv att falla tillbaka på.

Det sista är väl något som det ingår i mina skyldigheter att uppmärksamma. Ifrån den utgångspunkten — jag kommer tillbaka till det — vill jag säga till herr Lundström att det inte går att tala om budgeten på samma sätt som handelsmannen, som läser sin dagsräkning, när han slår igen butiken. Budgeten är någonting annat. Den får sättas in i samhällsekonomin, och då kommer andra aspekter in i bilden.

Herr Lundström har ett par gånger kommit tillbaka till frågan: Hurdan blir politiken under 1960-talet? Det är rimligt, anser han, att regeringen ger besked på den punkten, när regeringen

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

fått inte bara ett förnyat utan också ett väsentligt utökat förtroende av de svenska väljarna.

Det enklaste svaret är ju, att regeringens politik har ända sedan 1932 redovisats i praktiskt handlande. Erfarenhetsmässigt vet herr Lundström vad en socialdemokratisk regeringspolitik innebär. Vi kommer att fortsätta den politiken. Vi kommer inte alls att ge oss på någonting som är chockerande och nytt för de svenska väljarna bara av den anledningen att vi har fått förnyat och utökat förtroende. Vi kommer att föra den politik som vi efter moget övervägande kommer fram till, och vi kan säga att de svenska väljarna har den fördelen, när de bedömer socialdemokratiens politik, att de vet vad det är för någonting, medan oppositionens politik fortfarande är en lös nebulosa som för all del presenteras i valprogrammen vartannat år men som ännu inte blivit konfronterad med verkligheten.

Jag beklagar att jag inte kan ge herr Lundström ett mera utförligt svar. Jag kan naturligtvis ställa mig här och berätta vad som är vårt program för arbetsmarknaden, vårt program för bostäderna, vårt program för sjukvården, vårt program för den allmänna ekonomin. Men allt detta diskuterar vi ju punkt för punkt vid olika tillfällen och får väl framför allt möjlighet att diskutera det när vi i januari nästa år står inför en ny budget som skall ange riktlinjerna.

Tills vidare, herr Lundström, skall jag bara säga att vi kommer att fortsätta en politik efter samma linjer och med samma syften som hittills, vilken tycks ha vunnit väljarnas förtroende.

Herr EWERLÖF (h) kort genmäle:

Herr talman! För att börja med det ämne som finansministern sist uppehöll sig vid, nämligen kapitalmarknaden under 1960-talet, skulle jag vilja säga några ord. Jag förutskickar att detta är ett så vidlyftigt ämne att det är omöjligt att gå närmare in på det i en kort replik. Jag skulle för min del ha önskat att från

finansministerns sida få höra att han var beredd att medverka till ett uppbyggande av en någorlunda fri kapitalmarknad här i landet för att lösa våra kapitalproblem. Jag har tyckt mig finna att utvecklingen under detta år på ett mycket gynnsamt sätt gått i riktning mot ett återställande av en fungibel kapitalmarknad, vilket vi har haft all anledning vara glada åt. Vi har kunnat klara en väsentlig del av den statliga upplåningen på denna kapitalmarknad och har därmed kommit ifrån den fortsatta upplåningen mot skattkamarväxlar i banksystemet med alla de inflationsrisker som den innebär.

Det är denna utveckling som jag trodde att vi skulle kunna samsas om och underbygga. Nu säger finansministern att man inte kan låta räntabilitetssynpunkterna vara avgörande. Men finns det inte möjlighet för staten att på en fri kapitalmarknad konkurrera även ur räntabilitetssynpunkt, ty staten är ju tämligen oberoende av vilken ränta den får betala? Staten är ju den kraftigaste konkurrenten om pengarna på denna kapitalmarknad.

Detta system att på en sådan marknad få väga de olika kapitalsökande intressena mot varandra är enligt vad jag föreställer mig ett finare system än varje annat som man kan fundera ut. Framför allt skulle jag betrakta det som utomordentligt olyckligt om man i det läge där vi nu befinner oss skulle — i stället för att arbeta i riktning mot en mer och mer fri kapitalmarknad — gå den motsatta vägen och gå in i 1960-talet med ökade regleringar på detta område. En sådan utväg skulle jag tycka vara en sorglig tillbakagång i utvecklingen, under det att ett återvändande till en fri kapitalmarknad skulle vara ett stort framsteg och bättre harmoniera med de ekonomiska förhållanden som gäller ute på det internationella planet, där vi nu har att passa oss.

Finansministern gick in på några andra punkter i mitt anförande. Det ger mig inte anledning till något egentligt bemötande. Han sade om samlingsregeringen att det var litet överdrivet av mig

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

att påstå att det utrikespolitiska läget var sådant, att det betingade en samlingsregering. Om man skulle låta orden falla enbart på det sättet, så håller jag med honom. Men jag använde detta argument som en omständighet vid sidan om vad jag ansåg som ett huvudskäl för att en samlingsregering skulle vara önskvärd. Huvudskälet var tendensen att vi ligger och dallrar med någon röst över och någon röst under i de båda hälfter som socialdemokrater och de borgerliga var för sig utgör. Jag tillade att jag tyckte att den uppenbara försämring som det utrikespolitiska läget undergått i och för sig kunde ge anledning till en kraftkoncentration. Men jag vill inte överanstänga detta argument. Jag har bara använt det som ett stödargument för det som var det huvudsakliga.

Det är riktigt att jag, när jag talade om diktaturen med skickensedigra beslut med någon rösts övervikt, i första hand tänkte på ATP. Jag har fortfarande den uppfattningen orubbad att det vittsyftande beslut som det var fråga om inte bara för detta sekel utan för kommande sekel tillkom på ett alltför svagt underlag. Genom att man nu, när man hunnit få beslutet i kraft redan under ett år fått in de avgifter som skall betalas och föranlett arbetsmarknadens parter att anpassa sig till denna situation, har man skapat ett faktiskt läge som är sådant att man helt enkelt inte kommer ur det. Det är inte på något sätt en omvändelse till att anse att beslutet varit riktigt, det bemödade jag mig att få fram i mitt förra anförande, utan det är helt enkelt så att vi böjer oss för en politisk nödvändighet som vi blivit ställda inför.

Herr LUNDSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är kanske onödigt att fortsätta diskussionen om regeringspartiets förhandlingsvilja i viktiga frågor, men när finansministern säger att det bara gäller verkligt partiskiljande frågor i något enstaka fall, tillåter jag mig än en gång erinra om omsättningsskatten. Här var det ju inte fråga om att budgetunderskottet skulle täckas, utan det var fråga om på vilket sätt det skulle täckas.

Därvidlag deklarerade regeringssidan redan vid sammanträdena i fjol höstas att man skulle tillgripa en omsättningsskatt, och saken var därmed klar. Några förhandlingar om andra alternativ att täcka budgeten förekom, såvitt jag vet, inte, och det är detta jag menat med mitt exempel.

Sedan har finansministern en lång rad med siffror för att visa vilka åtgärder regeringen företagit för att bevara penningvärdet. Man får närmast det intrycket, att som grund för allt detta ligger omsättningsskatten. I själva verket utgör ju omsättningsskatten endast en del och en ganska ringa del av det hela. Av det förbättrade budgetutfallet mot det beräknade utgör ju omsättningsskatten en fjärdedel, och i förhållande till de andra siffrorna rörande penningtillgången som herr Sträng talade om blir ju omsättningsskatten endast en bråkdel.

Jag vill för övrigt, när finansministern talar om viktiga partiskiljande ärenden, fråga om statsrådet vill påstå att omsättningsskatten är en viktig del av det socialistiska programmet, ty det är i så fall en ideologisk omvändelse av sällan skådad art, eftersom socialdemokraterna, såvitt man vet, i årtionden varit motståndare mot indirekt beskattning.

Sedan säger finansministern att man vet vad den socialdemokratiska politiken är. Gör man det? Jag kom att tänka på ett par tidningar som jag tillät mig nämna redan i mitt första anförande — ett par framstående socialdemokratiska tidningar. Efter valet skrev den ena att den tyckte att det verkade som om ministären Erlander nöjde sig med att administrera trygghetspolitiken och nödtorligt skrapa ihop pengar till budgetbalans. Den andra tidningen går igenom den socialdemokratiska framtidspolitiken, sådan den kommit till uttryck i valrörelsen, och sätter frågetecken för punkt efter punkt.

Det är ju bra att finansministern och regeringen vet vad den socialdemokratiska framtidspolitiken är, men det vore ännu bättre om socialdemokraterna i gemmen visste det — vilket tydligen inte alltid är fallet. Och det är en överdrift att

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

säga att alla andra nu efter valet vet vad den socialdemokratiska framtidspolitiken kommer att innebära.

Herr Ewerlöf ställde några konkreta frågor, och jag vill bidra med att ställa ytterligare en konkret fråga som rör beskattningen. Ämnar man fortsätta med skattehöjningar? Jag tror liksom herr Sträng att vi i framtiden har att räkna med stegrade utgifter, men jag tror inte att man därför behöver höja skatterna. Om nationalinkomsten stiger, kan möjligheter i alla fall finnas att täcka de ökade statsutgifterna. Men ämnar man fortsätta med skattehöjningarna? Ämnar man — för att ta ett exempel — på nytt lägga fram det förslag om skatt på koks, olja och bensin, som regeringen försökte få genomfört i samband med omsättningsskatten, något som då misslyckades? Jag vill minnas att det i fråga om bensinen gällde en skattehöjning med fem öre. Jag skulle tro att hela nationen är intresserad av svaret på den frågan.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är mycket ledsen att jag inte lyckades förklara för finansministern vad jag avsåg, eftersom han kunde komma fram till att jag skulle anse det vara väsentligt för det politiska arbetet att man hade en så rik flora av synpunkter som möjligt. Jag utgår ifrån att finansministern är en snäll och vänlig man och inte sagt detta av elakhet, och jag tror inte att han hört på dåligt, men jag skulle vilja be finansministern om den utomordentliga ynnesten att läsa igenom protokollet, när det föreligger, och se efter vad där står — jag kan inte läsa upp det nu, eftersom mitt manuskript är bortlånat.

Vad jag menar är helt enkelt det, att skall man bygga upp en politik som är ägnad att utgöra underlag för ett regeringsinnehav, skall man bygga upp den så att man tar hänsyn till alla de gruppers intressen som utgör underlaget. Jag skulle då gärna vilja använda finansministerns ord, när han här talar om att man på socialdemokratiskt håll för en politik i solidaritetens tecken. Det är

väl inte något monopol för socialdemokratien att föra en sådan politik. I så fall vill jag gärna göra anspråk på att vi från centerpartiets sida varit med om att stödja en politik i solidaritetens tecken under en stor del av det gångna kvartssekket, och detta kan inte innebära att centerpartiet till den grad skulle avlägsnat sig från den allmänna synen på hur man bör tjäna medborgarna, man skulle anse att förutsättningen för en borgerlig politik skulle vara att man skulle ha en så rik flora av synpunkter som möjligt. Jag vill gärna att finansministern på den punkten korrigerar sin utsaga. Jag tycker att han skall kunna erkänna att det är en politik i solidaritetens tecken som tar hänsyn till alla berättigade intressen.

Jag tycker nog sedan att finansministern får försöka finna ett annat underlag för sin uppfattning om varför oppositionen vill ha samlingsregering. Han säger att han kommer fram till att det måste bero på att man inte lyckats hålla väljarna kvar i oppositionsställning och alltså inte har någon chans att komma in i regeringen på den vägen. Men, herr statsråd, centerpartiet har sedan det lämnat regeringen haft oavbruten framgång. Vi lyckades inte i regeringsställning hålla våra positioner, men centerpartiet är ändå allttjämt intresserat av en samlingsregering.

Sedan måste jag ju säga, att finansministern, som ibland i olika sammanhang uppträder blygsamt, i dag är mer än vanligt blygsam. Han försöker göra gällande, att det sitter kloka män i riksdagen och fattar beslut om stora utgifter, och sedan är det regeringens sak att skaffa fram erforderliga pengar. Men hur går det till? Det går till så att regeringen lägger fram sina propositioner. Propositionerna kommer från fackdepartementen. Alla propositioner granskas sedan i finansdepartementet, och där prutas en del. Sedan kommer propositionerna på riksdagens bord, och då tillser man mycket noga, att de framlagda förslagen genomföres. Ve den som försöker rucka på de förslag, som finansministern sålunda i förväg gett sin

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition
sanktion åt! Sådant är det faktiska förhållandet, och därför tycker jag att vi bör vara överens om, att när det gäller att åstadkomma utgifter, som finansministern sedan skall skaffa fram pengar till, så har finansministern sin andel även i det.

Herr statsrådet **STRÄNG**:

Herr talman! Jag skall försöka undvika att göra något slags repetition av den valrörelse, som vi allesammans har lyckligen genomkämpat med bibehållen hälsa.

Låt mig bara säga några ord till herr Ewerlöf. När han försöker definiera högerpartiets ställning till tjänstepensionen, så hävdar han, att det inte gäller någon omvändelse. Man ogillar den fortfarande. Herr Torsten Andersson gav i sitt första inlägg uttryck för att centerpartiet också står kvar vid sina gamla uppfattningar. Herr Andersson ansåg det att fortfarande vara misstänksamt folkpensionen vara det enda riktiga. Tjänstepensionen ogillar man, men man skall, gör herr Andersson gällande, så småningom även ta ställning till den frågan. Man kan alltså säga, att både herr Andersson och herr Ewerlöf går omkring med sina brasklappar »härtill är vi nödda och tvungna, ty väljarna har sagt ifrån vid sista valet».

Socialdemokratien betraktar inte denna fråga på detta sätt utan som en solidaritetsbetingad rättfärdighetsfråga. När vi lanserade den, lämnade centerpartiet regeringen, ty partiet ville inte vara med om den typen av solidaritetsbetingad politik.

Herr Andersson tyckte att man kan ha andra uppfattningar om solidaritet än den vi har. Nåväl, man kan ha subjektiva uppfattningar i detta ämne, men faktum är att ännu i dag, efter det att folket hörts vid sista valet — säger både herr Ewerlöf som representant för högern och herr Andersson som representant för centerpartiet: »I själ och sinne gillar vi inte tjänstepensionen, men vi är tvingade till att förhålla oss passiva på området, ty väljarna har fällt sitt utslag.»

Vi ser saken på ett annat sätt. Vi vill driva den, därför att det gäller en rättfärdighetsfråga, och skall vi döma av den senaste attityd, som herr Lundström och hans partivänner har intagit, skulle frågan inte heller där ligga till på det sätt, som herr Andersson och herr Ewerlöf har redovisat, utan hos folkpartiet skulle man i dag kunna finna någonting av en ideologisk, personlig eller partipolitisk uppfattning om att reformen är en riktig reform.

Efter sådana deklamationer ställer man sig frågan: Skall vi fortsätta att träta om ATP även i kommande valrörelser? Vore det ändå inte klokt av er — och här vill jag ge ett mycket altruistiskt råd — att ni efter att ha tänkt litet närmare på saken uttalade er för att det var en riktig och rättvis reform i stället för att gå omkring och hävda att ni har dragits in i den mot er vilja? Eftersom svenska folket gillar reformen, kommer både mot herr Ewerlöf och herr Torsten Andersson, om ni vidhåller er ståndpunkt till ATP. Nu kan ni ju säga, att det här är vår sak, och visst förhåller det sig så, men jag har ju bara velat ge er ett altruistiskt råd, när vi ändå kom in på denna fråga.

Herr Lundström påstod, att omsättningsskatten inte var någon partiskiljande fråga, när vi diskuterade den. Det var den visst! Den var en av de stora partiskiljande frågorna. Vi var överens om att vi behövde stärka budgeten inte bara för att täcka de utgifter, som finansministern har möjlighet att förhandsgranska, som herr Andersson uttryckte det, utan även för att lösa in de växlar som ställts ut för olika ändamål, t. ex. för att infria vårt program om folkpensionernas förstärkning, något som vi allesammans varit eniga om men som ju är ett åtagande för framtiden, som finansministern får försöka skaffa fram pengar till.

När vi stod inför frågan om omsättningsskatten, så var den avgörande partiskiljande linjen hur saneringen av statsfinanserna skulle ske. Från oppositionens sida presenterades program,

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

som vi diskuterade hösten 1959 och som sannerligen var partiskiljande i allra högsta grad. Det gällde bostadspolitiken, statsbidragen till kommunerna och mycket annat, allt klart partiskiljande frågor.

Nu gör herr Lundström gällande, att socialdemokraterna och regeringen visade prov på en mycket dålig samarbetsvilja, när man inte ville diskutera en sanering av budgeten utan på förhand bestämde sig för att en budgetförstärkning endast kunde ske via en omsättningsskatt. Enligt vår mening var det enda sättet om vi inte skulle göra avkall på åtskilliga av de väsentliga politiska frågorna, som rör bostadspolitik, arbetsmarknad, förhållandet mellan stat och kommun i ekonomiskt avseende och mycket annat. Så enkel är den frågan.

Jag har alltid velat undvika att i dessa politiska debatter ta fram citat från en folkpartitidning och säga: »Detta är folkpartiets uppfattning.» Det har ju annars funnits många möjligheter, när stora, dominerande huvudstadstidningar av folkpartistisk prägel har haft en mot folkpartiet avvikande uppfattning i vissa politiska ting, men jag har rättat mig efter vad folkpartiet har sagt i detta hus genom sina gruppledare och sin partiledare. Jag menar, att herr Lundström gör klokt i att behandla mig på samma sätt som jag behandlat herr Lundström.

Herr talman, jag skall inte prata mera om omsättningsskatten, även om jag fick i min hand ett mycket fint referat av en borgerlig politiker och hans uppfattning om omsättningsskatten, men det kan vara bra att ha till januari månad, om vi då kommer in på problemet.

Herr ANDERSSON, TORSTEN, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Får jag bara konstatera, att finansministern nu kommit så långt i vänlighet att han ikläder sig altruismens ljuvliga och fina klädnad. Men liksom man har anledning misstänka danaéerna även då de komma med gåvor, har man nog anledning misstänka en del bakom denna vänlighet.

Jag hoppas, att den där lilla lappen, som finansministern fick, inte kommer bort till januaridebatten, utan klistras upp så att den finns kvar.

Herr ÖHMAN (k):

Herr talman! Den debatt som pågått har ju i mycket stor utsträckning präglats av det val, som nyligen utkämpats. Man har ifrån högern genom herr Ewerlöf beklagat den olyckliga utgången framför allt därför, att kommunisterna alltjämt innehar nyckelpositionen i riksdagen, men i övrigt tycks man från det hållet, liksom från borgerligt håll i övrigt, anse att valet egentligen var dött lopp.

Man har ofta talat om att vi har en mycket utpräglad stabilitet i den svenska väljarkåren. Det sker mellan varje val endast smärre förskjutningar mellan de olika partierna. Iakttagelsen är utan tvivel riktig om man bara jämför två på varandra följande val, men om man ser utvecklingen i något längre perspektiv, blir bilden annorlunda. Jag vill erinra om vad som skett i den svenska väljarkåren under de senaste tjugua åren, alltså från valet 1940 till valet 1960. Vi får då följande bild av styrkeförhållandena mellan å ena sidan de borgerliga partierna och å andra sidan arbetarrörelsens partier.

1940 samlade de borgerliga partierna 42 % av väljarna och 93 mandat. Arbetarrörelsens partier erhöi 57,3 % av väljarna och 137 mandat.

1948 ökade de borgerliga till 47,5 % av väljarna och 110 mandat. Arbetarrörelsen minskade till 52,4 % av väljarna och 120 mandat.

1956 erövrade de borgerliga 50,3 % av väljarna och 119 mandat. Arbetarrörelsen fick 49,6 % av väljarna och 112 mandat.

Vid extravalet 1958 erhöi de borgerliga 50,4 % av väljarna och 115 mandat, arbetarrörelsen 49,6 % av väljarna och 116 mandat.

Och slutligen noterades vid årets val att de borgerliga minskade till 47,6 % av väljarna och 113 mandat. Arbetarrö-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

relsen erhöll 52,3 % av väljarna och 119 mandat.

Om man tänker över denna sifferserie, finner man åtskilligt av intresse i den, och den ger också anledning till vissa bestämda slutsatser och frågeställningar.

Vad berodde det på att de borgerliga partierna efter valet 1940 och fram till 1956 hela tiden, val efter val, kunde öka sin procentuella andel av väljarkåren och sin mandatsiffra i andra kammaren från 93 till 119? Och vad var orsaken till att denna borgerliga frammarsch kunde brytas 1958 och att arbetarrörelsens frammarsch kunde fullföljas vid 1960 års val? Låt mig erinra om några fakta.

Under åren närmast efter kriget var arbetarrörelsens efterkrigsprogram, som tog sikte på att bryta storfinsans maktställning och öppna vägen till socialismen, det gemensamma handlingsprogrammet för hela arbetarrörelsen. Det genomfördes en hel del reformer den tiden, reformer av mycket stor betydelse: de allmänna barnbidragen, förbättringen av folkpensionen, 1947 års skattereform, principbeslut om allmän sjukförsäkring och en rad andra saker. Det var ett mycket bra utgångsläge för arbetarrörelsen under och framför allt efter krigsåren.

Men så kom det kalla kriget, och så började socialdemokratiens ledning sin eftergiftspolitik. Skattereformen fuska- des bort genom den rad punktskatter som infördes redan 1948, sjukförsäkringsreformen lades på is under flera år, förmögenhetsskatten mildrades, den sociala bostadspolitiken underminerades, kronan devalverades, priserna steg i höjden och vi fick den s. k. engångsinflationen, lågräntepolitiken övergavs till förmån för högränta, lönerna hölls tillbaka så gott det nu gick och antikommunismen med aktivt stöd av socialdemokratiens ledning präglade i stor utsträckning den politiska atmosfären och debatten här i landet. Lägg märke till att de borgerliga partierna under hela denna tid från val till val ökade sitt inflytande bland väljarna och i riksdä-

gen för att slutligen 1956 få majoritet både i andra kammaren och bland väljarna.

Vändningen kom först när regeringen, stödd på en samlad arbetarrörelse, förde fram en stor klassfråga, den allmänna tjänstepensioneringen. I tre val har denna reform stått i centrum för den politiska debatten. Arbetare och andra löntagare har i allt större utsträckning och alltmer enigt slutit ut kring reformen och därigenom på nytt försatt de borgerliga partierna i minoritet. För mig är den slutsats man bör dra av denna utveckling tämligen klar och odiskutabel, nämligen att eftergifts- politiken gentemot storfinsans och antikommunismen gynnar de borgerliga partierna och försvagar hela arbetarrörelsens ställning. Endast om de två arbetarpartierna uppträder på en riktig klasslinje och riktar huvudstöten mot den gemensamme motståndaren kan de gå framåt. Därom är årets val ett mycket värtaligt vittnesbörd. Det var den första slutsats jag skulle vilja dra.

För det andra har det i dessa dagar talats mycket om den självprövning som pågår inom de borgerliga partierna, framför allt hos högern. Folkpartiet som har den bästa svängningskapaciteten, var först på plan och gjorde en ny helomvändning i ATP-frågan före valet, varigenom partiet sannolikt undgick ett hotande nytt katastrofval. Efter valet har högern haft sina självprövningens dagar. Man har svängt om, det har vi bland annat hört av herr Ewerlöf, åtminstone till hälften i ATP-frågan. Man har också slutgiltigt övergivit den berömda Sam Nilsson.

Jag undrar emellertid om högern drar den lärdomen av valnederlaget, att 1960 års val också var ett nederlag för antikommunismens politik — vars främste banerförare är högern — en politik som är reaktionär in i märgen, antidemokratisk och asocial. Den tid är numera förbi, då det gick att vinna framgång bland väljarmassorna genom att driva hetskampanj mot kommunismen, vår tids största och mäktigaste världsrörelse, mot Sovjet-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

unionen och andra socialistiska länder. Numera går det inte att bryta in bland arbetarrörelsens väljare med en politik, som syftar till att rasera det goda grannskapsförhållandet mellan vårt land och Sovjetunionen. Det går inte att vinna gehör för en politik som attackerar vårt lands alliansfria utrikespolitik. Det går inte att vinna gehör för en politik som tar sikte på svenska atomvapen och en omfattlig upprustning. Inte heller högerens sociala nedskrotningslinje med huvudstöten riktad mot barnfamiljerna och de sjuka visar sig gångbar. Det är de lärdomar vi får dra av 1960 års val.

Herr talman! Efter detta lilla bidrag till högerens självprövning vill jag övergå till att säga några ord om hur vi ser på några av de mest närliggande uppgifterna. Den numera kvantitativt förstärkta arbetarmajoritet, som vi har i riksdagens båda kamrar, måste enligt min mening befästas och utnyttjas på ett riktigt sätt. Det innebär att arbetarklassen inte bara formellt utan också reellt bör ha det avgörande inflytandet på hela samhället och dess ledning. Detta förutsätter en djupgående demokratisering av hela samhällslivet, av produktionslivet, statsförvaltningen, militärväsendet, folkrepresentationen, undervisningsväsendet och annat som är av betydelse för den samhälleliga utvecklingen. Det är alltså många stora och komplicerade problem som här väntar på sin lösning, men jag skall i dag inte beröra dem utan i stället ägna bara några ord åt ett par enligt min mening mycket dagsaktuella och närliggande frågor, som måste lösas.

Jag vill erinra om att det i våras tillstades en s. k. parlamentarisk försvarsberedning och en militär besparingsutredning. Det var den växande opinionen ute bland folket mot de stigande militära kostnaderna och det militära slöseriet som framtvängde dessa utredningar. Sammansättningen av försvarsberedningen, i vilken det inte fanns någon plats för kommunister och inte heller för den starka oppositionen inom det socialdemokratiska partiet mot den nuvarande militärpolitiken, varslade re-

dan från början om att det hela kanske var en manöver i syfte att lugna opinionen inför valet. Härondagen skrev också högerens huvudorgan i en ledare följande: »Den nya utredningen blev så att säga den skuta, på vilken försvarsfrågan i all stillhet slussades förbi valdagen.»

Påpekandet är riktigt — även Svenska Dagbladet kan ju ha rätt åtminstone någon gång — men jag är övertygad om att hundratusentals människor här i landet satte sin förhoppning till att försvarsberedningen i varje fall skulle komma med förslag som innebar att 1958 års uppgörelse försattes ur kraft och att den fortsatta upprustningen åtminstone skulle hejdas. Så blir tydligen inte fallet. I dagens tidningar publiceras en kommuniké från försvarsberedningen. Beredningen är enig, och allt tyder på att en ny upprustningsvåg förbereds. ÖB:s förslag är i allt väsentligt godtagna. Det diskuterades kanske ännu, om det årliga tillskottet på 2,5 procent för s. k. teknisk utveckling skall sänkas något, men i stort sett har de fyra partiernas delegationer kommit överens om ett fortsatt fullföljande av 1958 års uppgörelse med alla de konsekvenser i ekonomiskt avseende som denna uppgörelse har inneburit och kommer att innebära under överskådlig tid.

Om det förslag som nu föreligger drivs igenom — och mycket tyder på det — är jag övertygad om att vi nästa år får räkna med minst 3,5 miljarder i militära utgifter, om vi sammanräknar alla kostnader för militärapparaten. Det innebär att hela den summa som det svenska folket betalar i direkt skatt till staten, frånräknat de sociala avgifterna skall få disponeras av militären. Blir uppgörelsen flerårig — t. v. skall den åtminstone bli tvåårig — får man med den konstruktion systemet har att räkna med att summan kommer att växa ungefär som när man rullar en snöboll i blötsnö.

Låt mig erinra om att de militära driftkostnaderna när 1958 års försvarsuppgörelse träffades fixerades till 2 600 miljoner kronor om året. För budgetåret 1959/60 uppgick de till 2 963 miljoner

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

kronor, och för nästa budgetår yrkar nu försvarsberedningen på 3 234 miljoner i försvarsutgifter. Det är alltså en ökning med hundratals miljoner kronor under loppet av bara några få år, och perspektivet framåt inger inga större förhoppningar om någon ändring, om denna linje skall fullföljas. Det förvånar mig inte alls om folk frågar sig, hur länge det skall hålla på på detta sätt. Man anser i allt vidare kretsar att det här är en omöjlig politik, och inga manövrer i världen kommer att kunna hejda den opinionsvåg som utvecklas i de mest skilda befolkningslager mot denna mil-jardrullning.

Jag skulle i detta sammanhang vilja fråga hur det gick med besparingsutredningen, som tillsattes i våras och skulle ta itu med det militära slöseriet. Den har inte gjort mycket väsen av sig. Tydligt har den fått tjänstgöra som åskledare för missnöjet, men nog har utredningsmannen skäl att ingripa på vissa områden, om han nu får göra det för de militära staberna och för regeringen.

Låt mig bara anföra ett exempel. För några dagar sedan gick genom pressen ett uppseendeväckande meddelande, att hypermodern radarutrustning och moderna kustartillerikanoner, som försvarsledningen inköpt för dryga kostnader, ligger omsorgsfullt inoljade i militära förråd, därför att man inte har uppställningsplatser och fundament för den dyrbara materielen. Man köper alltså in hypermodern materiel för dyra pengar och lägger den i militära förråd, därför att man icke planerat hur den skall användas, vilka uppställningsplatser som skall iordningställas och vilka fundament som skall byggas för att materielen skall komma till användning! Sedan får detta skandalösa förhållande tjäna som motivering för de ytterligare öknningar av kapitalkostnaderna som överbefälhavaren kräver! Jag måste, herr talman, benämna en sådan politik en planmässig utpressningspolitik.

Vi anser det vara en angelägen uppgift för riksdagen att se till att få slut på detta militära vanstyre. Vi menar att

arbetarklassen måste utarbeta ett eget militärpolitiskt program som gör slut på generalernas envælde och generalstänkandet på det här området. Vi anser att försvarsfrågan i högsta grad är en arbetarklassens angelägenhet — inte en angelägenhet för högern och generalstaben.

Låt mig sedan, herr talman, omnämna en annan viktig fråga, som också i dagarna aktualiserats än mer än tidigare, nämligen bostadsfrågan och hyreskostnaderna. Det är också en fråga som måste lösas. Härvidlag gäller det inte bara att eliminera bostadsbristen utan också att nedbringa boendekostnaderna till rimlig nivå. Den bostadssociala målsättning, som regering och riksdag uppställt, innebär bland annat att hyran inte bör ta mer än 20 procent av inkomsten. Hur långt ifrån denna målsättning vi hamnat kan illustreras av det faktum att i en medelstor stad i Mellansverige kostar en tvårumslägenhet på mindre än 60 kvadratmeter över 9 000 kronor i insats och betingar en hyra på närmare 250 kronor i månaden. I storstäderna är hyresnivån ännu högre. Nu förebådas ytterligare hyreshöjningar från nyåret, i varje fall har statens hyresråd begärt betydande hyreshöjningar. Om hyresrådets förslag går igenom kommer det att åtminstone i vissa fall betyda en hyreshöjning med upp till 10 procent.

Här kommer räntepolitiken omedelbart in i bilden. Sedan år 1955, då regeringen övergav lågräntepolitiken, har boendekostnaderna ökat med omkring 25 procent. Vilka har förtjänat på det? Enligt senaste taxeringsuppgifter ökade fastighetsägarna sina inkomster i följd med närmare en halv miljard kronor i jämförelse med året därförut. Tar jag den sammanlagda inkomstökningen på kapital under samma tid, alltså bostadskapital och annat kapital, uppgår den till i det närmaste 1,5 miljarder kronor. För denna väldiga kapitalöverföring från hyresgäster, bönder, hantverkare och andra skuldsatta till dem som äger kapitalet spelar naturligtvis räntepolitiken en avgörande roll. Vi vidhåller därför med dessa fakta för ögonen vårt tidigare krav

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

att räntepolitiken skall omläggas, att räntan skall sänkas och därmed hyrorna, liksom också att bönder, småföretagare och andra som är beroende av krediter skall få lättnader i sitt läge.

Till sist, herr talman, konstaterar jag att det internationella läget ger anledning till stor vaksamhet. Nedrustningsförhandlingarna har kört fast, i varje fall till synes. De skarpa motsättningarna vid FN:s generalförsamling, USA:s hot mot Kuba och läget i Kongo och Algeriet ger anledning till besinning och eftertanke. Från vårt partis sida vill vi deklarerat, att vi håller fast vid den svenska alliansfriheten. Däri ser vi nämligen den bästa garantien för vårt lands fred. Vi vill emellertid också att vårt land på allt sätt skall stödja de krafter i världen som kämpar för fred och sina länders nationella oberoende.

Vi beklagar att Sverige genom sitt militära engagemang i Kongo hos kongoleserna och andra afrikanska folk kan komma att framstå som hjälpare till de krafter som motsätter sig Kongos fullständiga befrielse från kolonialt förtryck. De afrikanska folken har lång och bitter erfarenhet av de vitas herravälde. Därför vill de inte heller veta av någon inblandning i sina inre angelägenheter från det hållet. Detta kommer bland annat till uttryck däri, att de afro-asiatiska medlemmarna i den medlarkommitté som skall resa till Kongo bestämt motsatt sig att Sverige, Island och Kanada skall få ingå i kommittén.

Den kommunistiska riksdagsgruppen har i en skrivelse till regeringen hemställt, att den svenska insatsen i Kongo inte skall bestå av nya truppsändningar utan vara av humanitär natur. Vad kongoleserna behöver är läkare, medicin, livsmedel och tekniskt bistånd. Denna humanitära hjälp, som vi förordar, skall självfallet helt disponeras av den lagliga regeringen, som har parlamentets förtroende.

Vi är övertygade om att en sådan insats från svensk sida bättre än soldater motsvarar vårt lands alliansfrihet och den starka medkänsla som finns hos vårt

folk med anledning av kongolesernas omåttliga lidanden.

Jag vill, herr talman, utnyttja detta tillfälle för att än en gång understryka vikten av att regeringen allvarligt överväger det förslag som vi har framställt.

Herr **BOHEMAN** (fp):

Herr talman! Efter att — för att inte förlora min tur på talarlistan — ha lyssnat till den siste ärade talaren måste jag konstatera, att han ännu har mycket att lära in fråga om gester, argument och vokabulär av sitt ideal på andra sidan Östersjön.

Jag har egentligen tagit till orda, herr talman, för att något fylla ut de utrikespolitiska reflexioner som framförts i herrar Ewerlöfs och Lundströms första anföranden, men sedan jag lyssnat till debatten tillåtes det mig kanske att göra några mycket korta kommentarer av annan art.

Det var med utomordentlig tillfredsställelse jag såsom enskild riksdagsman åhörde den deklARATION som avgavs av herr Ewerlöf angående den politiska omprövning som ägt rum inom högerpartiet. Må det tillåtas mig att säga, att om den deklARATIONEN hade avgivits före valet, så kan det ju hända att stämningen både i denna kammare och ute i landet i dag hade varit något annorlunda, och med den aktning och vänskap jag sedan många år hyser för herr Ewerlöf, vågar jag uttrycka den uppfattningen, att det kanske inte hade vålat honom så stora obehag att avge en dylik deklARATION före det val som ägde rum i år.

Finansministern berörde i sitt debattinlägg ganska utförligt de åtgärder regeringen och statsmakterna vidtagit för att råda bot på det likviditetsöverskott, som uppkommit inom bankväsendet och som ansågs kunna leda till att vi bleve ställda inför en ny inflationskris. Jag tror att man från näringslivets sida är villig att ge regeringen och riksbanksledningen allt erkännande för den riktning dessa åtgärder tagit, med över-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

gången i statlig upplåning till marknads-
mässig ränta, med de insättningar på
investeringskonto som ägt rum, o. s. v.
Otvivelaktigt har dessa åtgärder med-
fört en sundare ställning inom vårt pen-
ningväsende. I visst avseende är den
ändrade inställningen måhända relativt
senkommen; om den satts in på ett tidi-
gare stadium, förefaller det mycket möj-
ligt att en hel del obehag kunde ha be-
sparats oss. Inför den tendens till kon-
junktureförsämring, som nu starkt gör
sig gällande i Föränta staterna, som bör-
jat sprida sig till Storbritannien och som
man redan nu kan finna vissa tecken till
även inom svenskt näringsliv, vill jag
inskränka mig till att uttala den för-
hoppningen, att regeringen och riks-
banken med stor påpasslighet beaktar
dessa tecken, så att den omsvängning
i kreditpolitiken, som väl blir en följd
av försämrade konjunkturer, insättes i
tid och inte för sent.

Herr Ewerlöf har understrukit bety-
delsen av en friare kapitalmarknad in-
för de perspektiv som 1960-talet öpp-
nar på det ekonomiska området. Jag
vill i allt väsentligt ansluta mig till hans
uppfattning och framhålla, att det väl
allt fortfarande är främst på bostads-
kreditens område som de åtgärder måste
insättas, vilka skall möjliggöra en friare
kapitalmarknad. Med den stabilitet vi
uppnått synes i själva verket numera
riskerna för ett frigivande på det om-
rådet vara avsevärt mycket mindre än
tillförne.

Herr talman! Jag hade som sagt för
avsikt att i detta lilla anförande tala
främst om de utrikespolitiska förhållan-
den som nu råder, och jag har kanske i
viss mån särskild anledning att göra det,
eftersom jag för kort tid sedan återvän-
de från de förhandlingar som ägt rum i
Föränta Nationernas församling i New
York.

Det kalla krigets stormvågor brusar
inte mindre starkt nu än de gjort under
föregående år; snarast är det väl
så att de ökat i styrka och intensitet.
Att de kalla vindarna även berör våra
trakter manifesteras ganska klart av det

anförande, som för några dagar sedan
hölls i Norges storting av den norske
utrikesministern, ett anförande som i
sin klara och bestämda ton tillkänna-
gav, att det kalla kriget gör sig gällande
också i vår del av världen. Detta är så
mycket mera värt att uppmärksamma,
som den norske utrikesministern utan
tvivel hör till de visaste och mest er-
farna statsmän Europa för närvarande
har.

Den yttre ramen och de yttre hän-
delserna kring förhandlingarna i För-
änta Nationerna under den senaste ti-
den är ju synnerligen väl kända genom
detaljerade tidningsskildringar. Jag kan
dock inte underlåta att erinra om det
egendomliga intryck det gör när man
för ett sådant sammanträde är tvungen
att uppbåda en extra polisstyrka av
8 000 man för att skydda vissa delega-
ters säkerhet, när hela kvarter avspär-
ras, när dessa delegater far till och från
församlingens lokaler med ett 30-tal mo-
torcyklister före och efter bilkolonner-
na och när tillträdet till de offentliga
debatterna spärras för alla utom dem
som tillhör delegationerna. Inom paren-
tes sagt medförde detta att den sovjet-
ryska sekreterarstaben, som strömmade
in i sammanträdeslokalen efter den rys-
ke regeringschefen, i allmänhet uppgick
till något över 200 man och tillsammans
med satellitstaternas sekreterarstab ut-
gjorde 400 à 500 personer, som, strate-
giskt utplacerade å åhörarläktarna, ut-
gjorde en ytterst kraftig applådklack,
vilken säkerligen den ryska televisio-
nen gav intryck av ett öronbedövande
bifall så fort den ryske regeringschefen
eller någon annan från samma läger höll
ett behjärtat anförande i allmänhet täm-
ligen svårt att återgiva på parlamenta-
riskt språk.

Det uppträdande, för att inte säga de
uppträden, som ägde rum inför denna
höga församling var någonting av en
chock för en person av en viss ålder,
som från forna tider vant sig vid de
hövliga meningsutbyttena, vilka i själva
verket ofta dolde djupgående menings-
skiljaktigheter. Jag vill framhålla att

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

denna chockkänsla också i hög grad upplevdes av representanterna för de sexton nytillträdande staterna, vilka för första gången fick säte och stämma i en församling av denna internationella art. Det var ju i allmänhet personer, som kanske varit stambövdingar eller söner eller andra släktingar till stambövdingar och därigenom vant sig vid ett utomordentligt värdigt och avmätt uppträdande, vana att behandlas med värdnad av sina hustrur och övriga underlydande. Att de under sådana förhållanden med ganska runda och förvånade ögon betraktade den talarkonst, som utvecklades på podiet, är ju inte att förändra sig över. Det tog sig också ett mycket kraftigt och uppmärksammat uttryck i det anförande som hölls av Guineas representant. Guinea är som bekant det land i Afrika, som anses stå närmast östblocket i Europa, men även han fann sig föranlåten att på det bestämdaste protestera mot det sätt, på vilket man från sovjetrysk sida velat göra sig till talesman för de svarta folken och även mot det sätt på vilket man från dessa håll uppträdde inför denna höga församling.

Om man ser bort från allt vad som hade med det yttre planet att göra och frågar sig, vad resultatet blev av denna trumvirvel av invektiv och argument som kastades fram i debatten och inte minst mot generalsekreteraren i Förenta Nationerna, måste jag för min del säga att de uppställda syftena, såvitt jag rätt uppfattade det hela, tyvärr i mycket stor utsträckning vanns. Jag kan för min del inte tolka det på annat sätt än att det alltmera står klart, att ett av de väsentliga hindren för politiska landvinningar inom nya, nyss frigivna stater och efterhand befriade kontinenter undanröjts. Det tomrum, som uppkommit genom å ena sidan säkerhetsrådets lamslående genom vetomöjligheten och å andra sidan också den paus i utrikespolitiskt handlande, som ett presidentval medför i Förenta staterna, hade ockuperats av Förenta Nationerna och främst av dess generalsekreterare. Denna ockupation, inom stadgans ram men

med en vid tolkning av de möjligheter som förelåg, hade medfört någonting som man från östblockets sida ansåg vara ett allvarligt hinder i fråga om framgång för den politik, som från det hållet drives, och därför var huvudsyftet dels att förhindra ett upprepande av den insats, som kommit till stånd genom generalsekreterarens skickliga och ansvarskännande handläggning av sina uppgifter, och dels att i den mån det var möjligt förhindra att aktionen inom Kongo fördes till ett framgångsrikt slut. Jag tror man kan säga att det numera är så gott som uteslutet att Förenta Nationerna kan göra om vad de har gjort i Kongo. Jag tror också att man kan säga att utsikterna för att den aktion som företages i Kongo kommer att leda till ett tillfredsställande resultat i avsevärd grad har förminskats.

Inom parentes kan jag säga att det kanske väckte en viss förvåning hos den svenska regeringen och dess representanter, när de fick erfarat att den svenska regeringen under åtskilliga år inom sin exklusiva krets hade hyst en man — generalsekreteraren — som på en gång är företrädare för en snuskig imperialism och slav under en rovgirig kapitalism, för att i något fri översättning citera den ryske regeringschefens uttalanden.

Förenta Nationernas minskade möjligheter att fortsätta att göra interventioner av det slag som har ägt rum och att föra den politik som igångsatts i Kongo till ett lyckligt slut är naturligtvis ytterligare ett allvarligt orosmoln på den internationella himlen. Herr Öhman erinrade nyss om att man nu genomdrivit att en medlarkommission bestående av representanter för 15 afrikanska stater skall bege sig till Kongo. Att detta har blivit resultatet har väl åtminstone delvis berott på den intensiva kritik som från östblockets sida riktats mot generalsekreteraren. Vidare har den internationella ordningsmakten i Kongo i huvudsak inskränkt sig till att förhindra Mobutu att arresteras Lumumba, Lumumba att arresteras Mobutu och de båda att arresteras Kasavubu, och där-

Ailmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition igenom har resultatet blivit att ingen som helst regeringsmakt kunnat etableras i Kongo. Den femtonmannakommision som nu kommer att resa dit är, såvitt jag kan förstå, inbördes oenig på alla punkter om vad som bör göras. Där finns emellertid representanter för åtminstone fyra stater, som är bestämt för att återinsätta Lumumba såsom den ende egentligen makthavande i Kongo. Det är Guinea, Ghana, Marocko och Indonesien. Däremot är vissa andra afrikanska stater absolut emot en sådan åtgärd, men de har inte något bestämt program, och vad resultatet kan bli av en under dessa förhållanden företagen medling är väl utomordentligt oviss. Det är dessutom att understryka att de finansiella problem som är förknippade med Kongo-aktionen är olösta, att kostnaderna för den militära ordningsstyrka på nära 20 000 man som nu finns i Kongo jämte övriga utgifter intill årets slut anses komma att uppgå till mellan 60 och 80 miljoner dollar samt att kostnaderna för nästa år kommer att vida överstiga denna summa. Sovjetunionen och samtliga övriga öststater har deklarerat att de inte kommer att bidra till dessa kostnader på något sätt. Större delen av Förenta Nationernas numera 99 medlemmar utgöres ju av stater som själva är i behov av hjälp. De kapitalstarka staterna Tyskland och Schweiz är inte medlemmar. Bördan kommer följaktligen att falla på ett fåtal stater, och därav kommer väl Förenta staterna att få bära huvuddelen. Sedan kommer propagandan att igångsättas efter följande linjer: »Här ser man. Det är Förenta staterna som betalar större delen. Följaktligen har vi hela tiden haft rätt i vår ståndpunkt att generalsekretären och Förenta Nationerna bara utgör en skärm för den amerikanska imperialismen.» — Det är en av de stora dilemmor som Förenta Nationerna kommit att befinna sig i.

Under dessa förhållanden kan det inte förnekas att orosmolnen är stora över Förenta Nationernas himmel. Att agitationen mot vår landsman generalsekretären kommer att fortsätta och kanske

intensifieras förefaller uppenbart. Det är klart att man från svensk sida skall göra allt vad som står i vår förmåga för att hjälpa till att åstadkomma ett stärkande av hans ställning och hans möjligheter. Det inlägg, som gjordes av den svenske utrikesministern i ytterst måttfulla men samtidigt kraftiga ordalag på denna punkt och även i andra avseenden, gjorde — det kan jag försäkra — i allmänhet ett utomordentligt gott intryck och omfattades med fullständig enighet inom den svenska delegationen. Men vår förmåga är liten och vi får bereda oss på i Sverige att den intervention som Förenta Nationerna har företagit i Kongo, i vilken vi har deltagit och som har stötts av en enig opinion inom utrikesnämnd, riksdag och folk, kan komma att bereda oss mycken besvikelse och många svårigheter. Att vi måste och skall fortsätta att göra vad i vår förmåga står för att rädda vad som räddas kan av Förenta Nationernas inflytande och handlingsmöjligheter i världen, synes mig dock vara uppenbart.

Herr talman! Förutom de frågor, som hittills behandlats vid Förenta Nationernas nu pågående församling, finns också en rad stora, svåra och oöverblickbara problem, som utgör mörka moln på den utrikespolitiska himlen. Ännu har såvitt jag vet ingen kunnat anvisa en lösning, som har utsikt till framgång, av vare sig Berlinfrågan, frågan om Algeriets framtid eller frågan om förhållandet mellan Israel och Arabrepublikerna. Det synes mig inte var något tvivel underkastat att alla dessa problem kommer att utnyttjas till det yttersta av de krafter som vill åstadkomma oro och oreda i världen.

Om jag här har målat en ganska dystert bild av den utrikespolitiska situationen, innebär det inte att jag tror att den kommer att leda till en stor väpnad konflikt, men jag är övertygad om att intill den gränsen kommer alla möjligheter att utnyttjas av det ena maktblocket för att vinna framgångar på det utrikespolitiska området. Man kommer att begagna alla medel för att utnyttja motståndarens svaghet, en svaghet som i en

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

situation sådan som denna naturligtvis i hög grad beror på de bristande möjligheter som — kanske man kan säga gudskelov — demokratierna har att visa en liknande hänsynslöshet och ett liknande förakt för den allmänna opinionen.

Till slut skulle jag, herr talman, bara vilja göra en liten randanmärkning. Under min vistelse i New York fick jag knappast det intrycket, att den ställning som vi kanske har väster ut och den ställning, som vi i själva verket inte har öster ut, på något väsentligt sätt skulle försvagats, därest en representant för högerpartiet — herr Hjalmarson eller någon annan — som delegat fått delta i morgonböerna inom den svenska delegationen eller t. o. m. exempelvis fått företräda Sverige vid behandlingen av den 21:a paragrafen av de 60 i konventionsutkastet om de mänskliga rättigheterna, dit man nu kommit efter tio års intensivt arbete.

Herr SUNDIN (cp):

Herr talman! I anledning av herr Ewerlöfs deklaration om valrörelsen och det därpå följande valresultatet, där han efter vad jag kunde förstå betecknade båda delarna såsom bedrövliga, vill jag göra några reflexioner kring samma tema.

Sett ur centerpartiets synpunkt gick valet bra. Vi var det enda icke-socialistiska partiet som ökade sin andel av valmanskåren. Om man följer utvecklingen från år 1956 och fram till detta val, skall man finna att centerpartiet har fått cirka 210 000 nya väljare. En efterhandsönskning skulle väl vara att vi hade fått en större andel av den nu de facto varande socialdemokratiska röstsergern.

Här i landet förs inte en sådan politik av de demokratiska partierna som motiverar den kraftiga socialdemokratiska framgången. Genom sina överlägsna propagandaresurser lyckades socialdemokratien skyla över den bristande omsorg regeringen visat många av dem som den säger sig företräda. I sammanhanget kan man väl även ställa den frå-

gan, om socialdemokraterna vid någon av sina segermåltider låtit högern och herr Hjalmarson som tack för god draghjälp avsmaka tårtan.

Det är inte oberättigat att tala om en viss socialdemokratisk njugghet gentemot vissa eftersatta grupper. Jag behöver här bara nämna änkor, invalider, ensamma mödrar, låglönegrupper och kulturarbetare, som drar sig fram på svälllöner i det som vi kallar välfärds-samhället. För dessa grupper är inte den fjärde semesterveckan och inkomstgraderade tjänstepensioner de angelägnaste reformerna.

Möjligheterna till ett regimskifte var under upptakten till årets valrörelse stora — men i det sammanhanget kunde man lita på högern! Genom dess cyniska spekulationer i reaktionär attityd gav den enligt mitt sätt att se socialdemokratien den valseger som denna uppnådde. Det har ofta både under och efter valrörelsen — och inte minst här i dag — talats om önskvärdheten av ett samarbete mellan de icke-socialistiska partierna för att dessa därigenom skulle stå sig bättre gentemot socialdemokratien.

Låt mig om detta säga, att det är inte ett borgerligt samarbete som sådant och till varje pris, som vi skall försöka uppnå. Vad vi bör samla oss omkring är ett politiskt program som på allvar kan erbjuda ett alternativ till den socialdemokratiska politiken. Centerpartiet vill föra en politik som sätter människan i centrum och som i sitt handlande inte har cyniska spekulationer med reaktionär verkan för stora folkgrupper.

Om de två andra borgerliga partierna inte vill vara med om detta, skall centerpartiet ensamt fullfölja det centerpolitiska mittenalternativet. Så mycket mera förtjänar detta att understrykas som vissa tecken efter valet tyder på en viss dragning åt höger från folkpartiets sida. Av det s. k. mittenalternativet, som folkpartiet under valslaget ville kalla det, skulle alltså bli ett centeralternativ — men det var det ju reellt sett tidigare också.

Med all rätt kan vi vid en fortsatt produktionsökning och med bl. a. ökat in-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

ternationellt handels- och annat utbyte ställa mycket stora förhoppningar och kanske även krav på 1960-talet. Ur politisk synpunkt är det väl speciellt två frågeställningar som är av stort intresse: dels hur denna välståndsstegring skall komma att fördela sig på olika grupper i samhället, dels hur välståndsutvecklingen bäst skall befrämjas och utvecklas.

Jag skall börja med den sistnämnda aspekten och då särskilt uppehålla mig vid frågan om forskning och utbildning. Det är en fråga som sysselsatt 1950-talets politiker i mycket stor utsträckning, och den måste bli lika aktuell under åren framöver. Det viktigaste som skett under det gångna decenniet är att man spikat principerna för en demokratisering av såväl den lägre som den högre utbildningen.

För dagen riktas intresset mot den högre utbildningen och dess problem. I och med att de stora barnkullarna kommit upp i den s. k. akademiska åldern, kommer antalet studerande vid våra universitet att nära nog fördubblas fram till 1965. Till stor del beror denna ökning på att utbildningsvägarna öppnats för allt större skikt av befolkningen. Det är en utveckling som man måste hälsa med den allra största tillfredsställelse.

En annan fråga av stor betydelse i detta sammanhang är studiefinansieringen. Trots den höjning av naturastipendierna som beslutades av vårriksdagen är frågan långt ifrån löst. När vi är medvetna om att det stora flertalet studenter själva får svara för studiefinansieringen, är de nuvarande reglerna i fråga om behovsprövningen föråldrade, och nya riktlinjer måste till. Det är ju frågor, till vilka det finns anledning att återkomma under nästa års riksdag.

Låt mig till sist få säga, att vår inställning till dessa frågor inte får dikteras av en omotiverad sparsamhet. För en rikare framtid måste vi satsa på utbildning och forskning.

Jag har, herr talman, i någon mån varit inne på fördelningen av välständsökningen. Jag skall utveckla dessa tankegångar ytterligare.

I den nuvarande sociallagstiftningen finns det stora luckor och åtskilliga eftersatta vårdområden. Det är vidare ett illavarslande tecken, att det sociala reformarbetet många gånger ger mera till de grupper som redan har det relativt väl ordnat. Den kollektiva hushållning, som socialdemokraterna synes sträva efter, är i dag inte så mycket ett medel att uppnå högre standard, utan ett sätt, på vilket man tar ut det högre välståndet. Att man i en tid, som annars tyckes vara mogen för en mer individuell och personlig utveckling, genom politiska beslut i allt högre grad försöker uniformera utvecklingen är enligt min mening betänkligt, detta i all synnerhet som många ännu inte hunnit växa i uniformen och allt flera håller på att växa ur den.

En rad utredningar söker för närvarande lappa ihop det sociala välfärdstäckets och kanske även täppa till de hål som finns. Innan vi rusar vidare och genomför nya reformer, måste vi få klarlagt, i vilken mån det system vi byggt ut har löst de problem vi avsett att det skulle lösa. Man kommer fram till frågeställningen: På vilket sätt har vår sociallagstiftning påverkat olika gruppers livsvillkor? Är det en första rangens uppgift att för de cirka en och en halv miljon inkomsttagare, som i dag lever vid och under existensminimum, genomföra exempelvis en fjärde semestervecka? De i vissa avseenden vanlottade, de icke aktiva grupperna i samhället, pensionärer, ensamstående kvinnor, änkor m. fl. måste också få sin andel av produktionsstegringen. Vi har också något som vi snart kan kalla för ett företagaproletariat i det här landet — raden av småföretagare som i massproduktionens tidevarv får allt svårare att klara sig. De utgör serviceinrättningar som vi måste ha och som vi i en framtid kommer att bli alltmera beroende av.

Genom den statliga sektorns expansion på kapitalmarknaden blir de icke självfinansierande företagens villkor allt hårdare, och det torde väl även stå klart att de får allt svårare att hänga med i den för löntagargrupperna anpassade

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

socialpolitiken. Den enskilda företagsamheten är, herr talman, en alltför värdefull faktor i vår välståndsutveckling för att vi genom en oförsynt politik skall avskräcka folk från att ge sig in på den banan.

Det är ytterligare en fråga som jag skulle vilja ta upp i denna debatt, nämligen frågan om kommunindelningen och de kommunalt finansierade samhällskostnadernas fördelning. En stor del av kostnaderna för skolväsendet faller på kommunerna. Andra dryga utgiftsposter är social- och åldringsvården. Det gemensamma för dessa kostnader är att de är allmänna och i stort sett obligatoriska och därför normalt borde fördelas lika över hela samhället. Den kommunala utdebiteringen varierar i stort sett för landskommunerna mellan 10 och 20 kronor per skattekrona. Det anmärkningsvärda är, att där utdebiteringen är störst är den kommunala standarden många gånger lägst, beroende på dåligt skatteunderlag och stigande utgifter i vad det gäller allmänna av lagar dikterade åtaganden. Som exempel må nämnas att landsbygdskommunernas kostnader för skolväsendet för närvarande är dubbelt så höga som stadskommunernas. Trots de stora uppgifter, som man ålägger kommunerna, har den kommunala självstyrelsen urholkats till att bli av administrativ och finansieringskaraktär.

När det gäller en ny kommunindelning kan man fråga sig, om det är nödvändigt att gränserna skall sammanfalla med de områden som omfattas av enhetsskolan. Skolan är ju i mycket begränsad mening en kommunal angelägenhet. Nu arbetar utredningar på frågan om kostnadsfördelningen mellan stat och kommun, men om jag är rätt underrättad kommer det att dröja många år, innan utredningarna blir klara, och innan dess skall enhetsskolefrågan vara löst. Har man inte hamnat i fel tågordning i fråga om hur hela detta stora ekonomiska problemkomplex skall lösas?

För min del vill jag, herr talman, anmäla min allvarliga oro inför det som håller på att hända. Enligt mitt sätt att

se måste man få en snabbare lösning på dessa problem än dem, som man nu kan skönja.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Det är kanske riktigt, när vi samlas så här efter ett sommaruppehåll, att även recapitulera vissa händelser som inträffat sedan vi träffades sist. Jordbrukarna, speciellt i Mellansverige, har ju i år lidit stora förluster genom för mycket regn och åtföljande översvämningar. Förlusterna för de jordbrukare i nämnda område, som ändå lyckats bärga skörden, har likväl varit betydande genom kvalitetsförsämringen på spannmålen. Därtill måste väl läggas det merarbete man fått utföra, samt det omfattande slitaget och den ökade bränsleåtgången för traktorerna och skördetröskorna. De sönderkörda fälten innebär dessutom stora förluster för kommande år.

Mången tycker kanske att jordbrukarna klagat i alltför stor utsträckning, men tar man i betraktande de stora förlusterna samt hela 50-talets ständigt återkommande skördeskadorna i samband med den dåliga lönsamheten inom jordbruket även under normala år, får man ej förundra sig över klagomålen.

Många jordbrukare står genom förlusterna inför hotet att få lämna sina gårdar. De som kritiserar dessa klagomål torde ej vara tillräckligt informerade om de förhållanden under vilka jordbruket arbetar och har kanske ej heller tänkt över vilken roll jordbrukets utövare har att fullgöra.

Jordbrukets effektivitet kan bevisas av att produktionen under den senaste 20-årsperioden stigit något medan arbetsvolymen inom jordbruket samtidigt sjunkit med 50 procent. Detta betyder att produktionen per manstimme fördubblats på 20 år. Jordbruket har med andra ord väl hävdats sig i förhållande till andra näringsgrenar i effektivitets-hänseende.

Vad som däremot inger en viss oro är folkförsörjningsfrågan i framtiden.

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

Vi har nu ett sämre inhemskt försörjningsläge än för 20 år sedan. Folkmängden i landet har ökat, och den ökar i hela världen. Stora massor av jordens befolkning svälter. Så länge ingen ofärd råder, tänker vi knappast på dessa viktiga frågor. Så länge vi kan importera matvaror, går allt sin gilla gång. Men ser vi på det spända internationella läget, som det talats om här i dag, förstår vi att vi kanske snarare än vi tror kan råka in i ett avspärrningsläge. Sådant har hänt tidigare.

I går överenskoms inom försvarsutredningen om stora summor till vårt försvar. Försörjningsfrågorna utgör kanske den viktigaste delen av vårt försvar. Inom vårt militära försvar måste vi hålla en viss beredskap. Vi måste tänka likadant när det gäller försörjningssituationen.

Svenska folket lever i allmänhet på en ganska hög levnadsstandard, men vi bör också gardera oss så att vi har vår försörjning inom landet tryggad. Jag tror att det är viktigt att vi här i riksdagen noga beaktar dessa synpunkter.

Vad har vi då att göra? Först och främst måste vi se till, att jordbruket får ett effektivt och ordentligt tilltaget skördeskadestydd, och detta så snart som möjligt. Då skulle man slippa att så gott som varje år diskutera med statsmakterna om vissa nådegåvor av jordbrukets egna pengar; gåvor som ej heller tillnärmelsevis täcker de förluster som uppstått. I avvaktan på ett sådant skydd måste vi se till, att denna viktiga grupp av människor — jordbrukarna — som genom naturkatastrofer hotas i sin existens, erhåller en så ordentligt tilltagen hjälp att de skall kunna fortsätta sin rörelse. Den välvilja, som i valrörelsen kom jordbrukarna till del från alla partier, hoppas jag håller i sig även efter valet. De förslag som framlagts om förlängd tid när det gäller stödlånen jämte de nya garantilånen är välbehöfliga, men de är dock ej på något sätt tillräckliga.

Om man ser sig om på den svenska landsbygden kan man ej undgå att kon-

statera, att jordbrukets byggnader, diken m. m. inte undergår den upprustning som är nödvändig sett på längre sikt — detta på grund av den ringa lönsamheten. Jordbrukarna måste i större utsträckning bli likställda med övriga grupper.

Vi har också ett högt ränteläge, som försvårar möjligheterna för nybörjare att starta ett eget jordbruk eller företag. En sänkning av räntan är också en angelägen uppgift.

Småbruket befinner sig i ett mycket bekymmersamt läge. Det fyller ju en viktig uppgift i folkförsörjningens tjänst och har under dessa skördeskadeår visat sin styrka. Av de bidrag, lån och dylikt som utgått har småbruket fått synnerligen litet. Småbrukarna reagerar emot att de trots idogt arbete och trots att de försörjt sig och sin familj och betalt sina skatter ändå på äldre dagar får höra, att de knappast är önskvärda och att de inte fyller någon viktig uppgift. Vi avvaktar med spänning vad den nya jordbruksutredningen — som även skall behandla frågan om stödet till det mindre jordbruket — kan komma med. Det är dock önskvärt att förslag till åtgärder kommer så snart som möjligt, innan landsbygden helt avfolkas. Det är ur näringspolitisk synpunkt nödvändigt att det finns folk ute i bygderna. Redan för den kommande vintern råder stor brist på arbetskraft i skogen.

Vad vi dessutom ute i landsbygdskommunerna och speciellt i de kommuner, där bolagsväldet redan nu är starkt framträdande, är betänksamma mot, är den uppmjukning av bolagsförbudslagen som eventuellt kan komma. Herr Yngve Persson, vilken sitter i jordlagsutredningen, har genom sitt tidigare resonemang klargjort sin inställning, vilken i många hänseenden torde överensstämma med bolagshögerns. Detta inger oro och man fruktar att en eventuell uppmjukning av bolagsförbudslagen i ännu högre grad skall påskynda flykten från landsbygden — detta med hänsyn till den kapitalstyrka bolagen besitter. För kommunernas del betyder befolk-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

ningsminskningen ett lägre skatteunderlag och därmed ett högre skattetryck och sämre serviceförhållanden för de kvarvarande — något som också påpekades av herr Sundin.

Dessa ur folkförsörjningssynpunkt och ur kommunalpolitisk synpunkt för landsbygdskommunerna så viktiga frågor har jag vid detta tillfälle önskat beröra. De gäller problem som torde vara mycket betydelsefullare och viktigare än många tror.

Herr ASPLING (s):

Herr talman! Valet och valresultatet har i hög grad kommit att prägla dagens debatt, liksom det har utgjort ett huvudtema för den politiska debatten och diskussionerna alltsedan valet den 18 september. Det är också ganska naturligt, ty dess resultat gav ett klart utslag och angav också riktlinjerna för politiken i stort för åtskilliga år framåt.

Oppositionen krävde i valet regimskifte, men i stället för ett socialdemokratiskt nederlag fick vi uppleva en socialdemokratisk valseger. Något regimskifte blev aldrig aktuellt. Den socialdemokratiska regeringen kom tillbaka med ett förstärkt underlag. Socialdemokratien vann en av sina största segrar. Visserligen har vi vid ett tidigare riksdagsval — år 1940 — nått en ännu högre procentuell andel av väljarkåren, men det var ett val som knappast kan jämföras med årets riksdagsval. Då rasade kriget utanför våra gränser och valet blev något av en nationell manifestation för fred och frihet med en väldig uppslutning kring vårt parti. Bortser man emellertid från 1940 års val, framstår årets riksdagsval som det utan jämförelse bästa socialdemokraterna någonsin gjort.

Även om det är naturligt att de som tillhör den segrande sidan i valet har anledning att glädjas, medan de som inte varit lika framgångsrika kanske inte kan dela denna glädje, bör vi ändå kunna finna en gemensam nämnare för tillfredsställelse, nämligen i det faktum att valdeltagandet steg från 77 procent i

extravalet år 1958 till 85,6 procent i år. Det är utan jämförelse det högsta valdeltagande vi noterat i vårt land, ett valdeltagande som med rätta också väckt uppmärksamhet utomlands och torde utgöra rekord för demokratierna i den fria världen.

Men det finns också andra dylika gemensamma glädjeämnen i valet, värda att observera. Till dem hör det sannolikt mycket kraftigt stegrade valdeltagandet bland ungdomen och över huvud taget det intresse och den aktivitet, som visats valet från stora medborgargrupper. Ur demokratisk synpunkt är det en viktig angelägenhet att få fram ett ökat engagemang och djupare intresse för samhällsfrågorna, inte minst bland ungdomen.

Det finns naturligtvis många möjligheter till jämförelser vid alla politiska val. Jag har sett att folkpartiet med förkärlek jämför sina siffror vid årets val med siffrorna vid kommunalvalet hösten 1958. En jämförelse med junisiffrorna 1958 ger nämligen inte anledning till några särskilda glädjeyttringar, då folkpartiet vid en sådan jämförelse förlorat närmare en procent av sin andel av väljarkåren. Vid motsvarande jämförelse har socialdemokratien vunnit 1,6 procent. Om man utsträcker jämförelsen till 1956 års val, vilket det också finns många anledningar att göra, blir ökningen 3,2 procent, medan minskningen för folkpartiet blir 6,3 procent, för högern 0,5 procent och för kommunisterna 0,5 procent, medan centerpartiet ökat med 4,2 procent. De borgerliga partierna erhöi i valet tillsammans 47,7 procent och 113 mandat, medan socialdemokratien noterade 47,8 procent och 114 mandat. Socialdemokratien är således efter valet både procentuellt och mandatmässigt starkare än de tre borgerliga partierna tillsammans. Kommunisterna, som en stund under valnatten såg ut att vinna valet med bred marginal, stannade sedan under de mera nyktra morgontimmarna på praktiskt taget status quo — vilket visar att svenska folket är mer att lita på än den sinnrika maskinen Mina.

Efter de senare årens val må det tillåtas mig att understryka ett par ting,

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition som utgör ett mycket tillfredsställande inslag för vårt parti. Det är framryckningen på landsbygden. Det skall öppet erkännas, att vi på landsbygden sedan folkomröstningen 1957 förlorat terräng. Vidare vill jag notera den fortsatta framryckningen i städer och tätorter, vilket tillsammans resulterade i att över 2 miljoner väljare stödde socialdemokratien — en ökning med en kvarts miljon.

Om jag till dessa siffermässiga noteringar skulle våga fälla ett mer allmänt omdöme om de bakomliggande orsakerna till valutgången, vill jag först slå fast, att socialdemokratiens politik vunnit väljarnas förtroende. Det har skett i ett val, som i stor utsträckning kommit att röra sig om de mer principiella uppfattningarna partierna emellan. Debatten i denna kammare liksom ute på valfältet under senare år har i hög grad rört frågan om de samhälleliga insatserna. Här har högern drivit en konsekvent motsatt uppfattning, medan folkpartiet och centern — om man nu vill söka formulera saken en smula välmenande — försökt att ta sig förbi de mer principiella besvärigheterna från fall till fall, ibland med överbud och under senare år med en allt tydligare draging åt högern.

Socialdemokratien har aldrig tvekat att visa upp sambandet mellan den enskildes standard och samhällets behov av ökade resurser. Vi har med kraft understrukt, att det är genom samhället vi kan påverka utvecklingen på stora och betydelsefulla områden och skapa bättre förhållanden för de enskilda. Som en konsekvens därav har följt, att det har varit nödvändigt att tillse att samhället får de tillgångar, som är förutsättningen för att utbildningsfrågorna, sjuk- och hälsovården, bostadspolitik, arbetsmarknadspolitiken, väg- och trafikfrågorna etc. löses. Det är för övrigt den enda möjligheten att få bort kvarvarande köer och bristförhållanden i samhället. Att också den offentliga sektorn ökat är naturligt med hänsyn inte minst till den stora konsumtions- och standardökning vi kunnat notera under 50-talet.

Dessa frågeställningar har inte varit isolerade enbart till vårt land. De har

haft sin politiska avspegling i praktiskt taget alla mer eller mindre avancerade industrisamhällen. Det skall emellertid villigt erkännas, att det under 50-talet i många länder rått goda konjunkturer för en vad man skulle kunna kalla motsatt uppfattning, nämligen att dessa problem löses bäst och kanske lättast, om samhällets medinflytande reduceras och var och en blir sin egen lyckas smed. Högern lanserade också ett program i valet, i vilket man under förespeglning om framtida skattesänkningar nu ville minska statens resurser till priset av reduceringar och borttagande av åtskilligt av det som varit utmärkande för svensk kultur- och socialpolitik under lång tid.

I vårt land gav väljarna högern klart besked på den punkten. Det intressanta — om man ser till den internationella debatten — är att samma frågor, som vi i detta avseende diskuterat i svensk politik, nu tillhör de högaktuella i många andra länder. Bland annat sätter de sin prägel på den amerikanska valdebatten just nu. Och låt mig, herr talman, oavsett hur det kommer att gå i det amerikanska valet, våga mig på den spådomen, att pendeln håller på att svänga på åtskilliga håll ute i världen. Alltmer blir det uppenbart vad vår tid kräver av samhällsinsatser och samhällsinvesteringar för att icke minst de väldiga tekniska landvinningarna rätt skall kunna utnyttjas. Skall man kunna lösa storstädernas väldiga trafikfrågor, sanera nedslummade bostadsområden, ge ungdomen bättre utbildning, förbättra hälso- och sjukvården och skapa trygghet på ålderdomen, så är detta inte frågor den enskilde mäktar lösa. Det fordras samfälliga insatser, insatser av och genom samhället.

Jag har, herr talman, uppehållit mig ganska länge vid detta ämne, ty bortsett från alla detaljfrågor under valet var detta valets huvudtema. Om resultatet av valet på denna viktiga punkt nu kommer att medföra en förändrad inställning till dessa frågor i princip vågar jag inte hysa några överdrivna förhoppningar om. Debatten efter valet inom de borgerliga partierna har, tycker jag, närmast dikterats av det för tillfället tak-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

tiskt mest nödvändiga och angelägna. Folkpartiet gjorde tidigt en dygd av nödvändigheten och förändrade åtminstone formellt sin inställning i pensionsfrågan. Högern har följt efter. När centern finner tiden mogen till en liknande omställning vågar jag inte heller ha någon mening om, men att den dagen inte är alltför långt avlägsen vågar jag dock spä om.

Sedan följer frågan om inställningen till omsättningsskatten. Oppositionen utgick säkert ifrån att socialdemokratien skulle få svårt att klara sig helskinnad genom valet med omsättningskatten — som man säkert trodde — som en tung belastning. Nu skulle jag vilja säga, att vi vann valet inte *trots* utan kanske mycket *tack vare* vår inställning till de ekonomiska samhällsfrågorna. Insikten om nödvändigheten av en omsättnings-skatt växte snabbt, icke minst när oppositionen gav en så ypperlig åskådningsunderservisning om vad deras alternativ skulle komma att innebära. Jag hörde en representant för ett borgerligt parti i denna kammare en gång säga, att väljarnas kunskaper i politiska detaljfrågor bör man inte överskatta; men man skall akta sig för att underskatta deras sunda instinkt till politikens huvudfrågor. Valutslaget tycker jag har gett en god bekräftelse härpå.

Det finns anledning, herr talman, att vid remissdebatten hösten 1960, då vi förrättat vårt tredje val med pensionsfrågan som en av valets huvudfrågor, nu konstatera att den allmänna tilläggs-pensionen är i hamn. Den har i långa stycken följt oss under hela 1950-talet för att under de tre senaste åren utgöra den mest omstridda frågan i svensk politik. Det må vara mig tillåtet, som något sysslat med i vart fall upplysningsarbetet omkring pensionsfrågan, att uttala glädjen över att segern för ATP är vunnen och att därmed en av vår tids största sociala reformer, så långt man nu kan bedöma, är tryggad. Vad den kommer att betyda för nutida och framtida generationer skall jag inte mycket uppehålla mig vid. Den ger de enskilda trygghet och den skapar en social och

ekonomisk rättvisa, som tidigare inte förelegat. Den ger oss dessutom en större frihet på arbetsmarknaden — till fördel för en arbetsmarknad, som kommer att kräva ökad rörlighet och anpassning till konjunkturer och förändrade strukturförhållanden. Och nog har utvecklingen visat tidigare pensionsberättigade, att de inte hade anledning frukta ATP. Dess fördelar är i dag uppenbara. Här har vi i vårt land, vågar jag påstå, varit föregångare i en social trygghetsfråga, som på många håll ute i världen pockar på en rationell och effektiv lösning. Det är att hoppas att vi nu efter år av strider kan nå fram till en politisk samling kring ATP, inte taktiskt dikterad utan genom något av ett sinnelagets ändring. Ty ATP har kommit för att stanna, vilket som bekant blev något av ett slagord i valrörelsen även för många som en gång var dess bittra motståndare.

Låt mig så till sist något rikta blicken framåt, inte endast uppehålla mig vid det som varit. Vi står i begynnelsen av ett decennium, som, om fred får råda i världen, öppnar nya perspektiv. Teknik och forskning kommer att ge oss många nya möjligheter till framsteg. Men uppgifterna och kravet på aktiva insatser kommer inte att minska. Om vi enbart ser till förändringarna i befolkningssammansättningen under 1960-talet, ger de oss anvisningar om var vi kommer att möta många nya problem. Under 1950-talets inledningsskede var ungdomskullarna små. Nu kommer i snabb följd 1940-talets stora ungdomskullar upp i arbetsför ålder. Om jag tar antalet 17-åringar, utgjorde dessa år 1950 cirka 85 000. I år är siffran uppe i 135 000. Den kommer att ligga på denna höga nivå under en stor del av 1960-talet. Det är ungdomar som måste beredas bättre möjligheter till skol- och yrkesutbildning, icke minst det sistnämnda. De måste också beredas sysselsättning och finna sin plats i produktionen. Ökad familjebildning kommer att ställa stora krav på bostäder. Av många skäl måste vi räkna med att bostadsfrågan fortsättningsvis måste få

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

en framskjuten plats. Samtidigt kommer de äldre befolkningsgrupperna att för varje år stiga med betydligt mer än 10 000. Från nuvarande cirka 700 000 kommer antalet folkpensionärer att vid 1960-talets slut vara uppe i miljonen. Ökade krav på hälso- och sjukvård, på bostäder och arbetsskapande insatser anmäler sig obönhörligt. Vi kan sålunda redan nu med tämligen stor säkerhet förutse att de krav som kommer att ställas på samhället i dessa avseenden blir utomordentligt stora. Därtill kommer utbyggnaden av många angelägna reformer för att vi under ett alltmer tekniskt betonat tidsskede skall kunna rätt utnyttja våra resurser och tillgångar.

Det kommer således att ställas krav på stora insatser på olika områden; låt mig nu endast nämna skol- och utbildningsfrågorna. Men samtidigt vet vi ju, att genom insatser av detta slag kommer vi att stå ännu bättre rustade i framtiden. Jag kan därför inte finna annat än att det är en oklok politik med sikte på framtiden att söka sätta samhällets investeringar i någon sorts motsättningsförhållande till de privata. Vi vet att det alltjämt råder stora brister på olika områden, där samhället — det må gälla kommunerna, landstingen eller staten — är huvudman. Det finns inte heller anledning till klagan över att samhällets ökade inflytande kvävt eller försämrat näringslivets villkor. Tvärtom har vi sannolikt i många avseenden en ganska avundsvärd ställning vid en internationell jämförelse. Därmed är inte sagt, att vi inte har anledning att spänna våra krafter för att fortsättningsvis kunna hävda oss i den alltmer skärpta internationella konkurrensen.

Och därmed, herr talman, är jag i viss mån åter tillbaka vid utgångspunkten. Valet har givit socialdemokratien ett förnyat förtroende att fortsätta framstegspolitiken. Den politiken kommer att ta sikte på att lösa de uppgifter vi under 60-talet kommer att möta. Vi kommer att göra det med tillförsikt och med samverkan och solidaritet som riktmärken för våra strävanden.

Herr KAIJSER (h):

Herr talman! Denna allmänna ekonomiska debatt, höstriksdagens remissdebatt, har av naturliga skäl till stor del fyllts av kommentarer till valet för sex veckor sedan. Regeringspartiet har haft glädjen att se sitt väljarunderlag ökat både absolut och relativt och kan naturligtvis med en viss rätt säga, att svenska folket i val uttalat sitt förtroende för regeringens politik. Vi inom högern är det enda parti, som har gått tillbaka både i fråga om det absoluta antalet väljare och i fråga om den procentuella andelen av valmanskåren. Vi borde alltså känna oss nedslagna. Vi borde säga oss, att vår politik helt förlorat väljarnas förtroende. Men det gör vi inte. Även om vår andel av valmanskåren är en obetydlighet mindre än den var 1956, var det absoluta antalet dock vid senaste valet cirka 40 000 mera eller omkring 6 procent större än vid valet 1956, och det är alltjämt ungefär 25 procent större än 1952. Vi tror fortfarande, att våra idéer har en avsevärd bärkraft, och även om vi i någon mån måste anpassa vår praktiska politik efter vad som i dagens läge kan vara möjligt, har vi inte gjort något avsteg från dessa bärande idéer.

Man torde kunna fastslå, att huvudfrågan på det ekonomiska området är omfattningen av det allmännas verksamhet. Skall det offentligas andel i den allmänna ekonomiska verksamheten få fortsätta att öka i alltjämt stigande takt, eller skall man sätta stopp för den utvecklingslinjen och åstadkomma en stabilisering på den nuvarande nivån och på längre sikt inrikta sig på en reduktion av andelen? Där går en skiljelinje mellan socialdemokratien å ena sidan och den borgerliga oppositionen å den andra sidan. Det är vår förhoppning att vid en borgerlig samverkan, som enligt vad jag tror inte torde vara alldeles omöjlig att uppnå, kunna realisera den senare linjen.

Ur denna principiella frågeställning kan också den olika inställningen till ett flertal andra problem härledas. Det gäller t. ex. att man på socialdemokratisk sida i enlighet med de teoretiska

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

lärofäder, som för dagen är på modet, menar att den sociala bidragsgivningen inte bara bör fortsätta, utan rent av öka i omfattning med stigande levnadsstandard. Bidragssystemet är inte något nödvändigt ont, menar man, föranlett av att inte alla människor kan klara sig själva. Det är i stället en väg till ökad kollektivisering över huvud taget.

Vi anser däremot att den höjda levnadsstandardens rent principiellt bör ge anledning till en omprövning av bidragssystemet och framför allt till en reduktion av de generellt utgående bidragen. Herr Strängs exempel om de investeringar för TV, när det blir färgtelevision, och för bilar, som han räknar med att de enskilda medborgarna skall komma att företa, gör den frågan ganska naturlig, om de ändå skall behöva de generella bidragen.

Vi vill i princip att den enskilde medborgaren skall klara sig själv när han kan göra det och att statens ekonomiska hjälp skall träda till i huvudsak när han av någon anledning inte kan göra det, det må vara till följd av sjukdom, invaliditet, för stor försörjningsbörda, hög ålder, sysselsättningssvårigheter eller inkomstbortfall av annan orsak. Om det sker så, kan staten också få möjlighet att hjälpa vissa grupper som nu är eftersatta.

Allt det här är väl känt, och det är inte för att upprepa detta som jag har begärt ordet. Men det som har föranlett mig att begära ordet är också en fråga av den typ, där den stora skiljelinjen går mellan å ena sidan den uppfattningen, att det i första hand är en samhällets uppgift, och å andra sidan den uppfattningen, att det i första hand är en individens och familjens uppgift och att samhället skall träda till först när individen och familjen inte kan klara uppgiften. Om man lägger upp problemet på det sättet, tror jag också att det skall bli möjligt för samhället, i det fall det här gäller, att sköta den så att säga mera begränsade uppgiften, och att sköta den på ett bättre sätt än samhället gör nu.

Anledningen till alla de här reflexio-

nerna är ett yttrande som LO avgav den 10 oktober över en motion. Med anledning av herr Strängs uttalande om vad som skall betraktas såsom ett uttalande från ett partis sida kan man ju säga, att LO inte är något partiets representant-skap — ibland har man nästan känslan att det är tvärtom — men man kan ju alltid säga att LO:s och partiets uppfattningar som regel är desamma.

I yttrandet står följande: »Beträffande de hemmavarande döttrar som vårdar sina föräldrar synes man böra undersöka möjligheterna att anlita deras tjänster i den samhälleliga hemvården. LO anser visserligen att sjuk- och åldringsvården i första hand är en samhällets angelägenhet. Men många av de kvinnor, som trots allt påtagit sig uppgiften att vårda sina föräldrar, kanske skulle kunna engageras i samhällets hemvård jämsides med sina åtaganden mot föräldrarna.»

Till undvikande av varje missförstånd vill jag genast framhålla, att förslaget att engagera dem i samhällets hemvård synes vara en väg som kan vara värd att pröva när det gäller att ordna de ofta ganska tilltrasslade förhållandena för dessa oppoffrande kvinnor. Det är inte den saken jag opponerar mig mot, men jag vänder mig mot den anda som framskymtar i satserna: »LO anser visserligen att sjuk- och åldringsvården i första hand är en samhällets angelägenhet. Men många av de kvinnor, som trots allt påtagit sig uppgiften att vårda sina föräldrar...». För mig är det nämligen klart att det i första hand är familjen som skall ta hand om sina åldringar. Det är en urgammal svensk tradition med anor ända från våra landskapslagar. Man bör uppmuntra dem i stället för att tala om dem som »trots allt» vill ägna sig åt den vackra och oppoffrande uppgiften att vårda sina föräldrar.

Familjen är alltså den primära enhet på vilken vi bygger vårt samhälle. Alla har vi klart för oss vad familjen betyder för våra ungdomsfrågor. Man vet hur ofta söndring inom familjen leder till uppkomsten av allvarliga ung-

Allmän debatt i anslutning till remittering av viss kungl. proposition

domsproblem. Men vi ser också som ett önskemål att sammanhållningen inom familjen skall vara sådan att det finns möjlighet att bibehålla den urgamla tradition, som ännu är så levande i många familjer, nämligen att det i första hand skall vara familjen som tar hand om åldringarna och att samhällets åldringsvård skall träda till först när familjen inte längre kan ta hand om den gamle.

De åldringar som inte längre kan klara sig själva — och för vilka problemet att skaffa sysselsättning och omväxling alltså inte längre är det dominerande — behöver någon som tar hand om dem. Jag är fullt medveten om att många omständigheter under senare år har inträtt som kan göra det svårt att ta hand om åldringarna inom familjen. De moderna våningarnas små utrymmen, det förhållandet att båda makarna ofta deltar i förvärvsarbetet, svårigheten att få hemhjälp och de stora kostnader som hemhjälp i våra dagar betingar, allt detta är företeelser som i hög grad förändrat möjligheterna härvidlag. Men vården i hemmet ger åldringen en miljö som inte gärna kan ersättas på en anstalt. Och den personliga omvårdnad som kan ges i ett hem är mycket svår att åstadkomma på en anstalt, där man noga skall iakttaga de av arbetstidens begränsning avmätta arbetstimmarna, där vården såsom varande ett yrkesarbete ofta icke ges den personliga prägel som kan erbjudas i ett hem, inom den egna familjen, och där ingalunda alla anställda är lämpade för den vårduppgift som de valt som yrke. Det är också å ena sidan i den starka känslan att vård i hemmet såvitt möjligt bör beredas åldringar och å andra sidan i medvetandet att anstaltsresurserna inte räcker till för att täcka vårdbehovet som flertalet landsting utbetalar bidrag till vård i hemmet, och det även om den meddelas av anhöriga.

Vi satsar på de enskilda människorna. Vi satsar inte på de enskilda människornas egoism, utan på den solidaritet som bygger på deras ansvarighetskänsla och idealitet — en idealitet,

som syftar längre än till att kräva materiella fördelar och ekonomiska bidrag för allt det arbete av ideell art som man utför. Det är en idé som vi haft förut, och den idén har vi kvar ännu, oförändrad, efter valet. Och den som tror på en sådan idealitet säger inte: »De kvinnor som trots allt påtagit sig uppgiften att vårda sina föräldrar.» Han uttrycker sig mera uppskattande om dem som vill ägna sig åt denna vackra, angelägna och uppoffrande uppgift.

Efter härmed slutad överläggning hänvisades ifrågavarande kungl. proposition till bevillningsutskottet, till vilket utskott jämväl skulle överlämnas de i anledning av propositionen inom kammaren nu avgivna yttrandena.

Föredrogos och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 175, med förslag till lag om parkeringsbot, m. m.; och

nr 176, rörande godkännande av europeisk överenskommelse om skydd för televisionsutsändningar.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 177, angående förhöjd ersättning till före detta rådmännen i Västervik Helge Teodor Anderson och Sven Viktor Schierbeck; samt

nr 179, angående bidrag till Förenta Nationernas fond för Kongo.

Föredrogos och bordlades ånyo jordbruksutskottets utlåtanden nr 36 och 37 samt memorial nr 38.

Anmälades och bordlades Kungl. Maj:ts till kammaren överlämnade proposition nr 178, angående lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.

Anmäldes och bordlades en av bankouts-kottet jämlikt § 21 riksdagsstadgan gjord anmälan, att till utskottet från fullmäktige i riksgäldskontoret inkommit framställningar

dels angående pension åt f. städerskan vid justitieombudsmansexpeditionen Helga Andersson,

dels ock angående pension åt f. städerskan i riksdagshuset Edit Jonsson.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.40.

In fidem
K.-G. Lindelöv

Torsdagen den 3 november

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Justerades protokollet för den 28 nästlidne oktober.

Upplästes ett till kammaren inkommet protokoll, så lydande:

År 1960 den 3 november sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt §§ 70 och 71 riksdagsordningen anställa val av en fullmäktig i riksgäldskontoret jämte en suppleant för denne under återstående delen av valperioden 1960—1963 efter herr Sven Patrik Svensson, som avlidit; och befanns efter valets slut ha blivit utsedd till

fullmäktig

för återstående delen av valperioden 1960—1963:

herr Fredriksson, Karl Torsten, ledamot av andra kammaren, med 45 röster;

suppleant för herr Fredriksson, K. T.:
herr Wiklund, Olof W., ledamot av andra kammaren, med 45 röster.

Olof Nilsson K. G. Ewerlöf

Gustaf Elofsson O. Malmborg

På framställning av herr talmannen beslöts att det nu upplästa protokollet skulle läggas till handlingarna ävensom att riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av protokollet underrättas om detta val samt anmodas låta uppsätta

och till kamrarna ingiva förslag dels till förordnanden för de valda, dels ock till skrivelse till Konungen med anmälan om det förrättade valet.

Justerades ett protokollsutdrag.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 178, angående lönegradsplaceringen för vissa tjänster m. m.

Föredrogs och lades till handlingarna den av bankouts-kottet jämlikt § 21 riksdagsstadgan gjorda anmälan, att till utskottet från fullmäktige i riksgäldskontoret inkommit framställningar

dels angående pension åt f. städerskan vid justitieombudsmansexpeditionen Helga Andersson,

dels ock angående pension åt f. städerskan i riksdagshuset Edit Jonsson.

Vid förnyad, punktvis skedd föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar m. m., såvitt avser Tjugby Boställgård 3¹ i Östergötlands län m. fl. fastigheter, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. vissa åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 37, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 14 oktober 1960 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 168, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att

1) medgiva lättnader i villkoren rörande amorteringar och räntebetalningar på tidigare lämnade stödlån i enlighet med de grunder, som förordats i propositionen;

2) medgiva i propositionen föreslagna lättnader i villkoren beträffande statlig kreditgaranti för driftslån; samt

3) medgiva, att statlig kreditgaranti finge på i propositionen angivna grunder beviljas intill ett belopp av 25 000 000 kronor för lån på allmänna kreditmarknaden i anledning av skördeskadorna.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag torde statlig kreditgaranti varom här vore fråga för en och samma person böra få beviljas med maximalt 20 000 kronor.

I samband med propositionen hade utskottet behandlat följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) motionerna I: 702, av herr *Nilsson, Ferdinand*, och II: 862, av herr *Björkänge*, vari hemställdts

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte göra framställning om framläggande snarast möjligt av förslag om ett grundskydd för jordbruket mot oförvållade skördeskadorna i enlighet med i motionerna berörda grunder och med en statlig medverkan likvärdig med vad som gällde beträffande försäkringen mot oförvållad arbetslöshet;

att så snart ske kunde förslag måtte framläggas för riksdagen om bidrag och lån åt de av årets skördeskadorna drabbade i likhet med vad som vore fallet beträffande 1959 års skördeskadorna men

i en omfattning som motsvarade skälig ersättning för större oförvållade inkomstbortfall samt på grundval av pågående undersökningar av läget;

att jordbrukare, som upprepade gånger drabbats av missväxt och därför hade flera skördeskadelån, måtte beredas möjlighet att sammanföra dessa till ett nytt lån med femtonårig amorteringstid och 4 procent fast ränta;

att vid genomförande av propositionens förslag om ny form av statliga garantilån hårt skuldsatta jordbrukare måtte i vidgad utsträckning beredas möjlighet erhålla sådana lån samt att nödvändigheten av en lägre ränta än som i propositionen åsyftades måtte beaktas med hänsyn till jordbruksnäringens och jordbrukarnas bärkraft;

att under angivna förutsättningar de nya lånegarantierna måtte kunna givas inom en ram icke understigande 50 miljoner kronor samt med ett högsta belopp för någon låntagare av 40 000 kronor;

att beträffande vad i propositionen sagts om att jordbrukare med svag ekonomi skulle kunna av denna anledning vägras skördeskadelån, riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t inskräpa, att en sådan ömtålig prövning som här ifrågasattes måtte ske endast med största försiktighet och under iakttagande av de sociala hänsyn till brukarna och deras familjer, som läget påkallade; samt

att övriga i förevarande motioner framförda synpunkter och önskemål måtte vinna beaktande;

2) motionerna I: 703, av herr *Johansson, Ivar, m. fl.*, och II: 863, av herr *Elnvall m. fl.*, vari hemställdts

att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 168 måtte

I. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att vid utfärdande av tillämpningsföreskrifter rörande statliga garantier för lån, som i anledning av skördeskadorna upptoges på den allmänna marknaden, måtte beaktas vad i motionerna anförts rörande

a) en generösare bedömning i fråga om avskrivning av stödlån eller ackords-

Ang. vissa åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd

förfarande beträffande sådant lån samt i fråga om sökandens ekonomi och kravet på säkerhet i syfte att möjliggöra, att kreditgaranti måtte kunna beviljas även i här avsedda fall, därest lantbruksnämnden funne skäl antaga, att sökanden hade möjligheter att fullgöra återbetalningen av garantilånet, samt

b) rätt för lantbruksnämnd att i undantagsfall bevilja kreditgaranti till belopp utöver 20 000 kronor för en och samma person, när nämnden funne detta önskvärt med hänsyn till lånebehovet och sökanden enligt nämndens bedömning hade möjligheter att klara återbetalningen av ett sådant större lån;

II. i skrivelse till Kungl. Maj:t begära framläggande av förslag till årets riksdag angående erforderlig kontant ersättning till jordbrukare och trädgårdsodlare, som drabbats av katastrofskador å skörden, i enlighet med vad i motionerna anförts;

III. i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla om skyndsamt provning och förslag angående en sådan kreditsanering, att jordbrukare och trädgårdsodlare, som genom upprepade skördeskador fått sin ekonomi allvarligt försvagad, beredes möjlighet att sammanföra stödlån och andra lån till ett nytt långfristigt lån i enlighet med vad som anförts i motionerna; samt

IV. även i övrigt beakta vad i motionerna anförts; ävensom

3) motionerna I: 705, av herr *Persson, Johan*, och herr *Hanson, Per-Olof*, samt II: 865, av herr *Ståhl m. fl.*, vari hemställt

a) att förslag om utvidgning av kreditramen snarast måtte föreläggas riksdagen, om det skulle visa sig att den nu i propositionen föreslagna ramen vore otillräcklig,

b) att förslag om ytterligare stödåtgärder vad gällde årets skördeskador måtte framläggas för höstriktsdagen så snart skadornas omfattning och hjälpbehovet blivit klarlagda.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte

A. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag medgiva lättnader i villkoren rörande amorteringar och räntebetalningar på tidigare lämnade stödlån i enlighet med de grunder, som förordats i utlåtandet;

B. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning medgiva i utlåtandet föreslagna lättnader i villkoren beträffande statlig kreditgaranti för driftlån;

C. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning ävensom med avslag å motionerna I: 702 och II: 862 samt I: 703 och II: 863, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, medgiva, att statlig kreditgaranti finge på i utlåtandet angivna grunder beviljas för lån på allmänna kreditmarknaden i anledning av skördeskador, varvid för en och samma kredittagare statlig garanti ej torde böra beviljas med högre belopp än 20 000 kronor;

D. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 702 och II: 862, såvitt nu vore i fråga, fastställa det högsta sammanlagda belopp, vartill kreditgarantier som nys sagt finge beviljas, till 25 000 000 kronor;

E. lämna utan åtgärd motionerna I: 702 och II: 862, I: 703 och II: 863 samt I: 705 och II: 865, i den mån de ej besvarats med vad utskottet anført i utlåtandet.

Reservationer hade avgivits

1. av herrar *Sigfrid Larsson, Nils Hansson, Johan Persson, Jonasson, Ringaby, Pettersson* i Dahl, *Antby, Eliasson* i Moholm, *Nilsson* i Lönsboda och *Hedin*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under C hemställa, att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts framställning ävensom motionerna I: 702 och II: 862 samt med bifall till motionerna I: 703 och II: 863, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, medgiva, att statlig kreditgaranti finge på i reservationen angivna grunder beviljas för lån på allmänna kreditmarknaden i anledning av skördeskador, var-

Ang. vissa åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd

vid för en och samma kredittagare statlig garanti i allmänhet ej torde böra beviljas med högre belopp än 20 000 kronor men lantbruksnämnd dock måtte äga rätt att i undantagsfall bevilja garanti för större belopp, därest så befunnes önskvärt med hänsyn till lånebehovet och sökanden enligt lantbruksnämndens bedömning hade möjligheter att klara ett sådant större lån;

2. av herrar *Sigfrid Larsson, Jonasson* och *Pettersson* i Dahl, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort i en med E 1 betecknad punkt hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 703 och II: 863, såvitt nu vore i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att vid utfärdande av tillämpningsföreskrifter rörande statliga garantier för lån, som i anledning av skördeskador upptoges på den allmänna marknaden, måtte beaktas vad i sagda motioner anförts rörande en generösare bedömning i fråga om avskrivning av stödlån och ackordsförfarande beträffande sådant lån;

3. av herrar *Sigfrid Larsson, Jonasson, Ringaby, Pettersson* i Dahl, *Eliasson* i Moholm och *Hedin*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del lyda så, som i denna reservation angivits, samt att utskottet bort i en med E 2 betecknad punkt hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 702 och II: 862 samt I: 703 och II: 863, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt prövning och förslag angående möjligheter till sammanförande av tidigare skördeskadelån i enlighet med vad reservanterna anført.

Vid utlåtandet fanns därjämte fogat ett särskilt yttrande av herrar *Nils Hansson, Johan Persson, Antby* och *Nilsson* i Lönsboda.

Herr LARSSON, SIGFRID, (cp):

Herr talman! Jordbruksutskottet är enigt i uppfattningen om att de åtgär-

der, som jordbruksministern föreslagit i proposition nr 168 bör kunna bli till god hjälp och stöd för de jordbrukare och trädgårdsodlare, vilka drabbats av skördeskador i höst. Det är emellertid säkerligen inte tillräckligt med de lån som nu föreslås, utan det behövs även kontanta skördeskadebidrag. Utskottet har också framhållit i sitt utlåtande att utskottet förväntar att Kungl. Maj:t kommer att överväga den frågan, och vi får väl senare av jordbruksministern reda på hur han ser på den saken.

De reservationer som är fogade till utskottets utlåtande syftar enbart till att göra hjälpen mera effektiv i vissa fall och främst i fråga om de jordbrukare och trädgårdsodlare som åsamkats de värsta skadorna och fått sin ekonomi svårast rubbad.

Jag kan börja med den reservation som betecknats med nr 1. Det är här fråga om det högsta belopp varmed en och samma person kan erhålla lån med statlig kreditgaranti. I propositionen sägs att detta belopp skall vara högst 20 000 kronor. Motionsledes har framförts önskemål om att i undantagsfall större lån skall kunna beviljas. Utskottet skriver att kreditgaranti ej torde böra beviljas med högre belopp än 20 000 kronor. I reservationen framhålles att lantbruksnämnd bör medges rätt att i undantagsfall bevilja kreditgaranti till belopp överstigande 20 000 kronor, liksom fallet har varit med de tidigare beviljade skördeskadelånen. Man har under hand meddelat mig att det i sak inte är någon skillnad mellan utskottets och reservanternas uppfattning. Det skulle innebära att uttrycket »ej torde böra beviljas» betyder detsamma som »i undantagsfall beviljas». Jag har svårt att förstå att det är riktigt detsamma, men om man från utskottsmajoritetens sida kan övertyga mig om att tillämpningen blir densamma oberoende av om man använder utskottets eller reservanternas formulering, skall jag inte yrka bifall till reservation nr 1. När vi har förmånen att ha statsrådet Netzen närvarande i kammaren kanske han också kan ge ett bidrag till tolkningen av dessa båda uttryck. Jag

Ang. vissa åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd

får därför senare under debatten återkomma till reservation nr 1.

Den stödaktion som kammaren i dag har att besluta om gäller ju enbart lån. I likhet med de stödlån, som lämnats under tidigare år kommer de nu aktuella lånen, för såvitt jordbruket får arbeta under normala betingelser, praktiskt taget i sin helhet att bli återbetalade. Det finns dock enstaka fall där återbetalning kan bli svår att åstadkomma, och vi finner givetvis dessa fall bland de jordbrukare och trädgårdsodlare som hemsökts av skördeskadorna under en följd av år och därför samlat skördeskadelån så att säga på hög. För de allra svårast drabbade kan skadorna under denna höst bli tuvan som stjälpelasset.

I propositionen sägs att garantilån inte skall beviljas om sökandens ekonomi är så svag att ett lån endast skulle uppskjuta ett frånträde av jordbruket. Rent principiellt är kanske inte så mycket att invända mot den tankegången, men vi reservanter menar att man i dylika fall noggrant bör undersöka om man inte skulle kunna hjälpa vederbörande ur den prekära situationen och ekonomiskt få dem på fötter genom att staten avskrev de tidigare skördeskadelånen. Också det i propositionen antydda ackordsförfarandet skulle säkert i många fall underlättas, om staten visade generositet beträffande fordringarna för skördeskadelån.

I reservation 2 har vi därför begärt att tillämpningsföreskrifterna skall utformas så att lantbruksnämnder och riksbankens ombud inte alltför rigoröst tillämpar bestämmelserna om avskrivning av tidigare skördeskadelån. Jag föreställer mig nämligen att om de tidigare lånen avskrevs skulle vederbörandes situation i många fall förbättras så mycket att de med hjälp av ett nytt garantilån hade utsikt att få stanna kvar på sin gård och kunna klara upp sin ekonomi.

Det finns emellertid också en annan kategori av de svårast drabbade, nämligen de vilkas ekonomiska ställning inte är så dålig att man kan vägra

dem ett garantilån men vilka ändå kommer att dras med stora svårigheter att reda upp sin ekonomi, beroende på att de har flera skördeskadelån som skall amorteras på ganska kort tid. Naturligtvis är det värdefullt för många och tacknämligt att propositionen innehåller förslag — som nu tillstyrkes av jordbruksutskottet — att uppskov med amorteringarna skall kunna beviljas. Men för åtskilliga skulle hjälpen säkerligen bli ännu större om samtliga deras skördeskadelån och dessa nya statsgaranterade lån, som är en motsvarighet till skördeskadelånen, kunde sammanföras till ett långfristigt lån med skälig ränta. De sakkunniga som berett denna fråga innan propositionen framlades har sagt, att det är besvärligt att genomföra en sådan anordning, men det förefaller som om man överdrivit svårigheterna. En kreditsanering genom sammanslagning av skördeskadelånen till ett lån med lång amorteringstid och skälig räntesats skulle säkerligen bli en stor lättnad för många jordbrukare som drabbas av upprepade skördeskadorna. Jag tror också att en sådan reform vore fördelaktig ur långivarens synpunkt. Det är naturligtvis önskvärt att även andra skulder tas med vid en sådan kreditsanering, men detta hör väl inte precis till den sak vi har att diskutera i dag. Kan man genomföra principen om kreditsanering medelst långfristiga lån är det emellertid givet att helst även de övriga skulder som vederbörande har bör tagas med.

Jag tror inte att de fall som berörs av de i reservationerna nr 2 och 3 framförda förslagen är så förfärligt många, åtminstone hoppas jag att de inte är det. Å andra sidan är det dessa fall som är de mest behjärtansvärda. Det gäller här människor som, om de inte utsatts för dessa besvärligheter i form av onormala väderleksförhållanden under en följd av år och därigenom berövats frukterna av sitt arbete, säkerligen skulle ha kunnat driva sitt jordbruk utan stöd av det allmänna. Det är förhållanden helt utanför deras möjligheter att bemästra som har gjort

Ang. vissa åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd

att de kommit i en sådan situation. Då är det, tycker jag, samhällets plikt att hjälpa dessa människor ur det nödläge de har kommit i. Det är väl ett påståande som alla tveklöst kan instämma in. Även om man tillämpar en något generös bedömning när det gäller avskrivning av tidigare skördeskadelån, tror jag inte att det kommer att bli fråga om särskilt stora belopp för statens vidkommande. Och om en sammanföring av skördeskadelånen till långfristiga lån kan ske, på det sätt som jag tidigare har talat om, skulle det säkert minska riskerna för att lånen inte bleve återbetalade.

Den effektivisering av stödåtgärderna utöver vad som föreslagits i propositionen och utskottsutlåtandet, som begärs i reservationerna nr 1 och 2, har enligt vår mening en stor betydelse just för de hårdast drabbade. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till de med 2 och 3 betecknade reservationerna. Såsom jag redan har nämnt, återkommer jag eventuellt med ett yrkande beträffande reservation nr 1, sedan jag har hört vad utskottsmajoriteten har att anföra beträffande tolkningen av vad utskottet har skrivit i förevarande avseende. Det vore naturligtvis också tacknämligt att få höra statsrådets uppfattning på den punkten.

Herr PERSSON, JOHAN, (fp):

Herr talman! Det har väckts flera motioner på grund av Kungl. Maj:ts proposition om vissa åtgärder i anledning av skador på 1960 års skörd. Jag har för min del skrivit på en av motionerna, och jag har mitt namn under en av reservationerna och under ett särskilt yttrande i föreliggande jordbruksutskottsutlåtande. Det är den närmaste anledningen till att jag begärt ordet vid behandlingen av detta ärende på dagens föredragningslista.

Årets skördeskador är i stor utsträckning lokaliserade till områden som flera år under 1950-talet drabbats hårt av sådana skador. Ser man på den bilaga nr 1 till proposition nr 168, som avser

stödlån till jordbrukare, finner man att av utestående stödlån den 31 augusti 1960, cirka 101 miljoner kronor, omkring 31 miljoner kronor har utlämnats från riksbankskontoren i Stockholm, Nyköping, Uppsala och Västerås, alltså till jordbrukare i Mälardalen. Jordbrukarna i dessa län torde även i år vara bland de hårdast drabbade.

De uppgifter, som statens jordbruksnämnd sammanställt efter inkomna rapporter från hushållningssällskapen om areal obärgad eller totalförstörd skörd, har växlat betydligt från den ena tidpunkten till den andra. Enligt uppgifter vid ärendets behandling i utskottet avvek de siffror avsevärt från varandra, som förelåg den 17 september, den 6 oktober och den 15 oktober. Min uppfattning är att arealen totalförstörd skörd är betydligt större än som rapporterats av hushållningssällskapen.

De av departementschefen i propositionen föreslagna åtgärderna, som bl. a. avser vissa lättnader i fråga om amortering och räntebetalning på tidigare utlämnade stöd- och garantilån samt om kreditstöd i form av statliga garantier för lån upptagna på den allmänna marknaden, innebär otvivelaktigt en värdefull hjälp åt de jordbrukare som i år fått vidkännas stora ekonomiska förluster på grund av skördeskador.

Vad vi motionärer ifrågasatt i motionerna nr 705 i första kammaren och 865 i andra kammaren är, om 25-miljonerkronorsramen för de statliga kreditgarantierna var tillräcklig. Vi har därför hemställt att förslag om utvidgning av kreditramen snarast skulle föreläggas riksdagen, om det skulle visa sig att den nu i propositionen föreslagna ramen är otillräcklig.

Beträffande statlig kreditgaranti för lån på den allmänna kreditmarknaden i anledning av skördeskador skriver nu utskottet följande: »Den garantiram å 25 miljoner kronor som utskottet tillstyrkt har beräknats med ledning av nu föreliggande upplysningar beträffande skördeskadornas omfattning och jordbrukets creditsituation. När erfarenhet vunnits av den nya garantigivningen

Ang. vissa åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd

och behovet av dylikt stöd blivit närmare klarlagt kan en omprövning av frågan om garantiramens storlek behövas. Om det då skulle befinnas att ramen är alltför snäv kan naturligen antagas att Kungl. Maj:t för riksdagen framlägger därav föranledda förslag.» Med en sådan positiv skrivning i jordbruksutskottets utlåtande kan vi motionärer vara belättna.

Vad beträffar punkten C i utskottets hemställan, där det säges att statlig kreditgaranti ej bör beviljas med högre belopp än 20 000 kronor för en och samma kredittagare, ansluter jag mig helt till den skrivning som föreslås i reservation 1 av herr Sigfrid Larsson m. fi. Även om maximigränsen 20 000 kronor bör gälla som regel, kan det dock i vissa fall vara motiverat med ett något större garantibelopp.

Jag hade för avsikt att yrka bifall till reservation 1, men då nu inte ens herr Larsson i det här stadiet yrkade bifall till den reservationen, skall jag också för närvarande avstå från ett sådant yrkande.

Herr JONSSON (s):

Herr talman! Vi har haft rätt besvärliga skördeförhållanden under flera år och därtill också ett torrår, varför många jordbrukare och särskilt de som har drabbats flera år i rad har kommit i ett mycket bekymmersamt läge. Som det redan har påpekats från denna talarstol är det vissa områden som har drabbats särskilt hårt. Jag vill därför för min del säga att det är tacknämligt att ingripande har skett så snabbt från statsmakternas sida för att lämna hjälp och stöd åt de hårdast drabbade. Jag vill emellertid här till också knyta den förhoppningen att vi till nästa års riksdag kan få en proposition att behandla, som tar sikte på att söka lösa denna fråga på längre sikt. Det är icke ändamålsenligt att vi vid varje riksdag skall behandla frågor om skördeskador, utan det vore bättre om vi kunde få till stånd en anordning som kunde ge det erforderliga stödet på ett annat sätt. Givetvis

måste också staten medverka, men stödet borde kunna lämnas liksom automatiskt från någon sorts försäkring, eller hur systemet kan komma att utformas.

De bestämmelser som propositionen bygger på i fråga om utlämnande av lån eller, som det nu gäller, beviljande av lånegaranti är 1958 års, men som herr Johan Persson också påpekade har det ändå kommit till en del lättnader därutöver. Man kan sålunda få två års uppskov med en del amorteringar och en del räntor och på det sättet få råderum för att kunna klara det mest akuta behovet av driftkapital och komma över de ekonomiska svårigheter som missväxtåren har medfört.

Jag tycker också att det är synnerligen fördelaktigt att det har blivit lånegarantier i stället för att det utlämnas lån, och jag vill till detta uttalande knyta ett resonemang om reservationerna, där det säges att man borde försöka åstadkomma ett sammanförande av de lån som har lämnats tidigare. När nu staten genom lantbruksnämnderna kommer att ställa sig som garant bakom detta lån, får ju jordbrukarna själva välja i vilken bank de vill ta upp lånen. Följaktligen får man förutsätta att det finns stort intresse bland de jordbrukare som tidigare har lån i någon bank att de också placerar det nya lånet i den banken. Därigenom kan de enskilda låntagarna själva försöka åstadkomma detta sammanförande av lån åtminstone till viss bank. Jag skulle även tro att därest det går att ordna med borgensförbindelser och sådant, så finns det möjligheter att hos riksbanken få skördeskadelånen sammanförda till ett lån. Det går väl att ordna inom de nu gällande lånereglerna, både i fråga om lån hos privatbankerna och lån hos riksbanken, utan att statsmakterna fattar något beslut i ärendet.

Vi har ju redan under vårriksdagen behandlat denna fråga. Jordbruksutskottet avstyrkte och riksdagen avlog förslaget. Orsaken var att det råder så skiftande förhållanden beträffande borgensförbindelser m. m. när det gäller

Ang. vissa åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd

desså lån, som dessutom tagits med vissa intervaller, att det är synnerligen besvärligt. Det är sålunda många formaliteter man måste komma till rätta med för att kunna sammanföra lånen. Därför har utskottsmajoriteten även nu sagt, att när det nu tack vare länegarantierna blir större möjligheter för den enskilde jordbrukaren att sammanföra lånen i den bank han använder, finns det inte någon anledning att gå närmare in på saken. Man har därför yrkat avslag utan ytterligare motivering.

I reservation 1 tar man upp frågan om lån skall kunna erhållas till högre belopp än 20 000 kronor. I utskottsutlåtandet finns en passus, där denna sak behandlas: »För en och samma person torde statlig kreditgaranti ej böra beviljas till högre belopp än 20 000 kr.» Av detta framgår att det finns möjligheter att i särskilt ömmande undantagsfall lämna lån på något högre belopp än 20 000 kronor. Jag tror att den saken kommer att regleras i en följdförfattning, och jag har uppfattat utskottets yttrande så att här öppnas en möjlighet för Kungl. Maj:t att klara den saken när särskilda undantagsfall föreligger.

I reservation 2 begärs en generösare bedömning vid avskrivning av stödlån och ackordslån. Såsom jag påpekat har man att ta hänsyn till äldre lån. Där kan ges visst uppskov med amortering och räntebetalning. Det sägs också — och det torde vara nytt för i år — att en person som i år har råkat ut för en relativt lindrig skördeskada men som tidigare drabbats hårt av skördeskador och på grund därav har en mycket ansträngd ekonomi har möjlighet att få lån även i år. Detta innebär ju en uppmjukning, en generösare behandling av låntagarna.

Vi har från vår lantbruksnämnd den erfarenheten att riksbanken inte har varit hård när det gäller att handlägga sådana saker, och jag tror att banken har varit mycket lyhörd för ett uttalande i ett tidigare utskottsutlåtande om att man när det gäller indrivning och uppsägning av lån måste handla så att

lånets syfte — att sanera och hjälpa jordbrukaren över den svåra tiden — icke förfelas. Såsom utskottsutlåtandet är utformat anser jag att dessa garantier finns och att man därför bör kunna antaga utskottets förslag.

Vad representanterna för folkpartiet säger i sitt särskilda yttrande tycker jag är en logisk följd av utvecklingen och av skrivningen i utlåtandet. Såsom kommer att framgå av vad jordbruksministern senare säger kommer särskilda åtgärder att föreslås av Kungl. Maj:t, om det vid den undersökning som gjorts den 15 oktober skulle visa sig att omständigheter tillkommit som skulle ändra bilden mera väsentligt.

Med vad jag nu sagt, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr LARSSON, SIGFRID, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag är glad över att herr Jonsson i Fjäle som representant för utskottsmajoriteten menar att lån i undantagsfall bör kunna beviljas utöver de 20 000 kronorna. Vi är således överens i sak. Men då tycker jag att det blir mera klarskrift genom den formulering som finns i reservationen. Jag hoppas att utskottsmajoriteten inte har något emot att gå med på den skrivning som vi har i reservation nr 1 och att den kan vinna kammarens bifall. Man undviker då risken att bli misstolkad. Vi kan väl vara överens om att det som skrivits av utskottet är något vagt formulerat.

Det glädde mig också att höra att herr Jonsson i Fjäle ansåg det vara lämpligt att sammanföra skördeskadelånen till ett lån. Han tyckte det fanns möjlighet därtill med de nuvarande bestämmelserna. Jag vill inte uttala mig bestämt därom, men man har hört att det skulle vara svårt, och det har de sakkunniga också sagt. Därför tycker jag det är lämpligt att Kungl. Maj:t tittar på detta för att fastställa om det kan göras något för att underlätta ett sådant förfarande.

Ang. vissa åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd

Herr talman! Jag ber således nu, sedan jag fått denna förklaring, att få yrka bifall till reservation nr 1.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! När vi i somras fick erfara vad detta ideliga regnande betydde, särskilt för Mellansveriges jordbrukare, hade vi samtidigt glädjen att från alla håll få höra deklARATIONER om de effektiva åtgärder som man naturligtvis skulle komma med — och komma med så snart det var möjligt. Det var glädjande att höra. Jag var litet skeptisk. Jag hade sett hur det var i våras när försöken att åstadkomma en något bättre hjälp åt dem som drabbats av skördeskadorna då behandlades. Jag tror det var en folkpartist i andra kammaren som då anslöt sig till den uppfattning som vi hade. För övrigt var det unison sång på den andra sidan.

Jag konstaterar att vi nu fått frågan upptagen till behandling mycket raskt. Vi har anledning att vara tacksamma för det, ty det som här framkommit berör just det som är dagsaktuellt, med andra ord de förfallande växlarna, amarteringarna och de förfallande räntorna på skördeskadelånen. Att förslaget kom så berömvärt raskt överskyler enligt min uppfattning att det material som då var tillgängligt från landsbygdsnämnder och hushållningssällskap inte var riktigt hållbart.

Men det är en faktor som jag ber att få erinra om. Varje gång det från jordbrukarhåll talas om dessa skördeskadorna sågs det att nu är jordbrukarna ute och gnäller igen. Det rör sig dock om *oförvållade* skördeskadorna som såvitt jag kan bedöma är fullt jämförbara med den *oförvållade* arbetslöshet för vilken vi har försäkring och i fråga om vilken vi faktiskt också kan räkna med att det därutöver beviljas anslag årligen utan mycket oväsen.

Det skulle vara mycket bra om vi komme så långt att de frågor det nu gäller bleve bedömda på ett likvärdigt sätt. Jag menar inte detta som en anmärkning mot Kungl. Maj:ts proposition, jag

menar det som ett önskemål för framtiden. Nu sägs det: »Ja, men det där med försäkring är något som är på gång!» Ja, det är alldeles riktigt att något är på gång. Det hindrar ju inte att man under tiden också säger något om *hur* man skulle vilja ha försäkringen utformad.

I en motion som avgivits i denna kammare av mig och i andra kammaren av herr Björkänge säger vi att vi vill ha en försäkring i enlighet med i motionen anförda grunder och med en statlig medverkan, likvärdig med den som gäller beträffande försäkring mot oförvållad arbetslöshet.

Motionen hänvisar till yttranden som avgivits av jordbrukarnas organisationer, och motionen innehåller i enlighet härmed önskemålet att dessa yttranden, jämte den princip, som tillämpas när det gäller oförvållad arbetslöshet, skall läggas till grund för en snar proposition. Det rör sig sålunda inte om ett allmänt önskemål ut i det blå, utan det är konkreta förslag som ligger till grund för motionens yrkande på denna punkt.

Jordbruksutskottet utlägger sin ståndpunkt från sidan 13 till och med upp till på sidan 16. Det är ett bra stycke. I andra meningen i utskottets motivering kommer trosbekännelsen: »Därför biträder utskottet samtliga i propositionen framlagda förslag och synpunkter beträffande nyssnämnda åtgärder.»

Och så kommer jag till slutet där utskottet hemställer att riksdagen må lämna utan åtgärd alla förekommande motioner. Så är det med den saken.

Man har varit så känslig att inte säga någonting som möjligen skulle innebära att man ville göra något annorlunda än det som avses i propositionen, än det förslag och de synpunkter som där ingår, att man knappast vågat andas i sammanhanget.

Man finner det på sina håll naturligt att göra så. Jag menar att Sveriges riksdag utan alltför många sidoblickar väl skulle kunna tala om klart och ordentligt vad man menar i dessa stycken och inte nöja sig med blyga syftningar av oklar innebörd.

Ang. vissa åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd

Det är framför allt på en punkt som jag skulle vilja göra en anmärkning. Det gäller den uppfattning som fick sitt klaraste uttryck i herr Jonssons i Fjåle anförande, när han menade att man skulle kunna klara konverteringen av skördeskadelånen genom garantilånen.

Här kommer ränteskillnaden i blickpunkten. Skördeskadelånen utgår ju med fixerad ränta, medan garantilånen är hänvisade till den allmänna lånemarknaden. Garantilånen utgör statsgaranterade, ej prioriterade lån, i allmänna lånemarknaden och i den mån skördeskadelånen flyttas över till garantilån medför detta över lag en avsevärd ränteförhöjning.

Varför har vi nuvarande höga ränta? Jo, den motiveras med att det gäller att dämpa högkonjunkturen. Herr talman! Jag förmodar att vi alla är ense om att de människor som drabbas av skördeskador, och kanske till och med av upprepade skördeskador, inte lever i någon högkonjunktur som det är anledning att dämpa med hjälp av dessa höga räntor.

I samband härmed kan jag inte underlåta att också beröra en egenhet i reservationerna. I våras framlades här i kammaren ett förslag, som stöddes från vår sida. Det avsåg konvertering av lånen. I förslaget nämndes en ränta, som var fixerad till 4 procent. Det sällskap som stödde detta förslag har nu vidgats, men de 4 procenten är borta — jag vet inte om det beror på sällskapet. I stället står det långfristigt lån mot skälig ränta. Det är vackert sagt, och jag vill gärna instämma däri — det beror bara på vad som menas med »skälig ränta». Jag är rädd för att jag för att vinna klarhet måste hänvisa till det uttalande som görs i reservation 1 om garantilånen, nämligen att »vad i propositionen angivits rörande räntan på garantilånen anser sig utskottet böra tillstyrka». Där har man sålunda bundit sig för den högre räntan. Jag är rädd för att vad som uttalas i reservation 1 kan smitta av sig på reservation 3.

Jag yttrade i början av mitt anförande att när skördeskadeproblemen blev aktuella i somras, så diskuterades både

försäkringen, kontantbidragen och lånevägen. Dessa utvägar hör tillsammans. Även när man skall tänka sig få en mindre tillfällig lösning av dessa frågor än nu varje år måste man nog röra sig med kombinationer av dessa utvägar. En försäkring är i hög grad önskvärd, men den lär icke kunna lösa problemen i deras helhet ens på lång sikt, lika litet som arbetslöshetsförsäkringen klarar arbetsmarknadens sysselsättningssvårigheter i alla lägen. Liksom man i det senare fallet måste vidta ytterligare åtgärder, får man när det gäller skördeskadorna räkna med att en försäkring inte kan hjälpa människor som råkar ut för verkligt katastrofala skördeskadeförluster. De människor som vid sådana här regnperioder får sitt arbete i hög grad försvårat har givetvis rätt att få ersättning för sitt arbete på ett sätt som är likvärdigt med vad som förekommer vid oförvillad arbetslöshet när en ort drabbas av en sådan katastrof. Enligt min mening måste man således också på lång sikt — även sedan vi fått ett skördeskadeskydd av försäkringskaraktär — räkna med att anslag kommer att behövas för att ersätta de inkomstbortfall som kan uppkomma vid rena katastrofall.

Vad jag närmast tar sikte på är — som sagt — dels räntefrågan, där jag skulle vilja ha starkt understruket att man inte bör låta räntesatser, som är till för att dämpa en högkonjunktur, få följdverkningar för människor, som är drabbade av skördeskador, dels möjligheten att få fram ett förslag enligt de grunder som antydde i motionerna I: 702 och II: 862.

Herr SVANSTRÖM (cp):

Herr talman! Det har ju här tidigare sagts att årets skördeskador för många jordbrukare innebär mycket kännbara förluster — det behöver inte ytterligare understrykas. De av Kungl. Maj:t föreslagna och av jordbruksutskottet tillstyrkta åtgärderna beträffande lättnader i fråga om äldre krediter och nya kreditmöjligheter är säkerligen för många

Ang. vissa åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd

välkomna. Men för det stora flertalet av skördeskadadrabbade jordbrukare och trädgårdsodlare torde möjligheterna att lägga nya lån till de gamla framstå som en hjälp endast för stunden. Det förhållandet att vissa områden av landet har drabbats av ständigt återkommande skördeskador gör att läget i dylika områden måste anses ytterst kritiskt för många företagare i här berörda näringsgrenar. Enligt min mening är det därför nödvändigt att visst ekonomiskt bistånd i form av kontantbidrag i en eller annan form kommer företagarna inom de värst utsatta områdena till godo. Jag vill därför understryka jordbruksutskottets skrivning, där det förutsättes att Kungl. Maj:t bl. a. sedan omfattningen av skördeskadorna med utgångspunkt från den slutliga skördeuppskattningen per den 15 oktober beräknats, upptar spörsmålet om ekonomiskt bistånd åt de i år svårast skördeskadadrabbade jordbrukarna även för det fall att den s. k. modifierade 4-procentregeln ej utlöses. Jag hoppas i detta sammanhang att det svar, som herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet i dag kommer att lämna på herr Ringabys interpellation i denna fråga, går ut på att sådana åtgärder kan påräknas.

Herr talman! Här har av föregående talare framhållits de besvärliga förhållandena framför allt i Mälardalen och länen i Mellansverige. Som företrädare för Kalmar län vill jag framhålla att även detta län är ett av de områden som vid upprepade tillfällen under 1950-talet har drabbats av skördeskador. Jag känner sålunda väl till storleken och vidden av de problem detta förhållande medför i många fall, och jag vill uttala den förhoppningen att de sålunda i utsikt ställda åtgärderna från regeringens sida kan verkställas utan dröjsmål och få en verkligt effektiv utformning.

I detta sammanhang vill jag också understryka nödvändigheten av att ett effektivt skördeskadskydd i form av skördeskadeförsäkring kan komma att föreslås inom den närmaste tiden. Det är därför angeläget att hänsyn tas till av jordbrukets företrädare anförda syn-

punkter beträffande bl. a. storleken av självriskan och statens årliga insats.

Herr talman! Jag är på många punkter förekommen av tidigare talare och skall därför helt kort be att få yrka bifall till de reservationer som vid jordbruksutskottets utlåtande nr 37 avgivits av herr Sigfrid Larsson m. fl. och som betecknats med 1, 2 och 3.

Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet NETZÉN, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att i samband med behandlingen av detta ärende besvara herr Ringabys interpellation angående kontanthjälp till vissa jordbrukare i anledning av skador å 1960 års skörd, erhöll nu ordet och yttrade:

Herr talman! Med första kammarens tillstånd har herr Ringaby frågat mig om jag har för avsikt att inom den närmaste tiden framlägga förslag i någon form av kontanthjälp till de jordbrukare eller trädgårdsodlare som på grund av skördeskador hamnat i en ekonomiskt svår situation.

I anledning härav vill jag erinra om att statens jordbruksnämnd redan den 26 augusti erhöll uppdraget att i samråd med lantbrukstyrelsen och berörda lokala organ göra en utredning för att utröna omfattningen och arten av de mera väsentliga skador, som på grund av regnet uppkommit på årets skörd. Myndigheternas undersökningar bygger i första hand på det material som framkommit dels vid den allmänna skördeuppskattningen per den 15 oktober, dels genom den objektiva skördeuppskattning som sker i statistiska centralbyråns regi. Härvid beaktas såväl den totalskadade skördens omfattning och kvalitetsskadorna som bärgningsförlusterna. Såsom från början avsetts kommer också så snart jordbruksnämndens undersökning beträffande skördeskadornas omfattning och karaktär totalt och lokalt är slutförd att prövas om och på vad sätt sådana jordbrukare och trädgårdsodlare, som åsamkats särskilt kännbara skörde-förluster under den regnrika sommaren och hösten i år, kan beredas särskilt stöd

Ang. vissa åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd

utöver vad som kan följa av redan förslagna eller beslutade åtgärder.

Med det anförda anser jag mig, herr talman, i korthet ha besvarat interpellantens fråga. Men jag vill gärna begagna tillfället att komplettera en del av de synpunkter som hittills har framförts under debatten.

Först och främst är det självklart att jag gärna vill understryka vad som vid det här laget torde vara för alla välkänt och som också sagts av dem som tidigare yttrat sig, hur utomordentligt besvärlig situationen har blivit för åtskilliga jordbrukare också i år i de särskilt svårt hemsökta områdena, och då främst i Mälar- och Hjälmärlänen. Men det är riktigt som herr Svanström nu senast påpekade, att det finns andra områden som också har drabbats, fastän i mindre omfattning.

Jag vill också gärna uttala min glädje över att jordbruksutskottet under den starka tidspress som orsakats av omständigheterna i detta fall likväl så grundligt har behandlat det föreliggande förslaget och intagit en, som jag vill bedöma det, i stort sett positiv ställning till propositionen, och i allt väsentligt råder ju också enighet om de åtgärder som är föreslagna.

Av mitt korta interpellationssvar alldeles nyss till herr Ringaby torde ha framgått att jag också ansluter mig till utskottsutlåtandet på den punkten där man talar om att oberoende av huruvida 4-procentsregeln utlöses eller inte finns givetvis inga hinder för att ta upp till bedömning frågan om andra stödformer än dem som visat sig nödvändiga som en »ambulansutryckning» i de akuta besvärligheterna. Bland andra former av stöd kan åsyftas de former av kontantstöd som tidigare dryftats. Jag har gärna velat bestyrka att jag på den punkten delar utskottsmajoritetens synpunkter.

Sedan skall jag be att få ta upp ett par synpunkter som herr Sigfrid Larsson framfört. Det gäller först och främst frågan om det s. k. högsta beloppet. Herr Sigfrid Larsson lovade egentligen att vänta med sitt ställningstagande och yrkande tills han fått höra utskottsmajori-

tetens talesmän, och han var till och med vänlig nog att vilja vänta tills han fick höra vad jag hade för synpunkter på frågan; men mellankommande hinder innebar väl att herr Sigfrid Larsson inte kunde utsträcka sin väntan så generöst utan redan har föregripit den fortsättningen.

Det är självklart, jag vill inte ett ögonblick sätta i fråga annat, att utskottsmajoriteten och reservanterna inte använder riktigt synonyma begrepp. Reservanterna talar i sin formulering om endast »undantagsfall» när det eljest har talats om »ej torde böra beviljas». Det senare kan kanske uppfattas som en särskild accentuering av att man bör vara restriktiv med undantagen. I själva saksfrågan är det dock, synes det mig, inte så mycket som skiljer. Vi tycks ju också vara överens om att det bör finnas någon normgivning för att garantiramen skall räcka till för så många som möjligt.

Visserligen är det riktigt, som herr Johan Persson för en stund sedan anförde, att beloppet, 25 miljoner kronor, är förslaget på grundval av det material som förelåg när utskottet och tidigare Kungl. Maj:t behandlade frågan. Redan nu har det visat sig att uppgifterna med säkerhet måste korrigeras, ty i en del fall är den skadade arealen större än vad man ännu så sent som den 15 oktober räknade med, och i en del andra fall är den mindre. Men i stort sett motsvarar garantiramsbeloppet, sådant som det nu är fixerat, den skadade areal som vi visste om skulle komma i fråga. Därest man gör alltför många och vidlyftiga avsteg från den normerande gränsen, som har fixerats till 20 000 kronor för en och samma låntagare, är det självklart att risken finns att det blir färre som kan komma i åtnjutande av dessa lättnader.

Reservanternas formuleringar på den punkten har jag emellertid uppfattat så, att man är tillfredsställd med att det endast i undantagsfall, låt mig säga i särskilt ömmande fall, kan vara nödvändigt att sträcka sig utöver normgränsen 20 000 kronor. Jag är överens med reservanterna på den punkten på grundval av de

Ang. vissa åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd

formuleringar som dels av expertgruppen, dels i propositionen och så i utskottsmajoritetens utlåtanden har angivits. Det finns dock en skillnad, och jag vill gärna markera den, nämligen att enligt utskottsmajoritetens förslag överläter man åt Kungl. Maj:t att verkställa denna mycket delikata prövning av undantagsfallen, medan reservanterna förordar en generell fullmakt för lantbruksnämnderna att göra det. Utan det minsta av misstro mot lantbruksnämnderna vill jag därvidlag invända att det är självklart att handläggning av sådana ömtåliga ärenden kan bli olika i olika nämnder, om man inte får en samlad bedömning av de ömmande undantagsfallen där man går utöver de 20 000 kronorna. Av den orsaken anser jag otänkbart att följa reservanterna med deras vidsträckt generella formulering, även om avsikten är att överskridande skall ske endast i undantagsfall. I utskottet är man dock ense om principen, och den kommer att följas om utskottsmajoritetens förslag antas. Det är min förhoppning att i de tillämpningsföreskrifter som skall utfärdas med anledning av riksdagsbeslutet — jag hoppas de skall kunna antas vid morgondagens konselj — skall kunna införas en bestämmelse som ger möjlighet till undantag i sådana fall, där detta av särskilda skäl kan vara påkallat.

Jag hoppas att herr Larsson är tillfredsställd med den synpunkten. Jag vågar förmodligen inte hoppas att han skall vara beredd att återta sitt yrkande, men jag har ändå velat anföra dessa synpunkter.

I reservation 2 talas om det önskvärda i generösast möjliga behandling. Jag kan där hänvisa till vad herr Jonsson tidigare framfört. Jag har själv inga andra uppgifter än att riksbankens avdelningskontor under de pressande åren, när stödlånen skall amorteras, verkligen vinnlagt sig om tillmötesgående och förståelse när det gällt att handlägga stödlånen.

Vad slutligen gäller saneringsfrågan skall jag bekänna att jag personligen har de starkaste sympatierna för de syn-

punkter som är framförda i det särskilda yttrandet till utskottsutlåtandet av herr Nils Hansson m. fl., där det heter: »En väg som för framtiden skulle kunna övervägas vore att den enskilde låntagaren beredes möjlighet att på eget initiativ ta upp frågan med sin kreditinrättning om att där erhålla statsgaranterat lån för att lösa tidigare bekomna och då utestående stödlån.» Jag är så mycket mer tilltalad av detta som författarna till det särskilda yttrandet kanske inte direkt åsyftat en statlig utredning utan ansett att detta kan ske under andra och enklare former. Jag tror att det skulle vara önskvärt för att skapa en rationellare ordning på detta område.

Jag vill i detta sammanhang också passa på att till herr Ferdinand Nilsson nämna att det inte är riktigt rättvisande att jämföra stödlånens räntebundenhet med garantilånens marknadsanpassning utan att samtidigt ta hänsyn till de amorteringsfria åren som kan komma i fråga även när det gäller garantilånen. Jämförelsen är därför inte riktig. Man måste väga fördelarna och nackdelarna omsorgsfullare än herr Ferdinand Nilsson var beredd att göra.

När det gäller skördeskadornas omfattning har här redan anförts några synpunkter. Jag vill komplettera dem för att visa att ramen måhända inte är så snäv, när allt kommer omkring. År 1957 när vi hade ungefär samma läge var den skördeskadade arealen 76 000 hektar. Den gången uppgick det stödlånebelopp som anvisades av riksdagen till 44 miljoner kronor, men det togs i anspråk endast 34 miljoner. Enligt vad vi vet hittills uppgår den skadade arealen i år till i runt tal 43 000 hektar. Då garantiramen den här gången är fixerad till 25 miljoner kronor förefaller det rätt naturligt om man antar att garantiramen bör förslå. Det utesluter emellertid inte att jag är fullt införstådd med de önskemål som utskottet har framfört att frågan om garantiramens storlek bör omprövas om det, när erfarenheterna vunnits, visar sig nödvändig.

Herr talman! Det var dessa synpunk-

Ang. vissa åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd

ter som jag vid detta tillfälle avsåg att nämna. Jag uttrycker den förhoppningen att det skall vara möjligt att fatta beslut i det enighetens tecken som hittills präglat debatten i stort sett och att utan ytterligare tidsutdräkt kunna genomföra de lättnader som detta innebär i avvaktan på prövningen av de andra stödåtgärder som kan bli påkallade

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp) kort gemmäle:

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet för att han inte alldeles gick förbi ränte frågan för skördeskadelånen. Han berörde den bara helt kort, men det är bäst att ha måttliga pretentioner. Ränte frågan är dock en mycket viktig fråga för dem det här gäller. Man kan inte rimligen begära, att människor som drabbats av skördeolyckor, i vissa fall år från år, skall bära räntor, som man ansett lämpliga i den allmänna marknaden för att dämpa högkonjunktur inom andra näringar. När herr statsrådet sade att man inte skulle som jag gjorde göra jämförelser mellan skördeskadelån och de nya garantilånen, vill jag till för svar nämna att jag i det fallet bara följde herr Jonssons i Fjäle exempel. Han ansåg ju att konverteringen av skördeskadelånen skulle kunna ske genom garantilånen med den högre ränta som det då är fråga om. Det var där jag så att säga följde herr Jonsson i Fjäle i spåren och konstaterade, att det uppstår svårigheter för folk om man förfar på det viset.

Vad beträffar det som här har sagts angående lånebeloppens storlek och garantiramen vill jag tillägga något. Jag har den uppfattningen att man kommer till högre belopp för ramen då man vet att kreditförhållandena för jordbrukarna är svåra. Dessutom anser jag att det är svårt att i praktiken avgränsa de olika fallen av lånebehövande, såsom i Kungl. Maj:ts proposition skett, och säga att endast de och de skall få garantilån därför att de fyller alternativ 1 eller alternativ 2 i propositionen. Jag förstår att det var något liknande statsrådet var inne

på när han uttalade sympatier för det särskilda uttalande som hade gjorts till utskottets betänkande. Jag vill slå fast, att jag för min del är övertygad om att det blir mycket svårt att lösa de kreditproblem som det här är fråga om inom en så snäv ram som här avsedda 25 milj. kronor. Skall man dessutom i någon större utsträckning konvertera skördeskadelånen måste man nog även kunna gå över den ram på 20 000 kronor som har föreslagits. Det kommer att erfordras mera pengar.

Jag måste också tillägga att för mig har det låtit rörande och vackert att höra utläggas distinktionerna mellan vad utskottet har sagt och som man således får säga och de oförsyntheter reservanterna, dock i blyga ordalag, har sagt på samma punkt. Det är ju här fråga om ytterst subtila ting, och jag skulle tro att om man inte på ömse sidor vore en smula prestige bunden skulle man nog kunna medge, att i grund och botten är skillnaden i sak inte överväldigande. Men då håller jag med herr Larsson i Svalöv när han säger, att om alla menar detsamma, varför kan man inte också säga det rent ut.

Herr LARSSON, SIGFRID, (cp) kort gemmäle:

Herr talman! Jag vill först be statsrådet Netzen om tillgift för att jag alltför tidigt yrkade bifall till reservation nr 1. Jag borde naturligtvis först ha inväntat statsrådets svar. Resultatet hade emellertid i alla fall blivit, att jag måste yrka bifall till den reservationen.

Vi är alla tre, herr statsrådet, herr Jonsson i Fjäle och jag, överens om att garantilån i undantagsfall skall kunna beviljas till högre belopp än 20 000 kronor. Herr statsrådet har nu lovat, att det i de tillämpningsföreskrifter som skall upp i konseljen i morgon också skall stå något sådant. Detta är tacknämligt, men det hade väl då varit lämpligt att riksdagens beslut och dessa tillämpningsföreskrifter hade mera sammanfallit i ordalydelsen. Det är möjligt att den formulering, som utskottet här använder, nämligen att »statlig garanti

Ang. vissa åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd

ej torde böra beviljas med högre belopp än 20 000 kronor», ger regeringen fria händer att höja beloppet. Jag vill dock inte här ge mig in på någon tolkning av denna formulering. Om det emellertid, såsom vi föreslagit, hade stått, att lantbruksnämnden bör medges rätt att »i undantagsfall» bevilja kreditgaranti till högre belopp, hade det hela onekligen varit klarare.

Vi är också överens om angelägenheten av kreditsanering för jordbrukarna. Jordbruksministern sade att han på den punkten hade stora sympatier för det särskilda yttrande som är fogat till jordbruksutskottets utlåtande. I det yttrandet står bl. a.: »Tydligt är emellertid att en dylik sanering i många fall vore synnerligen önskvärd.» Därom är vi alltså överens. I det särskilda yttrandet säges emellertid, att den enskilde låntagaren bör kunna ordna denna sak på eget initiativ. Frågan är väl om det alltid är så lätt att göra det för vederbörande. Det kan hända att det ibland kan uppstå formella svårigheter att sammanföra dessa lån. Vi önskar därför att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall anhölla, att Kungl. Maj:t närmare tittar på dessa bestämmelser och vidtar erforderliga åtgärder för att underlätta denna kreditsanering. Vi är alltså, betonar jag än en gång, överens om att den behövs. Vi önskar nu bara att man från statens och det allmännas sida skall underlätta denna sanering, som såvitt jag förstår skulle kunna bli synnerligen värdefull hjälp för dem som har flera skördeskadelån.

Herr statsrådet NETZEN:

Herr talman! Jag är självfallet tillfredsställd när herr Sigfrid Larsson noterar vår enighet i de två frågor vi nu diskuterar.

Det är dock, herr Sigfrid Larsson, inte bara en formuleringsfråga, den skillnad som finns mellan utskottets utlåtande och reservanternas när det gäller den högsta gränsen för den statliga lånegarantien, eller normgränsen, om vi får kalla den så. Det väsentliga är en-

ligt min mening att vi får till stånd en genomgående likartad prövning av de ömmande fallen, och detta i och för sig inte alls eftersträvsvärda uppdrag bör inte läggas på lantbruksnämnderna. Risken är nämligen då — genom olika tillämpning i olika län — att det kommer att ske på bekostnad av antalet jordbrukare som kan komma i åtnjutande av denna hjälp. Detta är, herr Sigfrid Larsson, den väsentliga skillnaden.

Sedan är det naturligtvis klart, att om vi hade haft normal tid på oss i såväl expertgruppen som i departementet och jordbruksutskottet, kunde man ha finslipat formuleringarna. Herr Sigfrid Larsson kan dock lita på mitt ord, när jag säger att jag anser att utskottets formulering ger mig möjlighet och rättighet att formulera tillämpningsföreskrifterna, där jag måste ingå i detaljer, på sådant sätt att det finns utrymme för att i speciella fall avvika från den normgräns som 20 000 kronor representerar.

Herr RINGABY (h):

Herr talman! Efter detta lilla meningsutbyte vill jag gärna på övligt sätt till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet rikta ett tack för det snabba var som han har lämnat på min interpellation.

Det är huvudsakligen av två anledningar som jag har velat aktualisera denna fråga om kontanthjälpen. För det första har det tydligen bland många jordbrukare uppstått den uppfattningen, att det redan nu finns möjlighet att få sådan ekonomisk hjälp. Detta har föranlett att lantbruksnämnder, hushållningsällskap och gillesombud utsatts för förfrågningar om sådan hjälp. Jag har därför ansett det vara lämpligt att få frågan klarlagd. Den andra orsaken till att jag tagit upp problemet är att jag råkar bo på gränsen till en kommun som är mycket hårt drabbad av skördeskador, nämligen Fellingsbro kommun i Örebro län. Många anser t. o. m. att den kommunen är den allra svårast drabbade i hela riket. C:a 2 000 har är

Ang. vissa åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd

ännu oskördade i bara den kommunen, och chanserna att kunna rädda något av betydelse är numera praktiskt taget obefintliga.

Inom ett område i stort sett från Öland i söder till Uppland och Västmanland i norr finns många sådana här lokala områden som blivit särskilt svårt utsatta för skördeskadorna. Många jordbrukare i dessa områden har faktiskt verklig anledning att med största oro och bekymmer se framtiden an. Åtskilliga av de lantbrukarna har många gånger under 1950-talet drabbats av liknande skador och har nu flera skördelån staplade ovanpå varandra, med tunga ränte- och amorteringskostnader som följd.

De åtgärder som har föreslagits i proposition 168, som vi just nu debatterar här i kammaren, räcker tyvärr inte utan ger bara ett uppskov med bekymren — de dystra framtidsutsikterna blir så att säga förlängda i tiden.

Det förefaller mig nödvändigt att nu på något sätt försöka göra en sanering av dessa jordbrukares skuldbörda. Givetvis kan det vara svårt, men fastän det är vanskligt att dra paralleller, kanske man kan dra en parallell till ATP och de frivilliga försäkringarna, som ju var ytterst svåra att samordna. Lyckades man med den uppgiften, tror jag man skulle kunna lyckas även med en samordning av de här jordbrukarnas skuldbörda. Kanske är det en uppgift för den nu arbetande 13-mannakommittén.

Hur som helst med den saken — först måste man snabbt försöka skaffa likvida medel till de allra svårast drabbade jordbrukarna. Centralföreningarna har redan beviljat krediter så långt som det över huvud taget är möjligt affärsmässigt sett och kanske litet till. Det har fört med sig att de här jordbrukarna också fått ökade växelskulder, och de sitter faktiskt mycket illa till. De kan med all rätt åberopa vad som under valrörelsen klart uttalades från alla håll, nämligen att samhället solidariskt skulle stå för en del av förlusterna.

Av det svar som herr statsrådet har lämnat på min fråga om kontant skör-

deersättning framgår det att viljan kanske finns men att statsrådet tydligen ämnar invänta den slutliga redogörelsen för skadornas totala omfattning. Något slags positivt besked tycker jag mig tyvärr inte ha fått. I sak kanske jag kan förstå herr statsrådets inställning, men med tanke på den ytterst besvärliga ekonomiska situation som en del jordbrukare har hamnat i hade ett klarare löfte om ekonomiskt bistånd varit önskvärt, i all synnerhet som det redan nu står klart att direkt ekonomisk hjälp torde vara ofrånkomligen nödvändig i vissa fall. Kostnaderna för en sådan hjälp synes mig inte bli oöverstigliga, då det ju rör sig om en total förstörd areal på 40 000—50 000 hektar. Ur det allmänna synpunkt måste det vara djupt olyckligt om några av de här jordbrukarna kommer på ekonomiskt obestånd, och jag vill därför gärna tro att herr statsrådet Netzen gör allt som rimligen kan göras för att eliminera de svåraste förlusterna.

Med dessa ord, herr talman, vill jag återigen tacka för svaret.

Innan jag lämnar talarstolen vill jag också yrka bifall till två av de reservationer som finns fogade till utskottsutlåtandet. Jag förstår för min del inte riktigt den lilla tveksamhet som medreservanten herr Sigfrid Larsson gav uttryck åt, och jag vill oreserverat avsluta mig till reservation nr 1. Jag tycker nog att man utan tvekan kunde överlåta åt lantbruksnämnderna att avgöra, om ett större garantilån än 20 000 kronor behövs — de är dock statliga organ, och jag tror att ärendena blir snabbare behandlade på det sättet än om de skall gå över Kungl. Maj:t. Reservationen nr 3 har jag redan vidrört — jag tror inte man bör förstora de här problemen.

Herr talman! Jag yrkar alltså bifall till reservationerna nr 1 och nr 3.

Herr statsrådet NETZEN:

Herr talman! Jag känner mig uppkallad av herr Ringaby att säga, att det väl vore orimligt att begära ett klarare löfte än det som är avgivet i interpel-

Ang. vissa åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd

lationssvaret och senare i debatten. Vi har ju för närvarande ingen som helst fördelningsgrund. Dessutom är frågan om 4-procentsregelns tillämpning över huvud taget inte avgjord, och innan de förutsättningarna är uppfyllda kan saken inte gärna diskuteras mera konkret än det här har gjorts.

Jag har här en förteckning över uppgifterna om skadad areal vid tre olika tillfällen och vill anföra ett par exempel på hur uppgifterna har pendlat. I början av september uppskattade exempelvis hushållningssällskapet att 7 900 hektar skulle vara totalskadad areal i Stockholms län. Den 6 oktober uppgavs arealen vara 6 000 hektar, och den preliminära sammanräkningen omkring den 15 oktober innebär att det torde röra sig om cirka 5 600 hektar. För Östergötlands län säger rapporten i början av september, att det skulle röra sig om ganska omfattande arealer. I början av oktober uppgavs arealen endast vara av ringa omfattning, men vid bedömningen av gillesombuden omkring den 15 oktober hade arealen helt plötsligt ökat till 10 200 hektar.

Jag skall inte frötta kammaren med att läsa vidare, men knappast några siffror stämmer för dessa tre perioder. Vad beror det på? Beror det på att man har lämnat felaktiga uppgifter? Naturligtvis inte, men tack vare senhöstens förbättrade väderlek var det möjligt att bärga den skörd som i början av september uppfattades som totalskadad men som visade sig inte vara detta, medan däremot förhoppningarna omkring den 6 oktober skändligen hade kommit på skam redan den 15 oktober. Innan man vet någonting om dessa saker, är det väl ganska orimligt att begära att här skulle kunna sägas någonting mera än att jag förklarar mig beredd att överväga denna fråga oberoende av om 4-procentsregeln utlöses eller inte. Längre är det faktiskt inte möjligt att sträcka sig på den här punkten.

Herr OSVALD (fp):

Herr talman! Alla torde vara eniga om att vederbörande myndigheter, då

dessas frågor om skördeskadelänet skall tillämpas i praktiken, kommer att ställas inför många svåra bedömningsproblem. Det är därför med stor tacksamhet jag noterar det uttalande, som nyss gjordes av statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, att vederbörlig hänsyn också kommer att tagas till ömmande fall. Här om någonsin måste man väl säga, att det inte bara gäller att lägga ekonomiska synpunkter på problemen, utan här måste man också ta mänskliga hänsyn. I all synnerhet, skulle jag vilja säga, gäller detta om de fall, som åsyftas i utskottets utlåtande ungefär mitt på sid. 14, där utskottet skriver: »Sålunda skall garanti inte kunna komma i fråga om sökandens ekonomi befinnes vara så svag att län endast skulle uppskjuta ett frånträdande av jordbruket.» Det blir sannerligen inte lätt för vederbörande att bedöma hur man skall gå till väga i ett sådant fall, och även där kan det finnas många mänskliga hänsyn som talar för en generös tillämpning av bestämmelserna. Detta uttalande i utskottets utlåtande liksom i propositionen tycker jag har fått en något för hård formulering, och jag skulle även i det fallet vilja vädja till jordbruksministern att vid behandlingen av dessa frågor ta vederbörlig hänsyn till rent mänskliga omständigheter, till de ömmande fallen.

Jag skulle också vilja säga ett par ord om vad utskottet skrivit i fortsättningen av sitt utlåtande, där det sägs: »Självfallet bör, i likhet med vad som är stadgat beträffande stödlån, en ytterligare, allmän förutsättning vara att kreditökanden gjort vad på honom ankommit för att motverka skördeskadorna och deras följder.» Det är inte så lätt att få klart för sig vad utskottet därvidlag egentligen har åsyftat. Det finns ju mycket som man skulle kunna säga ankommer på jordbrukaren men som han faktiskt på grund av finansiella svårigheter inte har möjligheter att verkställa.

Jag skulle i anslutning till detta vilja ställa den frågan till herr statsrådet, om han inte under behandlingen av dessa ärenden någon gång gjort den reflexio-

Ang. vissa åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd

nen, huruvida statsmakterna verkligen gjort vad på dem ankommer för att förebygga skördeskadorna. Det finns mycket som har blivit försummat under senare år, och jag tänker då framför allt på försummad dikning. Där skulle mycket kunna göras, och säkerligen skulle skördeskadorna bli av betydligt mindre omfattning, därest den svenska jorden vore ordentligt dränerad, så dränerad som kräves med den moderna maskinpark som man nu har. Det finns också andra områden, såsom när det gäller växtförädlingen, som skulle kunna komma med i detta sammanhang, där statsmakterna skulle kunna göra mer än vad som hittills är gjort för att i framtiden förebygga skördeskadorna.

Herr statsrådet NETZEN:

Herr talman! Får jag ögonblickligen svara professor Osvald, att för 14 dagar sedan uppdrogs åt lantbrukshögskolan vid Ultuna att i samråd med anknyttande institutioner ombesörja just en sådan utredning, och jag hoppas att resultatet skall kunna redovisas till nästa års riksdag i samband med frågan om skördeskadeskyddet.

Herr OSVALD (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber endast att få framföra mitt tack till herr statsrådet för detta svar.

Herr LARSSON, NILS THEODOR, (cp):

Herr talman! I anslutning till vad statsrådet yttrade i sitt näst sista anförande, då han ställde i utsikt att frågan om skördeskadorna skall uppmärksammas även utöver den kreditgivning som nu kommer att beslutas, vill jag framhålla att också efter den 15 oktober har inträffat händelser som gjort att läget alltjämt är bekymmersamt i vissa delar av landet. Jag tänker särskilt på norra Öland, där man ännu hade potatis- och sockerbetsskörden kvar i jorden, då fullständiga skyfall dränkte

landskapet. När man i dag flyger över området verkar det som ett marskland, ett enda stort träsk. Grödan är totalt spolierad för jordbrukarna där, och de saknar det ekonomiska underlag som jordbrukarna i andra delar av landet har tack vare sin skog. På norra Öland bortfaller genom skördeskadorna en inkomst som familjen är direkt beroende av och hänvisad till att leva på under året. Läget är alltså mycket bekymmersamt för dessa jordbrukare.

Detta har inte kommit med i bedömningarna hitintills, och jag tror därför att det skulle vara mycket värdefullt om en ytterligare inventering kunde äga rum i år, förslagsvis per den 15 november, en inventering som uteslutande skulle ta sikte på totalskadad areal, alltså areal där ingen skörd kunnat bärgas. Alla vet att det finns betydande arealer sådan mark. Inventeringen skulle lämpligen ske i hushållningssällskapens regi för att få helt officiell prägel. Den skulle göras individuellt för varje jordbrukare och bilda underlag för en slutlig bedömning, vilken naturligtvis inte kan bli behandlad vid höstriktsdagen. Jag anknyter till vad herr statsrådet sade och uttrycker förhoppningen, att det tidigt vid vårriktsdagen skall bli möjligt att med det nämnda materialet som underlag bedöma behov och möjligheter att komma dessa i många fall hårt drabbade jordbrukare till hjälp.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av därunder förekomna yrkanden propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i det nu föredragna utlåtandet gjorda hemställan.

På särskilda propositioner bifölls vad utskottet i punkterna A och B hemställt.

Därefter gjordes i enlighet med de rörande punkten C framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Sigfrid Larsson m. fl. vid

Ang. vissa åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd

utlåtandet avgivna, med 1 betecknade reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Sedermåra bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkten D hemställt.

Vidkommande punkten E, anförde nu herr talmannen, komme i anledning av föreliggande yrkanden propositioner att framställas först särskilt beträffande utskottets hemställan såvitt anginge skrivelse till Kungl. Maj:t rörande vissa tillämpningsföreskrifter, därefter särskilt i fråga om utskottets hemställan i vad den gällde skrivelse till Kungl. Maj:t angående sammanförande av tidigare skördeskadelån, samt slutligen särskilt avseende utskottets hemställan i övrigt under punkten E.

Rörande utskottets hemställan såvitt anginge skrivelse till Kungl. Maj:t rörande vissa tillämpningsföreskrifter, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels bifall till vad utskottet härutinnan hemställt, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Sigfrid Larsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen.

Härpå gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan i förevarande del vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Larsson, Sigfrid*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 37 punkten E, såvitt gäller skrivelse till Kungl. Maj:t rörande vissa tillämpningsföreskrifter, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Sigfrid Larsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2 betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstade för ja-propositionen.

Da emellertid herr *Larsson, Sigfrid*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 90;

Nej — 19.

Därjämte hade 9 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I avseende å utskottets hemställan såvitt gällde skrivelse till Kungl. Maj:t angående sammanförande av tidigare skördeskadelån, yttrade vidare herr talmannen, hade yrkats dels bifall till vad utskottet härutinnan hemställt, dels ock att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Sigfrid Larsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3 betecknade reservationen.

Sedermåra gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan i denna del vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Larsson, Sigfrid*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 37 punkten E, såvitt gäller skrivelse till Kungl. Maj:t angående sammanförande av tidigare skördeskadelån, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. kamrarnas remiss av två likalydande motioner, föranledda av kungl. proposition om vissa åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Sigfrid Larsson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3 betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Larsson, Sigfrid*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 85;

Nej — 31.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet i övrigt hemställt under punkten E.

Ang. kamrarnas remiss av två likalydande motioner, föranledda av kungl. proposition om vissa åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets memorial nr 38, i anledning av kamrarnas remiss av två likalydande motioner, avseende utredning rörande vissa ändringar i skatteförfattningarna.

I detta memorial hade utskottet hemställt, att till jordbruksutskottet hänvisade motionerna I: 704 och II: 864 måtte överlämnas till bevillningsutskottet.

Herr förste vice talmannen **STRAND** (s):

Herr talman! De med jordbruksutskottets förevarande memorial, nr 38, avsedda likalydande motionerna, nr 704 i första kammaren av herr Yngve Nilsson m. fl. och nr 864 i andra kammaren av herr Hedin m. fl., har — vilket ej framgår av memorialet — väckts i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 168 angående vissa åtgärder i anledning

av skador å 1960 års skörd. Denna proposition har tidigare hänvisats till behandling av jordbruksutskottet.

Motionerna — som upptar fråga om utredning berörande viss skattefråga — hänvisades jämväl till jordbruksutskottet, nämligen med anledning av stadgandet i riksdagsordningen § 36, som stadgar följande: Finnes fråga äga nära samband med ämne, som tillhör visst ständigt utskotts behandling, må frågan kunna till nämnda utskott hänvisas, ända att den enligt föreskrifterna i §§ 37—44 skolat handläggas av annat ständigt utskott.»

Remitteringen av motionerna till jordbruksutskottet skedde efter samråd med utskottets ordförande och sekreterare, därvid jämväl förutsatts att jordbruksutskottet skulle före behandlingen av motionerna samråda med bevillningsutskottet.

Som jordbruksutskottet emellertid nu enhälligt hemställt att motionerna måtte överlämnas till bevillningsutskottet och då kammaren redan slutbehandlat propositionen nr 168, har jag, herr talman, ej annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande memorial hemställt.

Anmälades jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 353, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder i anledning av skador å 1960 års skörd jämte i ämnet väckta motioner.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 37 bifölles även av andra kammaren.

Anmälades och bordlades statsutskottets utlåtanden:

nr 151, i anledning av väckta motioner om utredning rörande utbildningen av sysselsättnings- och arbetsterapeuter; nr 152, i anledning av väckta motio-

ner om viss ändring av bestämmelserna om statsbidrag till driftkostnader för det allmänna skolväsendet;

nr 153, i anledning av väckta motioner om viss ändring av bestämmelserna om statsbidrag till yrkesskolor;

nr 154, i anledning av väckt motion rörande anordnande av skollokaler i bostadshus;

nr 155, i anledning av väckta motioner om begränsning av statsutgifterna, i vad motionerna avser tillsättande av en kommitté för åstadkommande av en balanserad driftbudget utan allmän varuskatt; och

nr 156, i anledning av väckt motion om utbetalning av visst belopp till fru Ella Thörnberg;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 74, i anledning av väckta motioner angående avdragsrätt vid beskattningen för studieunderstöd samt för amortering av studieskuld, m. m.;

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 26 § förordningen den 3 april 1959 (nr 92) om förfarandet vid viss konsumtionsbeskattning, m. m.; och

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om bidrag till vanföra ägare av motorfordon; samt

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 52, i anledning av väckt motion om viss ändring i lagstiftningen om konkurrensbegränsning;

nr 53, i anledning av väckt motion om viss ändring i lagen angående förbud mot införsel till riket av varor med oriktig ursprungsbeteckning;

nr 54, i anledning av väckta motioner angående rätt för kommun att uttaga avgifter för förbränning av sopor;

nr 55, i anledning av väckta motioner om vissa undantag från bestämmelserna angående yrkesmässig automobiltrafik;

nr 56, i anledning av väckta motioner angående decentralisering av tillståndsgivningen beträffande yrkesmässig biltrafik; och

nr 61, i anledning av väckta motioner om skyndsam behandling av vissa frågor angående yrkesmässig biluthyrning.

Anmälades och bordlades en av herr *Anderberg* under sammanträdet till herr talmannen avlämnad, av honom m. fl. undertecknad motion, nr 706, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 167, med förslag till varumärkeslag m. m.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.57.

In fidem

K.-G. Lindelöw